

Riksdagens protokoll

1975/76:32

2 december 1975

Debatter m. m.

Tisdagen den 2 december

Översyn av pressens distributionsformer	3
Avskaffande av odemokratiska och auktoritära inslag i värnpliktsutbildningen	4
Rätt för offentligt anställd läkare med privatpraktik att ansluta sig till sjukförsäkringen	11
Mödrahälsovård och förlossningsvård	24
Pyrotekniska varor	36
Svar på interpellationer:	
1975/76:46 av herr Granstedt (c) om svenskt ekonomiskt samarbete med Angola	37
1975/76:50 av herr Takman (vpk) om svenska initiativ till förmån för Angola	37
1975/76:39 av fru Kristensson (m) om åtgärder mot narkotikamissbruket	55
1975/76:54 av fru Kristensson (m) om regeringens åtgärder med anledning av vissa riksdagens uttalanden	71
Anmälan av interpellation	
1975/76:72 av fru Tillander (c) om vidgad interpellationsrätt i kommunfullmäktige	82
Meddelande om fråga	
1975/76:139 av herr Nilsson i Agnäs (m) om följderna av nedläggning av sjömanskyrka	83

Tisdagen den 2 december

Konstitutionsutskottets betänkande

1975/76:23 om översyn av pressens distributionsformer	3
---	---

Försvarsutskottets betänkanden

1975/76:9 om förstärkt lekmannainflytande vid de militära förbanden	4
1975/76:10 om värnpliktsutbildningens meritvärde	4
1975/76:11 om omställningsproblem i samband med värnplikts-tjänstgöring	4
1975/76:12 om avskaffande av odemokratiska och auktoritära inslag i värnpliktsutbildningen, m. m.: yrkandet om en utredning i ämnet	4

Lagutskottets betänkanden

1975/76:1 om ändring i jordabalken	10
1975/76:2 om förslag till lag om uppgiftsskyldighet rörande mottagande av olja	10

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1975/76:14 om rätt för offentligt anställd läkare med privatpraktik att ansluta sig till sjukförsäkringen	11
---	----

Socialutskottets betänkanden

1975/76:14 om mödrahälsovård och förlossningsvård	24
1975/76:15 om decentralisering av beslut om sjukhusbyggande	35

Näringsutskottets betänkande

1975/76:7 om pyrotekniska varor	36
---	----

Tisdagen den 2 december

Kl. 13.00

*Översyn av pressens
distributionsformer*

§ 1 Justerades protokollet för den 21 november.

§ 2 Föredrogs men bordlades åter
konstitutionsutskottets betänkanden 1975/76:26 och 28
finansutskottets betänkanden 1975/76:11 och 12
skatteutskottets betänkande 1975/76:16
utrikesutskottets betänkande 1975/76:2
försvarsutskottets betänkande 1975/76:13
kulturutskottets betänkanden 1975/76:13, 18 och 19
trafikutskottets betänkanden 1975/76:7-9
jordbruksutskottets betänkanden 1975/76:11 och 15-17
näringsutskottets betänkanden 1975/76:4 och 8-12
inrikesutskottets betänkanden 1975/76:17-21
civilutskottets betänkanden 1975/76:1 och 2

§ 3 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen 1975/76:71.

§ 4 Översyn av pressens distributionsformer

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1975/76:23 med anledning av motion om översyn av pressens distributionsformer.

Herr ALSÉN (s):

Herr talman! Det finns ingen anledning att upptaga riksdagens tid i stor utsträckning med det här ärendet. Jag konstaterar med tillfredsställelse att ett enigt utskott i betydande grad tillgodosett motionärernas yrkande. Konstitutionsutskottets betänkande nr 23 innebär en värdefull uppsummering av situationen vad avser den icke abonnerade pressens distribution m. m. och i övrigt pressdistributionens roll från kulturpolitisk synpunkt.

Utskottet konstaterar också att de frågor som behandlats i motionen är av väsentlig betydelse. Man pekar på vikten av en allsidig och omfattande information till medborgarna om olika problem och åsiktsriktningar i samhället. I utskottsbetänkandet framhålls också vikten av att medborgarna har tillgång till den information och debatt som förmedlas av tidningar och tidskrifter.

I motionen behandlades helt naturligt Pressbyråns roll som distributör av tryckta media i vårt land. Utskottet har också – lika naturligt – givit Pressbyrån möjlighet till yttrande över motionen. På många punkter fram-

Tisdagen den
2 december 1975

*Avskaffande av
odemokratiska och
auktoritära inslag i
värnpliktsutbild-
ningen*

för företaget kritiska synpunkter på det i motionen anförda. Jag skall här inte ta upp någon polemik i anledning av yttrandet i fråga. Men, herr talman, det känns angeläget för mig att påpeka följande. Sedan motionen väcktes har Svenska Pressbyrån utvecklat stor aktivitet på olika områden. I vissa stycken är åtgärder vidtagna i motionens anda, vilket jag noterar med positiva förtecken. Allmänt sett får man väl ändå anse såväl Pressbyråns som Pressens samarbetsnämnds yttrande vara partsinlagor och NO gör sin bedömning utifrån strikt juridiska synpunkter. Det är således, som jag ser det, inte så anmärkningsvärt att dessa remissinstanser inte funnit skäl att biträda motionen i någon del. Den fjärde remissinstansen – Sveriges författarförbund – har däremot i allt väsentligt biträtt motionens yrkande om en översyn av pressens distributionsformer.

Enär utskottet synes ha beaktat motionens plädering och Författarförbundets yttrande över densamma ber jag att få yrka bifall till utskottets föreliggande yrkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Föredrogs

Försvarsutskottets betänkanden

1975/76:9 med anledning av motion om förstärkt lekmannainflytande vid de militära förbanden

1975/76:10 med anledning av motion om värnpliktsutbildningens meritvärde

1975/76:11 med anledning av motion om omställningsproblem i samband med värnpliktstjänstgöring

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 6 Avskaffande av odemokratiska och auktoritära inslag i värnpliktsutbildningen

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1975/76:12 med anledning av motion om avskaffande av odemokratiska och auktoritära inslag i värnpliktsutbildningen, m. m., såvitt gäller yrkandet om en utredning i ämnet.

I detta betänkande behandlades motionen 1975:1181 av herr Måbrink m. fl. (vpk), vari i yrkande I hemställdes att riksdagen beslutade anhålla att regeringen tillsatte en utredning som skyndsamt framlade förslag, som innebar genomgripande förändringar av de värnpliktigas förhållanden med syfte att avskaffa de odemokratiska och auktoritära inslagen i värnpliktsutbildningen.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1181, yrkande I.

Nr 32

Tisdagen den
2 december 1975

*Avskaffande av
odemokratiska och
auktoritära inslag i
värnpliktsutbild-
ningen*

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! I motionen 1181 av mig själv, Gunvor Ryding m. fl. begär vi en utredning som skyndsamt framlägger förslag till genomgripande förändringar av de värnpliktigas förhållanden för att avskaffa de odemokratiska och auktoritära inslagen i värnpliktsutbildningen.

Försvarsutskottet hänvisar till att det sedan den 18 april 1972 pågår försöksverksamhet med fördjupad företagsdemokrati vid ett begränsat antal myndigheter. Sedan den 23 maj 1975 gäller försöksverksamheten vid alla förband och skolor inom krigsmakten. Detta är naturligtvis en mycket begränsad försöksverksamhet. Det handlar om representation för de värnpliktiga i kompaninämnder, förbandsnämnder och i garnisons samarbetsnämnd.

En positiv förändring är att kompaniassistenterna nu väljs av de värnpliktiga utan inblandning av kompanichef.

Något som saknas i de värnpliktigas deltagande i olika nämnder och som skulle kunna vara ett värdefullt kompletterande inslag i dessa är befälsfria timmar, exempelvis en timme per vecka där de värnpliktiga och deras representanter i de olika nämnderna kan diskutera olika frågor som skall bli föremål för behandling i nämnderna.

Men vår motion tar upp andra viktiga demokratiska krav som, om de genomfördes, skulle göra det möjligt för de värnpliktiga att hävda sina rättigheter. Jag skall kort kommentera dessa.

Det militära rättsväsendet anser vi bör avskaffas och överföras till civildomstol. När det gäller s. k. bagatellförseelser anser vi dock att bestraffningarna helt bör avskaffas. Vår motivering är att det militära rättsväsendet lämnar stort utrymme för godtycklighet.

Det förekommer såvitt jag kan förstå två former av bestraffning. Den första är tillrättavisning vid s. k. bagatellförseelser, något som kan innebära högst sju dagars kompaniförbud. Och vad kan man här dömas för? Ja, det kan gälla sådant som att den värnpliktige har oborstade skor, att knapp saknas på uniformen, att man glömt att låsa logementsskåpet osv. Det finns många exempel på hur denna straffform genomgående präglas av godtycke. För samma förseelse har exempelvis en värnpliktig erhållit kompaniförbud, en annan värnpliktig varning medan en tredje inte fått något straff.

Avgörandet ligger alltså hos officerarna. Med tanke på deras reaktionära värderingar och i många fall fullständiga avsaknad av känsla för demokratiska spelregler blir resultatet godtycklighet som bygger på odemokratiska grunder. Denna straffform bör därför helt avskaffas.

Det finns militärer och politiker som hävdar att denna godtycklighet i straffutmätning är till för att upprätthålla god militär disciplin. En sådan uppfattning är naturligtvis oerhört primitiv och har ingenting med verkligheten att göra.

Tisdagen den
2 december 1975

*Avskaffande av
odemokratiska och
auktoritära inslag i
värnpliktsutbild-
ningen*

Den andra straffmetoden är disciplinstraff, som kan resultera i från åtta till fjorton dagars kompaniförbud. Förseelsen är här i regel undanhållande, alltså att den värnpliktige kommer för sent. Vi anser att sådana förseelser skall handläggas av civildomstol. Ur rättssynpunkt är det otillfredsställande att militären skall vara både anklagande, utredande och dömande part.

När det gäller frågan om skyddsombuden för de värnpliktiga med rätt för dessa att avbryta farliga moment i utbildningen påstår försvarsutskottet att de försök som ÖB startade den 1 november 1974 till stor del motsvarar motionärernas krav. Vi delar inte den uppfattningen. De skyddsassistenter som i dag finns saknar praktiskt taget alla befogenheter att avbryta livsfarliga övningsmoment. De saknar också i regel utbildning, och de saknar rösträtt i de instanser som handlägger arbetarskyddsfrågor.

Låt mig nämna exemplet från skjutfältet i Skillingaryd, där en omfattande brand ägde rum den 11 augusti i år. Värnpliktiga från A 6 i Jönköping kallades till platsen för släckningsarbete utan att informeras om att ett stort antal blindgångare låg utspridda inom brandområdet. Under natten exploderade ett 60-tal sådana blindgångare. Dagen efter kom nya värnpliktiga från A 6. Dessa informerades inte heller om risken.

Det hör till saken att befäl från A 1 som befann sig på platsen låtit förstå att de skulle vägra att kommendera sina värnpliktiga till släckningsarbetet på grund av den livsfara som var förknippad med detta släckningsarbete. Detta exempel bland många andra visar nödvändigheten av att de värnpliktiga får utse skyddsombud med befogenheter att avbryta farliga moment, samt att skyddsombuden ges en kontinuerlig utbildning i berörda frågor.

Till sist, herr talman, vill jag beröra rätten för de värnpliktiga till mötesfrihet, organisationsfrihet, yttrandefrihet och rätt att sprida skrifter.

Utskottet skriver att några generella begränsningar inte finns och att rätten att sprida skrifter är grundlagsskyddad. Detta är naturligtvis riktigt. Men det militära befälet och ÖB använder olika metoder för att försvara för de värnpliktiga att utöva sina demokratiska fri- och rättigheter under värnpliktsutbildningen.

ÖB:s direktiv om att möten i första hand skall hållas utanför kaserngrindarna är ett exempel på begränsningar av mötes- och yttrandefriheten. Spridning av tryckta skrifter tillåts i regel enbart på sådana platser där värnpliktiga vistas i mindre utsträckning.

Rätt för politiska organisationer att anordna möten ges endast om organisationen i fråga har någon representant bland de värnpliktiga.

Det är av stor vikt att de värnpliktigas förhållanden blir sådana att det blir möjligt för dem att hävda sina demokratiska fri- och rättigheter under värnpliktstiden. Detta måste åstadkommas genom en lag som klart uttrycker dessa rättigheter. Det skall inte vara olika diffusa bestämmelser, där tolkning och beslut om åtgärder skall överlåtas till officerskåren. Detta är också viktigt därför att krigsmakten i stor utsträckning har en officerskår med reaktionär uppfattning som är direkt företrädare för en bor-

gerlig och konservativ syn på samhällsproblemen. Detta gäller också deras internationella värderingar. Självfallet slår de borgerliga vakt om sina privilegier och är naturligtvis rädda för att andra värderingar skall få göra sig gällande inom krigsmakten. Men detta borde ju inte socialdemokraterna ansluta sig till.

Jag yrkar bifall till motionen 1181.

Herr BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! Jag konstaterar med tillfredsställelse att herr Måbrink i förhållande till skrivningen i motionen ändock har modifierat sitt sätt att behandla den här frågan. Det visar väl också att arbetsinsatser som är gjorda för att förbättra de värnpliktigas villkor börjar nå även utanför de grupper som direkt är berörda.

Jag finner det tillfredsställande att vi har fått en försöksverksamhet som klart ökar möjligheterna för de värnpliktiga att påverka sin egen situation. Från den utgångspunkten är det väl rimligt att den fördjupade försöksverksamheten, som ju – det har så riktigt konstaterats av herr Måbrink – har pågått väldigt kort tid, får fortlöpa ytterligare en tid innan man faller en definitiv dom i fråga om hur pass framgångsrik eller icke den har varit. Först och främst bör vi ändå slå fast värdet av att de värnpliktiga själva nu får allt större möjlighet att förbättra sina villkor. Den förändringen är att hälsa med tillfredsställelse.

Det är några speciella frågor som herr Måbrink tar upp med utgångspunkt i händelser som har inträffat. Han går alltså in i en direkt sakfråga och för en argumentation på grundval av de faktiska förhållandena. Jag skall inte ge mig in på någon bedömning i det enskilda fallet utan vill mera principiellt försöka argumentera för de synpunkter som utskottet har lagt fast i sitt betänkande.

Vi är väl helt överens om att förändringen när det gäller val av kompaniassistenter är ett riktigt steg på vägen mot en ökad demokrati. Man har alltså avskaffat bindningen till vad kompanichefen tycker eller inte tycker vid valtillfället, och det är naturligtvis helt rimligt att kompaniassistenten utses av den grupp han skall företräda. Så är alltså fallet numera.

Svårigheterna kan däremot vara något större när man för resonemanget om skyddsombuden. Här blir det fråga om en avvägning mellan kravet på effektivitet och realism i utbildningen och de synpunkter som skyddsombudet kan företräda. Där kan vi kanske säga att vi på samma sätt som i mycket annat värnpliktsarbete är på väg att genom vunna erfarenheter skapa ett bättre underlag för verksamheten. I sak är vi nog helt överens om att det är nödvändigt att komma fram till reella möjligheter för skyddsombudet att påverka handläggningen av de här frågorna.

Så till frågan om straff eller icke straff i olika sammanhang. Det är väl en allmän uppfattning att småförseelser inte borde behöva leda till någon bestraffning alls, och det är också en praxis som alltmer växer

Nr 32

Tisdagen den
2 december 1975

---

*Avskaffande av
odemokratiska och
auktoritära inslag i
värnpliktsutbild-
ningen*

Tisdagen den
2 december 1975

---

*Avskaffande av
odemokratiska och
auktoritära inslag i
värnpliktsutbild-
ningen*

fram. Emellertid är vi medvetna om att vi här har att göra med individuella bedömningar, vilket alltid innebär en svårighet, eftersom naturligtvis olika värderingar, godtycke eller annat i viss mån kan forma det straff som mäts ut vid tillfället. Även här vågar jag dock påstå att de demokratiska värderingarna har fått en allt starkare fästpunkt och att situationen håller på att bli acceptabel ur de värnpliktigas synpunkt. Låt oss alltså konstatera att här pågår en verksamhet som är på väg åt rätt håll.

Vad till sist beträffar möjlighet att bedriva politisk eller annan aktivitet inom förbundet är det riktigt att här finns vissa villkor fastlagda i lag, som emellertid sedan har begränsats när det gäller utövandet. Själv har jag den principiella uppfattningen att den här friheten bör komma till fullt uttryck. Det är alltså angeläget att försöka finna vägar som gör det möjligt för de värnpliktiga att i olika sammanhang bedriva sådan verksamhet på samma sätt som vi ute i det civila livet anser oss ha rätt till och också bereds möjlighet till detta.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag vill bara understryka nödvändigheten av förändringar i ett par avseenden. I fråga om det straff som utmäts för bagatellföreselser är tydligen herr Brännström och jag överens om att man bör åstadkomma någonting. Det mest radikala som man kan göra är väl att snarast avskaffa denna straffform. Både herr Brännström och jag – och även de värnpliktiga – är överens om att hela den här straffformen präglas av godtycklighet och att det är en väldig variation i straffutmätningen. Att bli utsatt för denna godtycklighet kan ju inte – om jag nu skall använda det gängse resonemanget – befrämja en positiv inställning till krigsmakten från de värnpliktigas sida. Det kan inte vara svårt på något sätt att ta bort den godtyckligheten. Ja, om man skall ta hänsyn till officersskåren, skall man naturligtvis inte ta bort den, för officersskåren har ju uppfattningen att det har betydelse för disciplinen att man har kvar den här orättvisa straffformen.

Den andra frågan som jag tycker är väldigt väsentlig gäller skyddsombuden. Jag tog ett exempel som ju ändå visar att man måste vidta kraftåtgärder för att omöjliggöra sådana situationer som uppstod i Skillingaryd. Nu hände ju ingen olycka, men det hade lätt kunnat hända en olycka med kanske dödsfall som följd. Övningarna och den utbildning som bedrivs kan ju inte äventyras om man vidtar åtgärder på detta område.

I fråga om mötesfriheten är herr Brännström och jag överens om att det har skett en begränsning, trots att en sådan inte borde ske. Då tycker jag att man bör ta officerarna i örat. Om de inte rättar sig efter de bestämmelser som nu finns, får man ställa officerarna till ansvar för att de bryter mot dessa bestämmelser som regering och riksdag har beslutat.

Det går ju mycket lätt att rätta till detta och verkligen ta itu med officerarnas knep att begränsa yttrandefriheten osv.

Nr 32

Tisdagen den
2 december 1975

*Avskaffande av
odemokratiska och
auktoritära inslag i
värnpliktsutbild-
ningen*

Herr BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tycker nog att herr Måbrink drar något förhastade slutsatser av mitt resonemang, även om vi i en del avsnitt står mycket nära varandra.

Vad gäller demokratifrågorna är det ju ändå så att de värnpliktiga har avgjort större möjligheter att påverka den miljö som inte sammanhänger direkt med utbildning och övningar. Men det måste väl ändå konstateras att man i vissa fall förmodligen skulle avgjort försvåra möjligheterna att realistiskt bedriva övningar och nå det mål som utbildningen syftar till, om man skulle låta alltför mycket underställas prövning i den riktning som herr Måbrink eftersträvar. Jag tror att vi får lov att se litet realistiskt på vad det är fråga om. Det är en utbildning som är tillkommen på grund av en plikt och inte en uppgift, tillkommen under andra villkor.

I fråga om skyddsarbetet vill jag säga att i fallet Skillingaryd, som jag inte känner till, får jag den uppfattningen, när jag hör fallet redovisas av herr Måbrink, att det naturligtvis var tursamt att ingenting inträffade. Men det bör tilläggas i sammanhanget att skulle man ha gjort en bedömning utifrån de säkerhetsrisker som tydligen fanns, så skulle kanske ingen alls ha gått in i detta område under den aktuella branden. Jag frågar mig då: Vad hade det lett till?

Det är självklart att det är värdefullt att alla får vetskap om de faktiska förhållandena och de risker man utsätter sig för.

När det gäller möjligheterna till mötesfrihet, information, diskussioner och propaganda har jag uttryckt vad jag tycker. I sak är det närmast fråga om att komma till en praktisk lösning. Jag tror också att man kan konstatera att de riktlinjer som är givna av departementschefen leder fram till vad de värnpliktiga eftersträvar. Det får då bli ett praktiskt handlande som lämnar de vägarna framkomliga.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! När det gäller Skillingaryd säger herr Brännström att om man inte hade tvingat in de här värnpliktiga i släckningsarbetet hade inget släckningsarbete kunnat utföras. Så är det naturligtvis inte, herr Brännström.

Herr Brännström menar att man kan utsätta de värnpliktiga för denna livsfara, för någon måste släcka. Nu finns det ju, såvitt jag förstår, inom den civila brandkåren personal som är utbildad på att arbeta med släckningsarbete även under sådana här förhållanden, och det riktiga hade ju varit att man antingen informerat de värnpliktiga på ett ordentligt sätt om hur de skulle arbeta med släckningsarbetet eller också anlitat civil brandkår.

Tisdagen den
2 december 1975

*Avskaffande av
odemokratiska och
auktoritära inslag i
värnpliktsutbild-
ningen*

Herr BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! Nu drar herr Måbrink slutsatser som han inte bör dra, när jag säger att man här skulle ha gjort en annan bedömning.

Ett faktum är att om det brinner på ett skjutfält är riskerna desamma, oavsett vilken typ av personal man sänder in i området, om personalen inte har specialutbildning för just dessa förhållanden. Och jag tvivlar på att den civila brandkåren har nämnvärt bättre utbildning än den personal som användes i detta sammanhang.

Det viktiga är alltså att man tillgodoser de krav på säkerhet och information som är möjliga att tillgodose och att man utifrån det handlar med hänsyn till skyldigheten att möta de risker som sådant här arbete för med sig.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1181 av herr Måbrink m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Måbrink begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 12 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1181 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Måbrink begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 299
Nej - 16

§ 7 Föredrags

Lagutskottets betänkanden

1975/76:1 med anledning av propositionen 1975/76:21 med förslag till lag om ändring i jordabalken

1975/76:2 med anledning av propositionen 1975/76:28 med förslag till lag om uppgiftsskyldighet rörande mottagande av olja

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 8 Rätt för offentligt anställd läkare med privatpraktik att ansluta sig till sjukförsäkringen

Nr 32

Tisdagen den
2 december 1975

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1975/76:14 med anledning av motion om rätt för offentligt anställd läkare med privatpraktik att ansluta sig till sjukförsäkringen.

*Rätt för offentligt
anställd läkare med
privatpraktik att
ansluta sig till
sjukförsäkringen*

I detta betänkande behandlades motionerna

1975:109 av herr Karlehagen m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen uttalade att offentligt anställd läkare, som önskade bedriva läkarverksamhet på tid utöver ordinarie arbetstid skulle tillerkännas samma rätt att bli uppförd på förteckning hos allmän försäkringskassa som övriga privatpraktiserande läkare,

1975:337 av herr Bohman m. fl. (m), vari i yrkande 8 hemställdes att riksdagen uttalade att offentliganställd läkare som önskade bedriva privatpraktik på sin fritid skulle tillerkännas samma rätt att ansluta sig till den allmänna försäkringen som den som tillkom icke offentliganställd privatpraktiker, och

1975:1808 av herr Helén m. fl., vari hemställdes att riksdagen uttalade att reglerna beträffande ersättningen för privatläkarvård ändrades så, att den sjukvårdsresurs som de s. k. fritidspraktikerna representerade kunde tas till vara.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:109, 1975:337, yrkande 8, och 1975:1808.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c), Hyltander (fp), Andersson i Nybro (c) och Andersson i Edsbro (c) vilka ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1975:109 och 1975:1808 och med anledning av motionen 1975:337, yrkande 8, uttalade att offentligt anställd läkare som den 1 januari 1975 sedan minst ett år regelmässigt bedrivit privatpraktik vid sidan av sin tjänst skulle ha rätt att för år 1976 bli uppförd på förteckning hos allmän försäkringskassa,

2. av herrar Ringaby (m) och Fridolfsson (m) vilka ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:337, yrkande 8, och med anledning av motionerna 1975:109 och 1975:1808 uttalade att offentligt anställd läkare som önskade bedriva privatpraktik på sin fritid skulle tillerkännas samma rätt att ansluta sig till den allmänna försäkringen som icke offentligt anställd privatpraktiker.

Tisdagen den
2 december 1975

*Rätt för offentligt
anställd läkare med
privatpraktik att
ansluta sig till
sjukförsäkringen*

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Socialförsäkringsutskottets förevarande betänkande avser frågan om rätt för offentligt anställd läkare med privatpraktik att ansluta sig till sjukförsäkringen. Den rubriken kan te sig något egendomlig. Verkligheten är dock den att patienterna hos vissa läkare inte erhåller ersättning från sjukförsäkringen för kostnaderna för sin läkarvård. Detta kan verka märkligt, men det förhåller sig ändå på det sättet.

Principen är ju den, när det gäller läkarvård och sjukvård, att man vill söka ge alla medborgare rätt till den vård som med hänsyn till patientens allmäntillstånd är erforderlig. Inom ramen för vårt sjukförsäkringssystem vill man också undanröja de ekonomiska hinder som finns. Genom centrala beslut har fastställts vad patienterna har att betala för såväl öppen som sluten sjukvård.

Det primära och centrala är och måste vara patienten och hans vårdbehov, att han erhåller erforderlig vård till den av statsmakterna fastställda taxebindningen. Ekonomin får helt enkelt inte vara avgörande för patientens möjligheter till läkarvård. Det är en princip som är godtagen inom vårt socialförsäkringssystem och som jag här starkt vill understryka.

Genom riksdagens beslut den 27 maj 1974 har också de privatpraktiserande läkarna taxebundits, en reform som trädde i kraft den 1 januari 1975. Beslutet innebär att den vårdsökande som regel betalar 20 kr. för ett läkarbesök. Resten av arvudet till läkaren får denne från sjukkassan. Denna anslutning av de privatpraktiserande läkarna till sjukförsäkringen gäller också de offentliganställda läkarna i viss utsträckning, nämligen de som på sin lediga tid bedriver privatpraktik. Anslutningen till sjukförsäkringssystemet innebär, att vederbörande läkare blir uppförd på en av allmän försäkringskassa upprättad förteckning över till försäkringen anslutna läkare. Därmed har läkaren att följa den fastställda läkarvårdstaxan, som också anger vad patienterna har att betala. Denna förteckning upprättas för ett år i taget.

När privatläkarna inordnades i försäkringssystemet infördes vissa övergångsbestämmelser om de offentliganställda läkarnas möjligheter att för sin s. k. fritidspraktik ansluta sig till försäkringssystemet. Förutsättningarna är dels att vederbörande läkare före den 1 januari 1975 under minst ett års tid regelmässigt bedrivit privatpraktik, dels att arbetsgivaren, alltså huvudmannen, avböjt ökad tjänstgöring på s. k. särskild arbetstid. Har huvudmannen sagt ja till ökad tjänstgöring äger läkaren ändock att bedriva privatpraktik men blir då inte uppförd på läkarförteckningen. Det drabbar till syvende og sist patienterna, som inte kan tillgodogöra sig ersättningen för läkarbesöket.

Många offentliganställda läkare har, trots att de är villiga att bedriva läkarpraktik utöver den fastställda arbetstiden, avböjt att binda sig för en fast schemalagd arbetstid utöver ordinarie arbetstid. Skälen till detta kan vara flera. Man önskar kanske själv välja arbetstid, man vill ha möjlighet att avgöra när man vill vara ledig. Vidare kan familjeförhållanden spela in. Skälen är legio.

I motionen 109 av herr Karlhagen m. fl. – det finns ytterligare tvenne motioner i samma riktning – hemställs mot den bakgrund jag anført att alla offentliganställda läkare skall få möjlighet att uppföras på läkarförteckningen. Det är till gagn för patienterna. För oss som ställer krav på rättvisa och jämlikhet, som har den sociala ambitionen att patientens vårdbehov skall tillgodoses till av statsmakterna fastställd kostnad, är det viktigt att få till stånd en ändring av den nuvarande ordningen.

Jag har svårt att förstå varför jag, när jag går till doktorn för min sjukdom, skall betala olika stora arvoden beroende på om läkaren finns med på läkarförteckningen eller inte. För patienterna är det angeläget att få vård, att få komma till doktorn. Och detta skall ske utan extra kostnad. Nu är detta beroende av om läkaren finns med på förteckningen eller inte, vilket är avgörande för vilken ersättning patienten skall betala. Om samhället godtar läkarens arbetsinsatser, skall väl detta komma alla patienter till godo på samma villkor. Den vanliga enkla människan på gräsrotsnivå kan av naturliga skäl inte förstå detta system. Han kan inte förstå varför han skall betala betydligt mer till doktorn om denne inte är uppförd på läkarförteckningen från försäkringskassan.

Motionerna har varit remitterade till en rad remissinstanser: socialstyrelsen, riksförsäkringsverket, Landstingsförbundet, Läkarförbundet, m. fl. Med förvåning har jag erfarit att de flesta av remissinstanserna på den offentliga sidan har hävdad principen, att all sjukvård skall vara offentlig sjukvård. Detta är tydligen för dessa institutioner viktigare i dagens läge än att patienternas vårdbehov tillgodoses på lämpligaste sätt. Riksförsäkringsverket säger ingenting om patienterna. Socialstyrelsen anför att det offentliganställda privatläkeriet endast har marginella effekter.

Den som vet något om läkarsituationen i landet i dag – på distriktsläkarsidan hade vi i september 195 vakanser utan vikarie – kan inte ta lika lätt på saken. Svårigheterna för icke akutfall att få komma till läkare, de långa väntetiderna också när man vill komma till doktorn för enklare åkommor, ger anledning till oro och bekymmer för många människor. I den situationen är det angeläget att vi tar till vara alla resurser som finns. Vi hoppas att situationen på läkarsidan skall bli bättre, men så länge den är som den nu är måste vi utnyttja alla tillgängliga resurser.

Det finns läkare som på sin fritid vill ta emot vårdsökande människor. Bör då inte dessa möjligheter att ge läkarvård utnyttjas? Varför skall dessa läkares patienter sättas i strykclass genom en högre läkartaxa? Jo, därför att samhället vägrar att föra upp doktorn på vederbörandes försäkringskassas läkarförteckning. Jag stryker under att jag har svårt att förstå att man kan bedöma det på detta sätt.

Socialstyrelsen har också nyligen antagit ett vårdprogram för sjukvården inför 1980-talet med siktet inställt på att en ökad andel av sjukvården skall behandlas inom den öppna vården. Skall den målsättningen uppfyllas är det angeläget att vi tillvaratar alla resurser på sjukvårdens område. Sjukvården är till för patienternas skull, för att patienten skall

*Rätt för offentligt
anställd läkare med
privatpraktik att
ansluta sig till
sjukförsäkringen*

Tisdagen den
2 december 1975

*Rätt för offentligt
anställd läkare med
privatpraktik att
ansluta sig till
sjukförsäkringen*

få sin läkarvård till en av samhället antagen taxa. Det är den ambitionen, herr talman, som ligger till grund för reservationen 1 vid utskottets betänkande. Den reservationen innebär att de läkare som den 1 januari 1975 regelmässigt bedrivit privatpraktik sedan minst ett år och önskar fortsätta med detta under 1976 skall ha rätt att ansluta sig till sjukförsäkringen. Därmed erhåller också patienterna läkarvård enligt den taxesättning som gäller för privatläkarvården i övrigt.

Utskottet har informerats om att det under hösten 1976 kommer att tas upp överläggningar inom läkarvårdsdelegationen om vissa läkarersättningsfrågor. Jag förutsätter att också denna fråga kommer att tas upp i det sammanhanget. Det innebär alltså att förhållandena efter den 1 januari 1977 får bedömas på grundval av de förestående överläggningarna i läkarvårdsdelegationen.

Vi hävdar alltså i reservationen 1 att det här gäller privatläkarnas möjligheter att få anslutning till sjukförsäkringen under 1976. Med den motiveringen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Jag kan fatta mig ganska kort, eftersom jag i långa stycken kan instämma i vad herr Carlsson i Vikmanshyttan har anfört. Det är riktigt som herr Carlsson säger att nya bestämmelser trädde i kraft den 1 januari 1975 beträffande privatläkarnas och de landstingsanställda läkarnas möjlighet att tillhöra sjukförsäkringen.

En mycket viktig delfråga inför beslutet vid årsskiftet 1974-1975 var de offentligt anställda läkarnas möjlighet att på fritiden tillhöra försäkringen – alltså när de på sin fritid fungerade som privatpraktiker. De, eller rättare sagt deras patienter, skulle alltså ha möjlighet att tillhöra försäkringen. Denna som vi tycker självklara rätt tillåts nu endast under en övergångstid och endast om läkaren först har erbjudit sin huvudman, oftast landstinget, arbete på övertid men blivit nekad detta. Dessutom gäller tillståndet bara ett år i sänder. Bestämmelserna är alltså verkligen restriktiva. Denna enligt min uppfattning – och jag förmodar enligt många människors uppfattning – obegripliga inställning har lett till att patienterna till 400 fritidspraktiker står utan det försäkringsskydd som en anslutning till sjukförsäkringen ger.

Läkarförbundet konstaterar att inte mindre än 90 läkare i offentlig tjänst har lagt ned sin fritidspraktik, och bara 7 av dessa läkare har ökat sin arbetsinsats hos huvudmannen. Här har det alltså varit ett kraftigt bortfall av vård. Detta är ett mycket dåligt utnyttjande av läkarresurser. Jag tycker att det är synd att dogmatism går före hänsyn till patienterna.

I reservationen 2 föreslår herr Fridolfsson och jag, i enlighet med moderata samlingspartiets partimotion 337, att en generell rätt skall föreligga för offentligt anställda läkare att tillhöra försäkringen, om de arbetar som privatpraktiker på fritiden, och detta, herr talman, i första hand av hänsyn till patienterna. Läkarna klarar sig nog.

Får jag också påpeka för kammarens ledamöter att hemställan i re-

reservationen 2, alltså moderatreservationen, är till innehållet exakt lika och till formuleringen nästan exakt lika klämman i centermotionen 109 av den i detta sammanhang sakkunnige herr Karlehagen.

Reservation 1 bygger på herr Karlehagens motion men innebär en begränsning av möjligheterna för offentligt anställda läkare att ge sina patienter ett gott försäkringsskydd när de arbetar privat på fritid.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservation 2, men jag hoppas att moderata samlingspartiets riksdagsgrupp i andra hand kommer att rösta på reservation 1, som dock är en förbättring jämfört med det nu rådande förhållandet.

I detta anförande instämde herr Fridolfsson (m).

Herr HYLINDER (fp):

Herr talman! I detta socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14 finns det, som här har framhållits, två reservationer, och på den första finns jag med som representant för folkpartiet. Anledningen härtill är en motion, 1808, i vilken hemställs "att reglerna beträffande ersättningen för privatläkarvård ändras så, att den sjukvårdsresurs som de s. k. fritidspraktikerna representerar kan tas till vara". Orsaken till motionen är ju det på många håll bekymmersamma läget när det gäller att få sjukvårdsresurserna att verka bland de människor som behöver vård. Den saken behöver jag inte kommentera ytterligare, för alla som har haft med de här sakerna att göra känner ju till situationen ute i landstingen då det gäller att få vårdresurserna att räcka till. Motiveringen för ställningstagandet i motionen och i utskottet är alltså nödvändigheten att ta till vara de resurser som finns, till båtnad för dem som behöver anlita läkarvård.

De två tidigare talarna har belyst dessa frågor, och jag skall inte fortsätta den debatten. Jag vill bara framhålla de tre nackdelar som det redogörs för i den ursprungsmotion varpå vår motion i detta fall grundar sig. Om läkarna, som det talas om här tidigare, slutar med privatpraktiken kommer detta att förvärra bristsituationen på ett märkbart sätt, till skada för många patienter. Likaså är det, vilket också framhållits, i och för sig inte något problem för läkarna utan för patienterna, om man inte har möjlighet att till gängse taxa söka läkarvård.

En annan nackdel som framhållits är att om företagsläkare som remitterar sina patienter till röntgenundersökning eller provtagning inte omfattas av systemet så kan detta leda till kostnader för patienten.

Den tredje nackdelen gäller läkarnas ersättning för preventivmedelsrådgivning. Taxan har fastslagits till 45 kr., vilket i många fall inte täcker de verkliga kostnaderna. Där får inte någon avgift tas ut av patienterna, och det innebär en minskad vårdresurs inom det området. Alla dessa saker är tillräckligt viktiga för att man skall ställa resurser till förfogande på ett för alla vårdsökande jämbördigt sätt och utan att de förorsakas extra kostnader.

Tisdagen den
2 december 1975

*Rätt för offentligt
anställd läkare med
privatpraktik att
ansluta sig till
sjukförsäkringen*

Med det anförda, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationen I till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14.

Herr KARLSSON i Ronneby (s):

Herr talman! År 1973 lade riks-försäkringsverket och socialstyrelsen fram ett förslag om sjukförsäkringens ersättningsregler för privat läkarvård. Detta förslag innehöll vissa begränsningar i rätten för offentligt anställda läkare att ansluta sig till försäkringen. Vi har hört kommentarerna av både herr Eric Carlsson i Vikmanshyttan och herr Ringaby.

För en läkare som är anställd i den offentliga vården och vid sidan härav bedriver privatpraktik är anslutningsrätten begränsad under en övergångstid av högst tre år. Härvid gäller dock som förutsättning att vederbörande den 1 januari 1975 regelmässigt bedrivit privatpraktik sedan minst ett år och att arbetsgivaren avböjt ökad tjänstgöring på s. k. särskild arbetstid. Är dessa villkor uppfyllda förs läkaren upp på förteckningen för ett år i sänder. Detta förslag antogs av riksdagen efter en den 29 mars 1974 dagtecknad proposition.

I denna del som berör de offentligt anställda läkarnas privatpraktik var det endast moderaterna som mälde sig ur enigheten i riksdagen när vi tog beslutet i maj månad 1974. Förslaget trädde i kraft den 1 januari 1975 och har sålunda inte tillämpats mer än ett år, varför någon utvärdering av systemet som sådant inte har varit möjlig.

Till årets riksdag har väckts inte mindre än tre motioner. Förutom moderaterna, vilkas likalydande motion blev avslagen under fjolåret, så har nu också folkpartiet och centern yrkat på ändringar i dessa bestämmelser. Man talar i motionerna och likaså i reservationen om de förlorade sjukvårdsresurserna. Men det framgick av anförandena i talarstolen att det inte framför allt var den del som man tryckt på i motionerna och reservationerna – de förlorade sjukvårdsresurserna – som låg till grund för önskemålen, för de är mycket marginella. Om man läser Läkarförbundets yttrande över motionerna skall man finna att det inte är mer än ett 90-tal läkare, vilket nämnades av Eric Carlsson, som inte utövar privatpraktik eller som arbetar på särskild arbetstid. Detta var i april 1975. Hur det är nu i december 1975 är svårt att säga, men man kan hänvisa till att ytterligare ett hundratal läkare under senare halvåret kommit med i systemet. Här är en uppföljning hela tiden beroende på att läkarna har möjlighet att erbjuda sina tjänster till sjukvårdshuvudmannen, i detta fall landstinget, och om landstinget bedömer att det inte kan ta emot tjänsterna äger läkaren rätt att själv öppna privatpraktik. Jag skulle förmoda att läkaren efter överenskommelse med landstinget också kan använda de resurser som det har möjlighet att ställa till förfogande. Det är helt enkelt en utvecklingsprocess som här föreligger, och alla var vi överens om i riksdagen att det var nödvändigt med denna bestämmelse under en treårsperiod för att tillförsäkra den offentliga läkarvården tillräckliga resurser.

Här har också nämnts att de olika remissvaren från riks-försäkrings-

verket, socialstyrelsen och Landstingsförbundet har varit negativa till motionerna och avstyrkt desamma. Det nämndes också av herr Ringaby och av herr Eric Carlsson. Läkarförbundet har som jag nämnde också hörts i denna remissomgång, och det är väl självfallet att förbundet som intresseorganisation i april 1975 yrkade bifall till motionen. Men jag är inte lika övertygad om att Läkarförbundet, om det i dag hade haft att yttra sig över motionerna, lika kategoriskt skulle ha sagt nej, därför att det har hänt en hel del på detta område sedan april månad. Bl. a. har överläggningar ägt rum mellan Läkarförbundet och riks-försäkringsverket, inte bara om denna fråga utan om hela taxsättningen för de privatpraktiserande läkarna. Vid dessa överläggningar har man varit överens om att de offentligt anställda läkarnas anslutning till ersättningsreglerna skall tas upp till diskussion i riks-försäkringsverkets läkarvårdsdelegation under 1976. Herr Eric Carlsson nämnde detsamma här. Det är fastslaget i förhandlingsöverenskommelsen mellan Läkarförbundet och riks-försäkringsverket att denna fråga skall tas upp till diskussion. Bägge parter, som sluter dessa avtal, är alltså överens om att man skall se över det hela.

Nu vill herrar Eric Carlsson och Ringaby att vi från riksdagens sida skall klampa in i en förhandlingssituation. Vi tror inte att man inom Läkarförbundet i dag är särskilt trakterad av det, utan jag tror att man i stället är intresserad av att få slutföra förhandlingarna med riks-försäkringsverket och komma fram till en slutlig uppgörelse, inte bara i fråga om denna lilla del av förhandlingarna utan om hela paketet när det gäller alla de offentligt anställda läkarnas möjligheter till privatpraktik.

Herr talman! Jag skall be att med detta få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag tror att det är den bästa ordningen för vår läkarvård om dessa bägge parter fritt får förhandla med varandra och bestämma över hur man skall ha ordningen för framtiden.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Det är riktigt som herr Karlsson i Ronneby säger att meningarna inte var delade när riksdagen tog beslutet i maj månad 1974. Men det har skett en del sedan dess. Man kunde vid det tillfället knappast tänka sig att vi skulle få den läkarbrist inom distriktsläkarvården som vi har i dag, att vi skulle ha långa vårdköer eller att många människor skulle behöva fråga sig när och hur de över huvud taget skall få komma till en läkare. Det är denna frågan gäller, och vi måste utnyttja alla resurser som finns.

Man frågar sig av vilken anledning man skall behöva betala en högre taxa hos de privatpraktiserande läkarna än hos de läkare som är "godkända" och finns med på läkarförteckningen. Det måste väl ändå vara rimligt och riktigt att det för all läkarvård skall gälla samma kostnader för patienterna.

Sedan säger herr Karlsson i Ronneby att vi klampar in i en förhand-

Tisdagen den
2 december 1975

*Rätt för offentligt
anställd läkare med
privatpraktik att
ansluta sig till
sjukförsäkringen*

lingssituation och att om Läkarförbundet i dag skulle yttra sig i dessa frågor, skulle man yttra sig annorlunda än vad man gjorde våren 1975. Det är inte på det sättet, herr Karlsson. Jag har här en skrivelse från Sveriges läkarförbund, daterad den 14 oktober 1975, där man redovisar sakfrågorna och vilka möjligheter läkarna har att driva privatläkarpraktik. Det kan ingen förvägra dem. Men vad Sveriges läkarförbund är ute efter är att alla patienter skall ha möjlighet till samma läkarvård till samma taxa. Läkarförbundet är en intresseorganisation – det är riktigt, herr Karlsson – men det är en intresseorganisation med en social ambition med avseende på patienterna. Om det finns läkare i det här landet som är beredda att gå ut och göra en arbetsinsats för att hjälpa patienter som sitter i långa köer och väntar på läkarvård, tycker jag att det är tacknämligt. Det är också tacknämligt när läkare har den ambitionen att de skall kunna få göra detta för patienterna på samma villkor som de läkare som är med på läkarförteckningen.

Det finns, herr talman, all anledning att – om man vill driva detta med jämlikhet, rättvisa och sociala ambitioner – se till att lösa det här problemet på ett hyfsat sätt för år 1976. De förhandlingar som det talats om kommer att äga rum i slutet av 1976. Det innebär att de kan medföra en förändring först fr. o. m. den 1 januari 1977. Vi vet emellertid ingenting om vad dessa förhandlingar leder till, men vi vet att ett beslut i dag innebär rättvisa för år 1976. Det innebär också att vi kan utnyttja de resurser som finns på ett bättre sätt.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Karlsson i Ronneby konstaterar att moderata samlingspartiet hade en avvikande mening när beslutet togs i den här frågan. Men utvecklingen har ju också, herr Karlsson i Ronneby, visat att vi tänkte rätt då.

Det här är en praktisk fråga, herr Karlsson. Det är en fråga om att försöka ta till vara de läkarresurser vi har, och jag skulle med följande utgångspunkt vilja ställa en fråga till herr Karlsson i Ronneby.

Arbetsgivarna granskas i dag oftast kritiskt av oss alla och av samhället, och med all rätt skall man granska dem kritiskt. Ofta ställs privata och offentliga arbetsgivare emot varandra, och man kan konstatera att privata arbetsgivare faktiskt är mycket liberala när det gäller deras anställdas rätt till extraknäck på fritiden. Varför kan man då inte vara lika liberal på den offentliga sjukvårdssektorn och tillåta läkaren att tillhöra sjukförsäkringen om han arbetar på sin kvällstid? Då finns det dessutom, herr Karlsson i Ronneby, full möjlighet för samhället till insyn i den läkarens verksamhet när han arbetar på sin fritid, dvs. man får insyn i hans inkomstförhållanden om han tillhör försäkringen.

För mig är det ganska obegripligt att man inte skall kunna vara så generös så att man tillåter läkarna att ha den här rätten eller, rättare sagt, tillåter läkarens patienter rätten att tillhöra en försäkring när de går till en privatpraktiker.

Herr KARLSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Jag tycker att det är litet egendomligt att höra herr Carlsson i Vikmanshyttan argumentera så hårt för dessa läkares rättigheter tvärtemot sina kamrater i Landstingsförbundet, vilka avstyrkt motionen i dessa avscenden med hänsyn till att den offentliga läkarvården måste skyddas och kunna byggas upp på ett vettigt sätt under denna treårsperiod. Men det är möjligt att herr Carlsson mäلت sig ur de sammanhangen nu, fast han var där i fjol.

Vidare sade herr Carlsson att den stora läkarbristen skulle kunna klaras på detta sätt. Det är ingalunda så, herr Carlsson, eftersom vi kan konstatera att alla läkare är i full verksamhet. Även de offentliga läkarna, som inte får vara med i systemet, har hela tiden patienter att ta emot. Det är det 90-tal läkare som vi nämnde tidigare. Men troligtvis har de reducerats med hänsyn till att ytterligare 100 läkare anslutits till systemet under det senaste halvåret.

Sedan påtalar herr Carlsson att om Läkarförbundet skulle ha yttrat sig nu i december, skulle man där säkerligen inte ha haft en annan uppfattning än vad man hade tidigare. Jag tror fortfarande inte det, herr Carlsson, därför att den skrivelse som herr Carlsson föredrog från den 14 oktober är lika inaktuell i detta avseende som remissyttrandet från den 29 april med hänsyn till att överläggningar skedde under november och uppgörelse träffades den 13 november mellan Läkarförbundet och riks-försäkringsverket. Det är på denna grund jag tror att Läkarförbundet betackar sig för de tjänster man här vill göra genom att klampa in i förhandlingarna.

Herr Ringaby säger att utvecklingen har visat att moderaterna hade rätt i sin bedömning. Nej, herr Ringaby, utvecklingen har inte visat detta. Verksamheten trädde i kraft den 1 januari, och under januari eller februari månad motionerades det ifrån de olika partierna utan att man hade den ringaste vetskap om utvecklingen. Det har nu gått sex eller sju månader, och vi kan konstatera att allt fler av dessa läkare kommit in i systemet. Beträffande den utvecklingen har ni inte kunnat spå, herr Ringaby. Men låt oss vänta och se, låt Läkarförbundet och riks-försäkringsverket föra överläggningar. Jag tror att de är mest kompetenta att avgöra vad som är lämpligast i dessa avscenden.

Vad sedan gäller den liberala delen på den offentliga sidan säger vi att vi vill slå vakt om att patienterna skall få den bästa läkarvården. Man erbjuder här läkarna inte att jobba dessa övertidstimmar gratis utan mot skäligen ersättning efter överenskommelse, och man erbjuder dem att använda landstingens resurser i detta avseende. Jag tror att det är den bästa lösningen.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Jag har tydligen uttalat mig oklart på något sätt. Jag har aldrig sagt, herr Carlsson i Ronneby, att vi skulle klara läkarbristen med den här insatsen. Men jag har sagt att vi i den situation vi har

Tisdagen den
2 december 1975

*Rätt för offentligt
anställd läkare med
privatpraktik att
ansluta sig till
sjukförsäkringen*

i dag bör ta vara på alla resurser som finns och att vi bör ta hänsyn till patienterna och deras möjligheter. Det är det jag argumenterar för: att det inte skall vara någon kostnadsskillnad för de olika patienter som söker läkarvård. Jag har redovisat det tidigare och behöver inte fördjupa mig i den diskussionen.

När det gäller den uppgörelse som herr Karlsson i Ronneby talar om redovisas i utskottsbetänkandet att det skall bli förhandlingar inom läkarvårdsdelegationen, men det finns ingen målsättning och ingenting har sagts om huruvida man i dessa förhandlingar kommer att ta upp de här frågorna eller inte. Vi förutsätter att man kommer att göra det. Ett positivt beslut i dag skulle öka möjligheterna att få all läkarvård i det här landet taxebunden, vilket vi syftar till.

Låt mig till slut säga att jag inte är beredd att överlämna till enbart Läkarförbundet och huvudmännen att lägga sina synpunkter på den här frågan. Den som lever ute bland människorna och ser vilken situation vi har i dag har anledning att söka få med också patienternas, den stora allmänhetens, syn på hur dessa frågor skall lösas. Det är skälen till att jag ställer mig bakom yrkandet i reservationen 1.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Allt fler har kommit in i sjukförsäkringen, säger herr Karlsson i Ronneby. Han måste ha gjort en felläsning i utskottets betänkande, för därav framgår att av de 700 som tillhörde försäkringen i fjol har 90 lämnat den. Det är alltså nu 400 som jobbar som fritidsläkare men inte tillhör försäkringen. Dessa kommer förmodligen också att så småningom komma ur systemet – om vår syn inte blir litet liberalare. Det är nog inte riktigt att antalet ökar!

Sedan är det så, herr Karlsson i Ronneby, att vi alla genom vår arbetsgivare betalar en sjukförsäkringsavgift till sjukförsäkringen. Vi har alltså betalat för vår sjukförsäkring. Om en person går till landstingets sjukvårdsinrättning och får beskedet att han får vänta ett år – vi har i Örebro svåra fall som får vänta 16–17 månader innan de får vård – fungerar alltså inte den offentliga sjukvården. Vad gör då den här människan? Hon måste gå till privatpraktiker på kvällstid, och då skall hon inte få ersättning från sjukkassan! Det är ganska horribelt, herr Karlsson i Ronneby.

Herr KARLSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Jag påstår fortfarande, herr Carlsson i Vikmanshyttan, att de förhandlingar som har förts mellan riks-försäkringsverket och Sveriges läkarförbund har gällt den fråga som jag här tar upp, nämligen överläggningar och förhandlingar om de offentligt anställda läkarnas privatpraktik. Uppgörelsen träffades den 13 november i år och föreligger i tryck.

När det gällde patienterna framförde herr Carlsson närmast en insinuation om att riks-försäkringsverket i dessa förhandlingar inte lika myck-

et skulle ha månat om patienterna som vi gör i riksdagen. Det är väl ändå att ta till ganska kraftigt, eftersom vi har utsett riks försäkringsverket, socialstyrelsen och Landstingsförbundet att slå vakt om dessa frågor. Jag tror att man med fullt förtroende kan överlämna dem till dessa organ.

Vad vidare beträffar förhandlingarna är det självklart, herr Carlsson, att om två parter inte kan komma överens förhandlingsvägen, kan den ena parten eller bägge anhålla om att riksdagen eller någon annan skall ingripa. Så brukar det gå till. Men man brukar inte klampa in i förhandlingar av detta slag förrän någon av parterna gjort framställning om sådan hjälp.

Herr Ringaby menar att det skulle lämnas vissa förmåner åt dem som kommit till den offentligt anställda läkaren och som får stå på väntelista hos denne, innebärande att dessa lätt skulle kunna hoppa över till privatpraktiserande läkare med offentlig anställning. Ja, det är just en sådan ordning vi är litet rädda för. Vi vill ha patienterna inordnade i köer alltefter behoven, inte efter tillgång till pengar eller möjligheter att tala med vederbörande läkare.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Det är väl just om läkaren icke får omfattas av försäkringen som det blir en fråga om pengar, eftersom det då bara är den rike som kan vända sig till honom. Vi vill att dessa läkare skall vara anslutna till försäkringen. Då kan även den som har ont om pengar gå dit.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Jag deltog inte i utskottets sammanträde när detta ärende behandlades, men eftersom jag deltagit ganska intensivt i arbetet med de förslag som lades fram mellan parterna, riks försäkringsverket och Läkarförbundet, måste jag få säga några ord i detta sammanhang.

Herr Carlsson i Vikmanshyttan! Det är fint att vara det sociala samvetet, men herr Carlsson har inte copyright på det. Det finns faktiskt fler som ömmar för patienterna, och det ligger kanske också en känsla för dessa och för deras berättigade krav bakom det förhållandet att majoriteten i utskottet har uttalat sig såsom den gjort.

Herr Carlsson har åberopat alla remissinstanser. Men vi måste i detta sammanhang se något på historieskrivningen. Motionerna utarbetades ungefär tre veckor efter det att reformen på detta område hade trätt i kraft. Erfarenheterna måste ha varit ringa eller obefintliga. Inte heller remissinstanserna hade någon erfarenhet när de skrev sina yttranden. Mot den bakgrunden svarade de ansvarsfulla remissinstanserna att de ville vänta och se, och det är ofta en klok regel.

När förhandlingarna kom till stånd visade det sig att dessa avsåg mycket mera än enbart en diskussion, om de offentligt anställda läkarna skulle erbjuda sina tjänster till huvudmannen eller om de vid ett nej till er-

Nr 32

Tisdagen den
2 december 1975

*Rätt för offentligt
anställd läkare med
privatpraktik att
ansluta sig till
sjukförsäkringen*

Tisdagen den
2 december 1975

*Rätt för offentlig
anställd läkare med
privatpraktik att
ansluta sig till
sjukförsäkringen*

bjudandet skulle etablera sig som privatläkare. Om de valde det senare alternativet skulle de omfattas av systemet.

Det är fråga om ett förhandlingspaket. En förhandling innebär att man tar upp många punkter till resonemang. I detta sammanhang var en höjning av taxan för dessa läkare en icke oväsentlig punkt. Det fanns ett stort intresse för höjning av taxan på många punkter. Jag har inte sagt att de kraven skulle vara oberättigade, eftersom taxan höjs även inom den offentliga sjukvården.

När man är överens om att sluta ett avtal är det väl alltid fråga om ett tagande och ett givande. Herr Carlsson säger att det i utskottsberäkningen inte står något om några utfästelser i framtiden och det är riktigt. Vid den tidpunkt då ärendet behandlades i utskottet kunde man inte säga mer än vad som nu står i betänkandet. Det anges däremot i överenskommelsen att man skall ta upp detta ärende till prövning under första halvåret 1976 och att förslag skall framläggas på denna punkt i så god tid att ärendet skall kunna behandlas av riksmötet hösten 1976. Om nu situationen är så katastrofal, herr Ringaby, om människorna väntat så oerhört länge på läkarvård och om vårt land har denna enorma läkarbrist, varför tar då inte läkarna de erbjudna tjänsterna på sin övertid? – Jag förmodar att läkarna har erbjudit sig att göra det, men är de bara intresserade av att få privatpraktiken, utan att vilja ställa upp också när huvudmannen behöver dem i den offentliga tjänsten?

Herr talman! Vad skulle det likna på de områden där avtal finns, om vi av skilda anledningar i en paketlösning skulle gå in på en enskild punkt, kanske för att vinna popularitet eller kanske av omtanke – omtanke om vem, kan man fråga sig – och bara vilja lösa problemen på denna enda punkt? Vad skulle det innebära för framtiden? Är det så man från er sida dokumenterar fackligt intresse?

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Fru Håvik kanske lade starkare ord i min mun än jag använde själv när hon refererade hur illa det skulle vara ställt i den offentliga sjukvården. Dock är det långa väntetider där – det vet ju alla som arbetar i landstingen. Ofta är det kö hos läkare ända upp till ett år eller ännu längre. Därför har vi framlagt det här förslaget om att all tillgänglig läkarkraft skall kunna utnyttjas – även om denna läkarkraft råkar vara en privatpraktiker på fritid som är anställd hos landstinget under dagarna.

Landstinget har ofta mycket svårt att erbjuda läkarna övertidsarbete – det kräver schemaomläggningar och är en mycket besvärlig procedur att låta läkarna övertidsjobba. Systemet fungerar mycket effektivt och bra rent praktiskt, om de får ha praktiken på fritid i sin bostad, vilket ofta innebär att de som bor runt omkring också har närkontakter med läkarna och kan komma dit på kvällen – många patienter måste f. ö. komma på kvällen på grund av sitt arbete.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Egentligen skulle jag inte kommentera fru Håviks inlägg här, men jag tror det är *en* sak som behöver sägas ändå, nämligen att den fråga som diskuteras i vår reservation gäller 1976.

Vi har i dag en besvärlig läkarsituation, och därför säger jag att vi bör ta vara på de resurser som finns. Vad fru Håvik diskuterar är däremot de förhandlingar som skall föras under 1976 med ett eventuellt förslag till 1976 års höstriksdag i avsikt att förslaget skall kunna förverkligas från år 1977. – Man kanske bör ha detta i blickfånget när man ändå diskuterar den här frågan.

Sedan är det väl också anmärkningsvärt att herr Karlsson i Ronneby, som har deltagit i behandlingen av ärendet i utskottet, skall korrigeras av fru Håvik.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Om herr Carlsson i Vikmanshyttan hade lyssnat litet bättre, hade han märkt att herr Karlsson i Ronneby inte på någon punkt har blivit korrigerad.

Herr Ringaby talade om effektiviteten. Jag överdrev inte i det avseendet. Herr Ringaby målade ju själv ut bilden av årslånga köer. Varför gör man inte något åt detta i landstinget? Varför tar inte läkarna tjänster och ser till, att de får den övertid som det finns möjligheter till? Om ni säger nej, då har de rätt att etablera sig och komma in i taxesystemet.

Herr Ringaby påstår att detta är besvärligt. Men skall man hesitera inför sådana besvärligheter som herr Ringaby målar ut, om behovet är så akut? Här måste den sociala känslan väl ändå få ta överhand över besvärligheterna, om det skall ligga någon mening i vad man har sagt här.

Ja, herr Carlsson i Vikmanshyttan, det kommer upp förhandlingar 1976 – men vad visste herr Carlsson i januari 1975 om vad som skulle ske? Herr Carlsson tillhörde ju inte reservanterna när det beslut togs som trädde i kraft den 1 januari 1975. Om herr Carlsson går ut och talar med läkare inom landstinget i dag och även med Landstingsförbundets medlemmar, skall han finna att förhållandet inte är sådant som han utmålar det. Faktum är i stället att läkarna är litet oroliga för att man skall klampa in i en förhandlingssituation på ett enda område, vilket kan försvåra det för dem när nya förhandlingar kommer till stånd.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen nr 1 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl. samt 3:o reservationen nr 2 av herrar Ringaby och Fridolfsson, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Carlsson i Vikmanshyttan begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig.

Nr 32

Tisdagen den
2 december 1975

Mödrahälsovård och förlossningsvård

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159
Nej - 156
Avstår - 2

§ 9 Mödrahälsovård och förlossningsvård

Föredrogs socialutskottets betänkande 1975/76:14 med anledning av motioner om mödrahälsovård och förlossningsvård.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975:780 av fru Swartz (fp) och fru Fränkel (fp), vari hemställtts att riksdagen beslutade ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om förlossningsvårdens och mödrahälsovårdens organisation, samt

1975:1266 av fru Lantz (vpk), vari hemställtts att riksdagen uttalade

1. att läkare med adekvat utbildning borde finnas tillgänglig på förlossningsklinikerna dygnet runt,

2. att planläggning borde ske för paracervikal- och pudendusblockadernas samt epiduralanestesins införande vid kvinnoklinikerna,

3. att mödrahälsovården borde förbättras enligt riktlinjer som anförts i motionen,

4. att psykoprofylaxmetoden närmare borde utredas samt att förutsättningar för dennas användande borde säkerställas på förlossningsavdelningarna,

5. att en samlad översyn borde företas över erforderliga initiativ för att riksdagens principbeslut från 1971 skulle förverkligas.

Utskottet hemställde

1. beträffande mödrahälsovården att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:780 och 1975:1266 i motsvarande delar,

2. beträffande förlossningsvården att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:780 och 1975:1266 i motsvarande delar.

Reservation hade avgivits beträffande förlossningsvården av herrar Romanus (fp) och Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionerna 1975:870 och 1975:1266 i motsvarande delar gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Till detta betänkande hade fogats ett särskilt yttrande beträffande mödrahälsovården av herrar Romanus (fp) och Hagberg i Borlänge (vpk).

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! "Om en kvinna går och är trött av ständiga barnfödslar och till sist dör därav så är däråt inget att göra. Låt henne bara dö. Hon är i världen för att föda barn." Så sade Martin Luther. Hans krassa uttalande är befriande öppenhjärtigt i förhållande till århundradens mytbildning om kvinnan – den nyförlösta modern, med spädbarnet i sin famn, som utmålats fylld av lycka, harmoni och trygghet.

Varken den ena eller den andra beskrivningen av kvinnan som moder är riktig. Kvinnan är på väg till en ekonomisk och social frigörelse, och i den frigörelseprocessen ingår strävan att bestämma över moderskap och formerna för förlossning.

Moderskap betyder inte ogrumlad lycka, åtminstone inte för de flesta. Att föda barn är en genomgripande händelse i en kvinnas liv som förändrar hela hennes livssituation. Alla kvinnor upplever sin graviditet och sin förlossning olika i förhållande till andra kvinnors. En kvinnas upplevelse av sin första graviditet och förlossning är starkt beroende av hur hon psykiskt förbereder sig för det väntade moderskapet. Redan tidigt under graviditeten kan man urskilja riskgrupper bland förstföderna.

Dagens mödrahälsovård är ensidigt kroppsligt inriktad och ger bara en tillfredsställande kroppslig vård. På grund av personalbrist och därmed sammanhängande tidsbrist och en kroppsligt inriktad utbildning finns det mycket små möjligheter att hjälpa gravida kvinnor med psykiska och sociala problem som kan uppstå i samband med en graviditet. Gravida kvinnor måste få bättre psykisk förberedelse inför förlossningen. Undersökningar visar att en femtedel av blivande mödrar har problem av sådan art att avancerad psykiatrisk behandling är nödvändig. Bara hälften av mödrarna i Stockholms län får någon form av förberedelse. Kvinnor som drabbas av störningar lever i regel under psykologiskt och socialt svåra förhållanden. Undersökningar visar att dessa kvinnors egen barndom ofta varit otillfredsställande med störda relationer till de egna föräldrarna. Dessa kvinnor har alltså ofta negativa förebilder att utforma sitt eget kommande föräldraskap efter. Tillspetsat kan man säga att dagens neurotiska moder föder morgondagens neurotiska moder. Mödrärförberedelsen borde egentligen starta redan före graviditeten med undervisning i föräldraskap och rådgivning. Genom ett större stöd under de tre första månaderna av graviditeten skulle man kunna urskilja dessa riskkvinnor och ge dem hjälp och stöd för att undvika en ångestfylld

förlossning med svår smärta.

De kurser som i dag erbjuds blivande föräldrar besöks mest av de s. k. resursstarka kvinnorna, dvs. de socialt privilegierade kvinnorna, de som har god utbildning och god ekonomi. De som verkligen behöver dessa kurser nås inte, eftersom ingen uppsökande verksamhet bedrivs. 1971 deltog t. ex. bara en tredjedel av alla blivande mödrar i mödraundervisningen.

När det sedan gäller själva förlossningsvården, så skulle jag nästan kunna deklamera mitt tal från förra årets debatt. Så litet har nämligen förändrats i fråga om möjligheterna att få smärtlindring vid förlossning, även om utskottets majoritet tycks tro något annat.

Fortfarande upplever 84 % av kvinnorna en outhärdlig smärta vid förlossningen. Fortfarande upplever upp till hälften av de kvinnor som erbjudits någon form av smärtlindring denna smärtlindring som helt otillfredsställande.

Fortfarande får var femte kvinna psykiska eller fysiska besvär av graviditeten eller av förlossningen.

De s. k. förlossningsneuroserna är lika vanliga i dag som för ett år sedan. Neuroserna kan både ödelägga ett normalt sexliv för lång tid framåt och försvåra relationerna mellan mor och barn. Och fortfarande upplever åtta av tio kvinnor förlossningen som en chock.

Över 300 kvinnor föder varje dag barn i Sverige. Av dessa 300 föder 250 under obeskrivliga plågor. I andra medicinska sammanhang anses det naturligt att patienten inte skall behöva uppleva onödigt smärta.

Fortfarande kan bara hälften av alla centralasarett uppfylla kravet att kunna erbjuda full förlossningsservice, dvs. med möjlighet att ge effektiv smärtlindring.

Fortfarande kan epiduralanestesi bara ges på dagtid. Det är fortfarande nästan omöjligt för en kvinna att få effektiv smärtlindring om hon skulle behöva eller vilja ha det, trots att det sägs i socialstyrelsens råd och anvisningar att barnaföderskans önskan beträffande smärtlindring vid förlossning skall tillgodoses i den utsträckning medicinska skäl medger.

På Huddinge moderna sjukhus kan avancerad smärtlindring i form av epiduralanestesi inte erbjudas eftersom sjukhusets anesthesiologiska service inte är tillräcklig. Situationen på just Huddinge sjukhus är sedan förra årets kammardebatt t. o. m. något förvärrad när det gäller att tillhandahålla paracervikalblockader vid förlossningar på natten på grund av läkarbrist. Det råder fortfarande brist på personal inom förlossningsvården, i första hand på läkare. För en fullgod förlossningsanestesi fordras tillgång till specialtränad personal 24 timmar om dygnet.

1974 uppgick antalet förlossningar till drygt 110 000. Bara 6 kvinnor på 1 000 kan få smärtlindring i form av paracervikalblockad, 9 på 1 000 epiduralblockad och 440 på 1 000 pudendusblockad som ges i allra sista stadiet av förlossningen. Av dessa s. k. effektiva smärtlindringsmetoder är det bara epiduralblockaden som ger smärtlindring under hela förlossningen.

Vilka möjligheter har då kvinnor i andra länder att få smärtlindring vid förlossning? I Västtyskland används ofta epidural-, paracervikal- och pudendusblockaderna. I Düsseldorf erbjuds t. ex. alla kvinnor epiduralanestesi, både vid normala och vid komplicerade förlossningar. Epiduralservicen tillhandahålls dygnet runt, och mer än hälften av förlossningarna sker under epiduralblockad.

I Frankrike används anesthesiologiska metoder i mycket ringa omfattning. Vad gäller tillgången på anesthesiologisk utrustning finns sådan tillgänglig på nästan alla förlossningsavdelningar.

I USA tillhandahålls också avancerade anesthesiologiska metoder på de flesta större sjukhus. Men förlossning med smärtlindrande metoder medför extra kostnader, varför kvinnans möjligheter att erhålla sådan hjälp begränsas av hennes ekonomiska situation. Den vanligaste formen av smärtlindring vid förlossning i Sovjet och i DDR baserar sig på psykoprofylax, dvs. avspänningsteknik. Nervblockader används här bara vid patologiska förlossningsförlopp.

För Storbritannien saknas riksomfattande statistik, men i en informell undersökning har man konstaterat att 14 av 20 större förlossningsavdelningar gav epiduralanestesi i varierande utsträckning. På ett sjukhus användes epiduralanestesi i 40 % av förlossningarna redan 1972. En trend mot ökad användning av epiduralblockader återfinns över hela Storbritannien.

Vänsterpartiet kommunisterna har i motionen 1266 krävt:

1. att läkare med adekvat utbildning skall finnas tillgänglig på förlossningskliniker dygnet runt,

2. att planläggning skall ske för paracervikal- och pudendusblockadernas samt epiduralanestesins införande vid kvinnokliniker,

3. att mödrahälsovården skall förbättras enligt riktlinjer som anförts i motionen,

4. att psykoprofylaxmetoden närmare skall utredas samt att förutsättningar för dennas användande skall säkerställas på förlossningsavdelningarna,

5. att en samlad översyn skall företas över erforderliga initiativ för att riksdagens principbeslut från 1971 skall förverkligas."

Vänsterpartiet kommunisterna vill medverka till att rätten att föda barn under acceptabla former förverkligas.

Utskottet vill i år liksom förra året understryka angelägenheten av att fortsätta insatser görs, så att varje kvinna som så önskar skall kunna få smärtlindring vid förlossning. Vilka konkreta insatser avser utskottet?

Sedan pekar utskottet på att den förtgående ökningen av antalet läkare bör ge utrymme för en ökning av verksamheten med smärtlindring vid förlossning. Är utskottet inte medvetet om att med nuvarande planer kommer det även framgent att fattas läkare? Redan 1969 sades det att 1975 skulle det finnas 480 läkare i gynekologi och obstetrik och 490 i anesthesiologi. År 1974 fanns det bara 310 i gynekologi och 270 i anesthesi. År 1978 skall det enligt socialstyrelsens planer finnas 560 läkare inom

vardera gynekologi och anestesi. Det är bara en ökning med ungefär 80 läkare från beräkningen för 1975. Det kan man inte med bästa vilja i världen kalla en ökning som skall leda till att ge gravida kvinnor effektiv smärtlindring.

Till slut konstaterar utskottet en fortgående ökning av förlossningar med smärtlindring genom användning av epiduralanestesi och pudendusblockad. Den ökning som skett i användandet av epiduralblockaden är att 1973 fick 7 på 1 000 kvinnor denna blockad, och 1974 fick 9 kvinnor på 1 000 den blockaden. Behovet – om man skall tro de undersökningar som gjorts – är att 840 kvinnor av 1 000 skulle ha behövt effektiv smärtlindring, kanske i form av epiduralblockad. Ytterligare 2 kvinnor på 1 000 fick epiduralblockaden på ett år. Det kallar utskottet för en fortgående ökning. Då kan man inte ha stora pretentioner på en ökning.

Vad vänsterpartiet kommunisterna menar är att alla kvinnor som så behöver eller önskar skall erbjudas effektiv smärtlindring. Så har i alla fall vänsterpartiet kommunisterna tolkat riksdagens principbeslut från 1971.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som är fogad till utskottets betänkande.

Fru SWARTZ (fp):

Herr talman! Jag vill uttala min stora tillfredsställelse med att socialstyrelsen nu påbörjat sin utredning om mödravårdens innehåll och organisation. Vi är många, både kvinnor och män, som ställer stora förhoppningar på den utredningen och inte minst vad den sedan kommer att leda till. Det är verkligen angeläget att utredningen kan hålla det planerade tidsschemat och vara färdig i december 1976, som angivits. Det gäller här ett område som berör en mycket stor grupp människor – alla föräldrar – och som sedan urminnes tider till stora delar varit eftersatt. Det finns faktiskt en del att ta igen.

Utredningen har påbörjats efter det att fru Fränkels och min motion skrevs. Jag konstaterar – det framgår av socialstyrelsens yttrande över motionerna – att till den utredningen särskilt kommer att beakta också hör frågor som fru Fränkel och jag framfört i vår motion och att socialstyrelsen delar vår uppfattning att det är viktigt att ökad uppmärksamhet ägnas dessa frågor.

Den skrivning som majoriteten i utskottet står bakom är utan tvekan mycket positiv; på olika sätt uttrycks det angelägna i att man arbetar sig framåt på det här området. Majoriteten framhåller också hur nödvändigt det är att socialstyrelsen bevakar och följer upp utvecklingen av olika resurser för smärtlindring vid förlossning.

Reservationen av herrar Romanus och Hagberg i Borlänge har trots allt en starkare skrivning. Där sägs t. ex. att planläggning för införande av effektiva smärtlindringsmetoder måste ske av våra sjukvårdshuvudmän för att riksdagens principbeslut från 1971 skall kunna förverkligas. Likaså framhåller man betydelsen av att kvinnor får möjlighet till när-

belägen förlossningsvård, ett problem inte minst i glesbygd.

Reservanterna poängterar också behovet av ett ökat antal barnmorskor och framhåller betydelsen av att de i sin utbildning ges bättre förut-sättningar för att anförtros uppgifter när det gäller smärtlindring. Barn-morskorna framhåller själva hur viktigt det måste anses vara att de får en gedigen utbildning. Barnmorskan är oftast den som också kan ge det där personliga omhändertagandet som är så viktigt för att en barnaföderska skall känna sig trygg. Och trygghet är viktig i den situationen.

Jag minns att fru Berglund sade några tänkvärda ord om detta förra året när vi behandlade denna fråga. Fru Berglund nämnde i det sammanhanget också att även annan personal skulle kunna fylla en uppgift när det gäller att vara vid barnaföderskans sida som medmänniska, just på grund av det stora behovet av trygghet. Behovet av utökade personella resurser kommer vi inte ifrån. Men det gäller inte bara läkare.

Förra året hade jag också anledning konstatera att fru Lantz, som väckt den andra motionen i denna fråga, och jag hade helt olika erfarenheter när det gäller barnafödande. Det gäller inte bara antalet barn. Att jag inte har några svåra stunder att minnas tackar jag helt och fullt och med all rätt en numera gammal barnmorska för; hon kunde lära en ung och oerfaren kvinna vad en förlossning var, hur den skulle förlöpa och hur man borde bete sig. Dessutom kunde hon vara den medmänniska man just behövde. Jag är glad över att få detta antecknat till ett riksdagens protokoll, medan hon ännu lever. Jag skulle önska att alla mina med-sysstrar i dag finge ha det lika bra.

Reservationen tar också upp "rooming-in-systemet" och behovet av en lättvårdsavdelning. Båda ger möjligheter till en mänskligare kontakt mellan mor och barn – och även mellan far och barn. Dessutom ger de en mjukare övergång till livet i det egna hemmet.

Några ord finns också om betydelsen av att mödrarna får tillfälle att lära sig amningsteknik. Det är nu en gång så att alla inte klarar det utan vidare. De allra flesta behöver litet hjälp, många behöver mycket hjälp. De flesta vill faktiskt amma sitt barn.

Reservanterna understryker också behovet av forskning när det gäller smärtlindring vid förlossning och av att utvecklingsarbetet stöds. Det är oerhört viktigt att få fram bästa möjliga metoder som vi kan vara övertygade om inte skadar mor och barn. En frisk mor och ett friskt barn måste vara ett oeftergivligt krav.

Som motionär ser jag det som positivt att samma utskottsledamöter som står bakom reservationen i ett särskilt yttrande framhåller att man i det utredningsarbete som nu pågår bör pröva hur motionskraven skall kunna tillgodoses och att den förebyggande mödrahälsovården bör byggas ut för att kvinnor skall kunna bli bättre förberedda för sin förlossning. Det är också positivt att två män uttalar sig för att man bör inspirera män till att i ökad utsträckning delta i kurser om förlossning och för-äldraskap.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Romanus och herr Hagberg i Borlänge.

Nr 32

Tisdagen den
2 december 1975

---

*Mödrahälsovård
och förlossningsvård*

Tisdagen den
2 december 1975

*Mödrahälsovård
och förlossningsvård*

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Det kanske inte är så egendomligt att de där båda männen står bakom reservationen, eftersom de är folkpartiets och vänsterpartiet kommunisternas enda representanter i utskottet. Jag tror inte att de har en så mycket djupare gående inställning till frågan än vi andra herrar i utskottet – och inte än damerna heller för den delen.

Jag tänker inte konkurrera med fru Lantz i fråga om dramatiska uttalanden. Jag tänker varken citera Martin Luther eller någon annan poetat. Jag vill bara kort och gott konstatera att det skiljer ingenting i sak mellan utskottsmajoriteten och reservanterna. Båda parter står bakom 1971 års riksdagsbeslut – det skiljer ingenting i det avseendet – då riksdagen och utskottet konstaterade att varje kvinna som så önskar skall ha rätt att få smärtlindring vid förlossning. Jag vill alltså understryka att det var ett riktigt uttalande av riksdagen. Men ingen av dem som i utskottet var med om att forma det betänkandet trodde väl att man på mycket kort tid skulle kunna förverkliga önskemålet att varje kvinna skulle kunna få smärtlindring vid förlossning.

Riksdagen antog ett principiellt uttalande. Regering och riksdag har sedan sökt leva upp till det genom att kraftigt öka läkartillgången i landet. Men vi har inte kommit dithän med våra sjukvårdsresurser att vi har tillräckligt med specialutbildade läkare och barnmorskor som kan klara den uppgift som vi principiellt uttalade oss för. Tyvärr måste vi ännu en tid räkna med att smärtlindring inte kan bli en tillgång för alla. Resurserna i det avseendet räcker helt enkelt inte till, och de räcker heller inte under den närmaste framtiden. Vi kan göra uttalanden. Vi kan ha hur heta önskingar som helst, fru Lantz, men därmed löser vi inte problemen. De är av den arten att det fordras ytterligare läkar- och sjukvårdsresurser. När jag säger detta är det inte fråga om någon avledningsmanöver utan helt enkelt ett konstaterande av fakta.

Ser man siffermässigt på utvecklingen kan vi dock konstatera att kvinnorna har fått smärtlindring i större utsträckning än tidigare.

Fru Lantz framhöll i sin motion att 7 av 1 000 kvinnor hade fått ett visst slag av smärtlindring. Men om fru Lantz hade läst vad utskottet skrivit, hade hon sett att det var varken 7 eller 9 av 1 000 utan 13 under det första kvartalet i år. I och för sig räcker inte det till, vilket jag kraftigt vill understryka. Men det är ändå den siffran som gäller.

Beträffande en annan form av smärtlindring var det år 1973 inte 350, som fru Lantz citerade, utan det hade avancerat till 483 av 1 000. Jag vill understryka att även detta är otillräckligt, men siffran har i alla fall stigit i jämförelse med tidigare.

Fru Lantz sade rent allmänt att vänsterpartiet kommunisterna vill medverka till att alla kvinnor skall få smärtfrihet vid förlossningen. Jag vill understryka att det vill alla partier, men vi kan inte önska oss bort från den verklighet vi lever i, utan vi måste ta hänsyn till realiteterna. Det enda vi har att göra är att öka vår läkarutbildning och på det sättet åstadkomma resultat. Någon annan väg bjuds inte, så må fru Lantz eller

vem som helst önska hur mycket som helst. Och beträffande önskemålen skiljer det inte en tum mellan fru Lantz och mig eller utskottsmajoriteten. Vi har precis lika het önskan vi också, men vi måste ta hänsyn till fakta och till de realiteter som vi lever under.

När det gäller utbildningsfrågorna och liknande har socialstyrelsen för någon månad sedan tillsatt en utredning om vårdstrukturen, vilken utredning skall behandla bl. a. förlossningsvårdens och mödrahälsovårdens innehåll och organisation. Härvidlag kommer bl. a. medicinska frågor, det sociala vårdinnehållet och den psykologiska delen att beaktas. Dessutom kommer man alltså att ta upp frågan om föräldrautbildning. Barnomsorgsgruppen har nyligen avgett ett betänkande som också avser föräldrautbildningen, och det ansvar som mödra- och barnhälsovården har för denna har bl. a. tagits upp.

Utskottet understryker i den frågan, liksom i fjol, att det är angeläget att samhället gör fortsatta insatser för att söka nå målet: smärtlindring vid förlossning för de kvinnor som önskar detta.

Utskottet understryker också att det är en viktig uppgift för socialstyrelsen att följa och bevaka utvecklingen på detta område, och därmed har man i själva verket sagt ut att allt vad som kan göras för att förverkliga 1971 års riksdagsbeslut också skall göras.

Socialstyrelsen å sin sida har i sitt principprogram för hälso- och sjukvården för 1980-talet angett att förlossningsvården skall vara förlagd till länssjukhus, men att man där kommunikationerna kan vara besvärliga kan tänkas lösa frågan på annat sätt.

Då man alltså i stort sett är överens i sak, vilket jag vill understryka att reservanter och majoritet är, nöjer jag mig, herr talman, med dessa kommentarer och yrkar bifall till utskottets förslag.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Ingenting skiljer i sak mellan reservanterna och utskottsmajoriteten har herr Karlsson i Huskvarna låtit påskina, och han sade också att alla stått bakom 1971 års beslut om att tillförsäkra alla kvinnor som så önskar smärtlindring vid förlossning. Men de facto har i praktiken ingenting hänt sedan man fattade det här beslutet. Det är fortfarande lika svårt för kvinnor att få smärtlindring vid förlossning. All statistik och alla undersökningar visar att behovet är lika stort nu som 1971. Menade man verkligen någonting med det beslut riksdagen då enhälligt fattade, borde man vara angelägen om att vidta några konkreta åtgärder för att infria löftena.

Det var faktiskt så, att år 1973 7 kvinnor på 1 000 fick epiduralblockad, år 1974 9 på 1 000 och år 1975 13 på 1 000. Men hur man än vrider på siffrorna är detta alldeles otillräckligt mot bakgrund av att 840 på 1 000 skulle ha behövt en effektiv smärtlindring, 483 på 1 000 kvinnor fick pudendusblockad, men jag vill påminna herr Karlsson i Huskvarna om att den typen av smärtlindring är den som hjälper i allra sista stadiet. Under hela det värkarbete som förlossningen innebär har man ingen

Tisdagen den
2 december 1975

*Mödrahälsovård
och förlossningsvård*

hjälp av pudendusblockaden och det tycker jag herr Karlsson borde känna till.

Om vi är så överens, varför har då inte utskottet gått på vpk-motionens linje? Där pekar vänsterpartiet kommunisterna på konkreta åtgärder för att uppfylla principbeslutet från 1971. Som vi håller på nu kommer ingenting att hända. Ungefär 300 kvinnor föder varje dag barn – 250 av dem under outhärdliga plågor.

Fru THEORIN (s):

Herr talman! Det är en ytterst angelägen fråga som riksdagen skall ta ställning till nu igen. Vi har behandlat den under de år jag varit med i riksdagen. Det var den första fråga som jag tillsammans med andra socialdemokrater aktualiserade 1971.

Det var med väldigt stor tillfredsställelse vi då kunde notera att riksdagen gjorde ett principuttalande om att kvinnor skulle ha rätt att få smärtlindring vid förlossning. I det betänkande som riksdagen då behandlade underströk man bl. a. det krav som vi ansåg vara mycket angeläget att snabbt få uppfyllt, nämligen att barnmorskor skulle utbildas i de olika metoderna av smärtlindring. Vi bedömde det som under den närmaste tiden rätt svårt att få tillräckligt många läkare till förlossningsvården. Vi hade, som vi kunde bedöma, inte tillräckligt omfattande utbildning av läkare 1971. Riksdagen underströk då hur angeläget det var att man bl. a. såg till att barnmorskor utbildades i och fick ansvaret för olika smärtlindringsmetoder.

Sedan har det gått några år. Man har utrett och uttalat sig för, men i sak har väldigt litet hänt för de kvinnor som föder barn. Jag har varje år följt utskottet i avvaktan på att vi skall få konkreta förslag, och jag vill här anmäla att jag i år kommer att rösta för reservationen. Jag tycker att den är mer än väl motiverad med de faktauppgifter som framkommit både i betänkandet och i debatten i dag. När inte fler kvinnor under de här fem åren har kommit i åtnjutande av det som borde vara en absolut mänsklig rättighet, så finns det anledning att påskynda och göra påtryckningar från riksdagens sida. Det är angeläget att alla resurser sätts in för att ge kvinnorna rätt till smärtlindring vid förlossning. Det är viktigt att man utnyttjar alla möjligheter; att barnmorskor utbildas och hjälper till inom det här området, där de ändå har det högsta ansvaret, men också att läkare prioriteras till förlossningsvården.

Jag vill säga till herr Karlsson i Huskvarna att verkligheten skall vi naturligtvis acceptera, men verkligheten måste vi också kunna påverka. Det har riksdagen gjort vid flera tillfällen tidigare. Vi som företräder kvinnorna har också på det här området heta önskingar, men jag vill naturligtvis påpeka att det är fråga om prioriteringar när de politiska besluten skall fattas. Detta är inte endast en fråga om att öka läkarresurserna, det gäller att använda samtliga resurser som finns, och barnmorskorna utgör en väsentlig del av möjligheten att ge smärtlindring åt kvinnorna.

Vi kan påverka verkligheten, det har inte minst diskussionen kring barnomsorgen visat. Det var inte ett år sedan som vi fick veta att verkligheten var så krass att vi inte kunde klara av att bygga ut barnomsorgen så hastigt som många av oss motionärer då ville. Nu vet vi att den verkligheten är påverkbar, vi vet att barnomsorgen kommer att prioriteras och att vi skall bygga ut den i mycket snabb takt under de närmaste åren. På samma sätt vill vi påpeka att det även på det här området är viktigt att man prioriterar inom hälso- och sjukvården och därför, herr talman, kommer jag att rösta för reservationen i dag.

I detta anförande instämde fru Normark (s) och fru Hjalmarsson (s).

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Jag vill stillsamt till fru Theorin säga att en röst på reservationen gör varken till eller från när det gäller det förslag som utskottet lägger. Det är ingenting annat än ett försök att så att säga kamouflera det hela. Jag vågar säga att reservanternas kan ingenting mer åstadkomma än vad utskottsmajoritetens förslag innebär.

Det har ingenting hänt, säger fru Lantz. Ja, det är fru Lantz bedömning. Men siffermässigt har jag ju kunnat bevisa att det har hänt en del under åren. Jag sade – det vill jag understryka – att det inte är tillräckligt vad som hänt. Om fru Lantz vill vara vänlig och dra sig till minnes skall hon finna att jag inte ett ögonblick sökt nonchalera den här frågan utan understrukit vikten av att det görs någonting på detta område. Ändå måste jag i realismens namn säga att har vi inte läkare, och har vi inte barnmorskor med ifrågakvarande utbildning, så räcker det inte att vi önskar aldrig så hett – det räcker inte vare sig önskningarna kommer från fru Lantz eller från fru Theorin.

Jag vill erinra om att riksdagen kan göra ett uttalande – det gjorde vi 1971 – men det är inte riksdagen som i praktiken handlägger dessa frågor. Handläggningen sker på landstingsplanet. Jag får kanske be kvinnorna att ha dem i åtanke som i praktisk gärning skall genomföra det som riksdagen i allmänna ordalag uttalar sig för.

Jag stod bakom 1971 års beslut. Utskottet var enigt den gången. Det är ett kraftigt uttalande om hur vi vill ha det. Man måste komma ihåg att man löser inte problemet snabbare genom att rösta på en reservation som är tämligen meningslös.

Fru THEORIN (s):

Herr talman! Ja, herr Karlsson i Huskvarna, vi får väl se litet längre fram om vi har möjlighet att påverka med en röst eller flera. Herr Karlssons bedömning får stå för hans räkning.

Om vi inte i dag kan vinna gehör för reservationen, har vi ju möjlighet att återkomma med motioner och att aktualisera de krav som vi tycker är viktiga. Ett av de kraven har riksdagen redan ställt sig bakom i sitt uttalande från 1971, nämligen att man skall ge barnmorskorna under-

visning om olika smärtlindrande metoder och ge dem resurser och uppgifter när det gäller att administrera smärtlindrande medel. Såvitt mig är bekant har den utbildningen efter fem år ännu icke kommit i gång när det gäller nya metoder. Det är klart att det finns anledning för mig och andra som är intresserade av den här frågan att återkomma till riksdagen för att få riksdagens gehör för de krav som vi en gång ställt oss bakom. Det är riksdagens uppgift att uttala sig om utbildningen. Där kan vi alltså återkomma.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Herr Karlsson i Huskvarna vidhåller att det har skett en fortgående förbättring av kvinnornas möjligheter att få smärtlindring vid förlossning. Hur man än räknar – det räcker om man kan de fyra räknesätten – så finner man att det 1973 var 7 och 1975 13 kvinnor på tusen som fick smärtlindring. Jag tycker att det är en försvinnande liten ökning. Det är en ökning, men den är helt betydelselös.

Den andra formen av smärtlindring, pudendusblockaden som man bara ger i slutskedet, har ökat litet mer, men den finns fortfarande inte på följande orter: Simrishamn, Hässleholm, Söderhamn, Kalix och Tärna, detta trots att barnmorskorna nu för tiden får ge den behandlingen. Då kan man väl undra vad det beror på att den inte förekommer. I Enköping, Alingsås, Ludvika och Vilhelmina har man just nu börjat använda denna metod men ännu inte i full utsträckning. Nog finns det väldigt mycket att göra på detta område.

Sedan måste man naturligtvis se den här frågan i stort, och man måste använda samhällets samtliga resurser för att prioritera både en ökad läkarutbildning och en ökad barnmorskeutbildning. Det är väl ingen här som bestrider att vi har pengar till det. Herr Karlsson är ju själv med och röstar fram skattelindringar för storföretagen. Där har vi mycket att hämta in som man skulle kunna föra över till den här verksamheten. Han är med och röstar fram pengar till Viggenprojekt osv. Jag skulle kunna räkna upp en hel del, så nog finns det pengar.

Nog måste riksdagen kunna påverka den här situationen, alldenstund vi har fattat det mycket viktiga och riktiga beslutet 1971. Man måste ha menat något med det. Man måste ju ha menat att kvinnor skall få rätt till effektiv smärtlindring. Annars skulle man väl inte ha fattat det beslutet.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Jag vill bara säga till fru Lantz att man skall akta sig för att blanda in Viggen och alla möjliga och omöjliga projekt när vi diskuterar frågan om smärtfri förlossning. Det är tyvärr så att detta inte bara är fråga om ekonomi utan också om utbildning. Även om vi vill anslå nya medel till utbildning av ännu fler läkare har kanske fru Lantz hört att en del vill minska intagningen av antalet elever till läkarutbildning.

Det är alltså, fru Lantz, dessa resurser det är fråga om. Att jag röstat för både Viggen och andra projekt ändrar inte ett dugg den bedömning jag har gjort nu. Det skall fru Lantz komma ihåg.

Nr 32

Tisdagen den
2 december 1975

*Mödrahälsovård
och förlossningsvård*

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag förstår inte varför man inte skall blanda in samhällets resurser i stort i den här frågan. Ytterst är detta en ekonomisk fråga. Vi måste ha pengar för att kunna effektuera beslutet från år 1971.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Romanus och Hagberg i Borlänge, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 14 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Romanus och Hagberg i Borlänge.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 233
Nej - 71
Avstår - 10

§ 10 Föredrogs

Socialutskottets betänkande

1975/76:15 med anledning av motion om decentralisering av beslut om sjukhusbyggande

Utskottets hemställan bifölls.

Tisdagen den
2 december 1975

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1975/76:7 med anledning av motioner om pyrotekniska varor.

Pyrotekniska varor

Herr GUSTAVSSON i Ängelholm (s):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 7 behandlas bl. a. motionen 285 år 1975, vilken jag är upphovsman till tillsammans med några kamrater.

Den här frågan har varit föremål för en utredning. Denna utredning har nu lagt fram ett betänkande, som utmynnar i ett förslag om skärpning av gällande bestämmelser angående försäljning och hantering av pyrotekniska varor.

Utredningens betänkande har också varit föremål för remissbehandling, och praktiskt taget alla remissinstanser delar utredningens uppfattning att en skärpning av de nuvarande bestämmelserna är nödvändig. Någon remissinstans säger att missbruket av pyrotekniska varor har tagit en sådan omfattning att en strängare lag på detta område är önskvärd och att det inte finns några som helst bärande motiv för att bibehålla nu gällande mycket liberala regler. Man är förvånad över att inte strängare regler införts tidigare med hänsyn till bl. a. det stora antal olyckor som varje år inträffar. Det kan i sammanhanget påpekas att enbart under nyårs- och påskhelgerna 1973 över 100 personer behandlades på sjukhus för skador som orsakats av pyrotekniska varor.

I vårt södra grannland Danmark har man infört skärpta bestämmelser, och danskarnas erfarenheter av verkningarna av förbudet mot knallpjäser har varit goda.

Utredningen har nu föreslagit att en åldersgräns på 18 år för rätten till förvärv och nyttjande av pyrotekniska varor skall införas, men jag tror inte att detta är en tillräcklig åtgärd för att råda bot på det ofog som nu förekommer, speciellt vid helgerna. Det är inget som hindrar att äldre ungdomar delar med sig till yngre barn och ungdomar av de inköpta varorna. Enda möjligheten är, enligt min uppfattning, att med lagbestämmelser stoppa ofoget.

Vad som har animerat mig att motionera i den här frågan är klagomål från äldre personer, som vid den senaste nyårshelgen varit utsatta för smällandet. Det hade bl. a. kastats s. k. kvartersbomber i trappuppgångarna i hyresfastigheter, och hos någon äldre person kastade man in s. k. smällare i brevinkastet. Var och en måste väl reagera mot sådant ofog, och det måste på något sätt stävjas.

Utskottet har vid sin behandling av ärendet kommit fram till en positiv skrivning och erinrar om att utredningsförslaget innebär en skärpning av nu gällande bestämmelser. Utskottets skrivning utmynnar i konstaterandet att remissbehandlingen varit positiv. Man förutsätter därför att regeringen kommer att vidtaga sådana åtgärder som bedöms nödvändiga för att begränsa de olägenheter som bruket av pyrotekniska varor för

med sig. Det är positivt. Men man avstyrker ändå motionerna. Jag tycker att man i den här frågan hade underlag för ett bifall till dem.

Herr talman! Mot ett enhälligt utskott skall jag inte ställa något yrkande, utan jag nöjer mig med vad jag nu har anfört.

Herr PËTTERSSON i Helsingborg (s):

Herr talman! Pyroteknikutredningen har pekat på en hel rad olägenheter som sammanhänger med bruket av pyrotekniska leksaker. Dessa synpunkter sammanfaller väl med dem som motionärerna anfört i sina motioner. Vi vet alla vilka olägenheter det är fråga om, och jag behöver därför inte orda om dem här. Ett enigt utskott instämmer i de redovisade synpunkterna och förutsätter att regeringen kommer att vidta sådana åtgärder som behövs för att eliminera de olägenheter som sammanhänger med användandet av denna form av leksaker. Industridepartementet arbetar nu med dessa frågor, och vad vi kan hoppas på är en snabb behandling så att vi snart kan få en bättre tingens ordning i detta avseende.

Jag yrkar bifall till näringsutskottets hemställan i dess betänkande nr 7.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 12 Om svenska initiativ till förmån för Angola

Herr utrikesministern *Andersson* och fru statsrådet *Sigurdson* ämnade i ett sammanhang besvara

dels interpellationen 1975/76:46, anmäld den 4 november, av herr *Granstedt* (c),

dels interpellationen 1975/76:50, anmäld den 5 november, av herr *Takman* (vpk).

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Herr Granstedt har frågat mig hur jag ser på frågan om Sveriges erkännande av ett självständigt Angola och vilken planering som finns för ett aktivt svenskt ekonomiskt samarbete med Angola i enlighet med de önskemål som framförts från MPLA.

Herr Takman har frågat mig dels om regeringen är beredd att fördöma den aggression som från Republiken Zaire genomförts mot Angola och i FN aktualisera denna för Angolas folk och världsfreden allvarliga militära intervention, dels om regeringen är beredd att fördöma de sydafrikanska truppers invasion i Angola, dels om regeringen är beredd att handla för att få till stånd ett slut på vapentillförseln till de organisationer som deltar i invasionen i Angola, dels om regeringen omedelbart kommer att erkänna den regering som leds av MPLA:s ordförande, och dels om regeringen kommer att tillmötesgå de önskemål om svenskt ekonomiskt bistånd som MPLA har framfört.

Nr 32

Tisdagen den
2 december 1975

---

*Om svenska initiativ
till förmån för
Angola*

Tisdagen den
2 december 1975

*Om svenska initiativ
till förmån för
Angola*

Statsrådet Sigurdson kommer att besvara de delar av interpellationerna som berör Sveriges ekonomiska samarbete med Angola. De övriga frågorna kommer jag att besvara i ett sammanhang.

När Angola blev självständigt den 11 november fann det stora flertalet av världens nationer att de ej kunde erkänna någon av de tre i landet verksamma rörelserna som Angolas rättmätiga regering. Enligt de erkännandepprinciper som Sverige och många andra länder följer krävs att den regering som erkänns skall utöva effektiv kontroll över landet och ha viss stabilitet. Situationen den 11 november var sådan, att varken MPLA, UNITA eller FNLA kunde sägas utöva en sådan effektiv kontroll. Därför valde Sverige, liksom många andra länder, att i ett särskilt uttalande välkomna Angola som en självständig nation men att inte erkänna någon särskild regering. Frågan hur vi skall ordna våra förbindelser med det självständiga Angola får anstå till dess de politiska förhållandena stabiliserats, hette det vidare i uttalandet.

På självständighetsdagen utropades i Angola två regeringar då dels MPLA, dels FNLA-UNITA i förening förklarade sig vara landets rättmätiga företrädare. MPLA-regeringen har erkänts av mellan 25 och 30 stater, medan FNLA-UNITA-regeringen hittills inte erkänts av någon stat.

Sveriges bedömning av erkännandefrågan är i dag densamma som den 11 november. Liksom i tidigare erkännandefall vill jag understryka att frågan om upprättande av diplomatiska förbindelser inte har något att göra med de sympatier vi känner för den ena eller andra rörelsen. Regeringens uppfattning är att MPLA är den folkligt förankrade politiska rörelse som förenat kampen för självständighet med strävanden efter social och ekonomisk rättvisa i Angola. MPLA är också den rörelse som sedan flera år erhållit svenskt humanitärt bistånd.

Det självständiga Angola står i dag inför uppsplitande inre strider som hårt drabbar landets befolkning. Det är med växande oro som vi konstaterar att parternas stridsaktiviteter trappas upp. I denna konflikt, i ett av Afrikas råvarurikaste länder, är mäktiga politiska och ekonomiska intressen inblandade som hotar landets oberoende och begränsar angolensernas rätt att själva bestämma sin framtid. Konflikten har vidare ett starkt samband med hela den politiska utvecklingen i södra Afrika. Utgången av kampen i Angola kommer att direkt påverka utsikterna att uppnå självständighet och majoritetsstyre även i Namibia, Rhodesia och Sydafrika.

Det är mot den bakgrunden Sydafrikas direkta inblandning i konflikten får ses. Vi vet att Sydafrika spelar en framträdande roll beträffande tillförseln av vapen till FNLA-UNITA. Vi vet också att sydafrikanska förband befinner sig på angolesiskt territorium nära gränsen till Namibia i föregivet syfte att bl. a. skydda vissa kraftverksinstallationer där. Sådan truppnrävaro har också regeringen i Pretoria medgivit. Regeringskällor i Sydafrika har också gjort uttalanden som visat att reguljära sydafrikanska förband aktivt deltar i striderna i Angola. Denna uppenbara kränkning

av Angolas territoriella integritet, som med rätta brännmärks av många afrikanska stater, måste vi självfallet på det kraftigaste reagera mot.

Vad beträffar herr Takmans fråga om Zaires agerande så kan väl först konstateras att FNLA från början haft sitt egentliga fäste i Angolas två nordligaste provinser, vilka gränsar mot Zaire. FNLA har där stött sig på bakongostammen som bor på båda sidor om denna gräns. Det är uppenbart att FNLA organiserat och utbildat i vart fall en del av sina styrkor på zairiskt område och att de har baser där på vilka de vid behov kunnat falla tillbaka. Åtskilliga av de zairiska soldater som uppges ingå i FNLA:s förband kan vidare förmodas vara sådana angoleser som under senare år flytt över till Zaire, som sedan vistats flera år i flyktingläger på zairiskt område och som nu rekryteras som FNLA-soldater. I vilken utsträckning som reguljära zairiska förband därutöver opererar i Angola är ej känt. Helt uppenbart är emellertid att FNLA från början fått det mesta av sitt materiella militära stöd från eller via Zaire.

Slutligen skall konstateras att även MPLA numera får anse enliga mängder krigsmateriel från andra länder. Från dessa har soldater och instruktörer också kommit.

Svenska regeringen har tagit bestämt avstånd från varje inblandning utifrån och varje försök att begränsa det angolesiska folkets självbestämmanderätt. Sådan inblandning försämrar utsikterna till en uppgörelse mellan de stridande parterna och kan bara förlänga det angolesiska folkets lidanden. Den ökar riskerna för en internationalisering av konflikten med svåröverskådliga följder för utvecklingen i hela södra Afrika. Särskilt riskfyllt blir det om Angolakonflikten dras in i motsättningarna mellan stormakterna.

Flera försök har gjorts att åstadkomma en försoning mellan parterna. Den afrikanska enhetsorganisationen OAU har stått i centrum för dessa strävanden. Det är vår förhoppning att dessa ansträngningar skall fortsätta.

Våra informationer tyder på att varken parterna själva eller länderna i Afrika vill ta upp Angolafrågan i FN. Vår bedömning är att förutsättningar för en meningsfull FN-behandling av frågan f. n. saknas. Enda möjligheten att få till stånd ett slut på vapentillförseln på sätt som herr Takman efterlyser torde vara ett beslut av FN:s säkerhetsråd. Ett sådant beslut om obligatoriskt vapenembargo kräver emellertid enighet mellan de fem permanenta medlemmarna av säkerhetsrådet. Utvecklingen i Angola just nu gör det föga sannolikt att vi i dag skulle kunna räkna med en sådan enighet. Men vi kan naturligtvis inte utesluta att händelseutvecklingen i Angola blir sådan att frågan om FN:s roll kommer i ett annat läge.

För dagen kan vi bara vädja till samtliga tre rörelser att på nytt söka nå en samförståndslösning och avstå från försöken att med utländsk hjälp militärt förgöra varandra. Vi riktar också en allvarlig maning till främmande makter att inte genom militär intervention eller på annat sätt förvärra konflikten utan i stället respektera det angolesiska folkets rätt att bestämma sin egen framtid.

Tisdagen den
2 december 1975

*Om svenska initiativ
till förmån för
Angola*

Fru statsrådet SIGURDSEN:

Herr talman! Herr Granstedt har frågat utrikesministern vilken planering som finns för ett aktivt svenskt ekonomiskt samarbete med Angola i enlighet med de önskemål som framförts från MPLA. Herr Takman har frågat utrikesministern om regeringen kommer att tillmötesgå de önskemål om svenskt ekonomiskt bistånd som MPLA har framfört. Det ankommer på mig att besvara dessa frågor, och jag gör det i ett sammanhang.

Svenskt stöd till Angola har fram till innevarande budgetår lämnats främst som humanitärt bistånd till befrielseörelsen MPLA. MPLA är den rörelse som kombinerat strävandena efter nationellt oberoende med stora ansträngningar för att genomföra en ekonomisk och social utveckling. Stöd har utgått även till angolesiska flyktingar i Zaire.

Det pågående kriget i Angola medför att förutsättningarna för en planering av ett långsiktigt utvecklingssamarbete f. n. inte föreligger. På denna punkt måste regeringen avvakta händelseutvecklingen. Men vår politik att stödja nationell frigörelse för folken i södra Afrika ligger fast. Beträffande Angola har regeringen flera gånger förklarat sig beredd att stödja en utveckling som främjar oberoende och social och ekonomisk rättvisa för det angolesiska folket.

Regeringen prövar aktivt möjligheterna att ge humanitärt bistånd till den krigsdrabbade befolkningen. Under innevarande budgetår har katastrofbistånd för sammanlagt 800 000 kr. hittills beslutats. Fortsatta humanitära insatser kan förutses. Syftet med dessa är att lindra akut nöd. Det är vår förhoppning att de samtidigt skall kunna utformas så att de bidrar till strävandena mot fred och självbestämmande för det angolesiska folket.

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag vill tacka statsråden för svaren på min interpellation. Man får väl säga att de är så pass positiva som man kan vänta sig under nuvarande läge i Angola.

När jag framställde min interpellation i slutet av oktober var läget i Angola inte fullt så allvarligt som i dag, även om det var allvarligt nog. Då fanns det större anledning att hysa förhoppningar om att MPLA relativt snart skulle kunna få kontroll över situationen, och mot den bakgrunden var det också motiverat att studera de möjligheter som kunde finnas att snabbt få i gång ett samarbete mellan Sverige och en MPLA-regering i Angola.

Sedan dess har alltså läget förvärrats, och Angola är än mera splittrat nu än då. Anledningen till den förändring som har inträffat framför allt under november månad är ju den omfattande utländska intervention som har skett i Angola. Stormakterna pumpar in mängder av pengar och vapen, och dessutom har Angolas grannstater på ett aktivt sätt ingripit i striderna på FNLA/UNITA:s sida.

Vad som kanske är särskilt alarmerande är den aktivitet som Sydafrika

visar. Sydafrika har ju uppenbarligen direkt intervenerat i Angola med trupper. Det är ganska upprörande att se hur organisationer som gör anspråk på befrielseströrelser på detta sätt lånar sig till att gå en apartheidregerings ärenden. Det är helt klart att Sydafrika vill bevara Angola som en buffertzona – mellan den vita minoritetsregimens Sydafrika och de självständiga svarta staterna – som Angola var under den portugisiska kolonialtiden. Man vill alltså utnyttja dessa s. k. befrielseströrelser till att åstadkomma en oförändrad situation på den punkten och på så sätt motverka en verklig frihet för invånarna i Angola.

Samtidigt är det uppenbart att MPLA står för en politisk inriktning som vi har all anledning att ställa oss positiva till. MPLA har under mycket lång tid praktiskt arbetat för att bygga upp social trygghet och en positiv utveckling för befolkningsmajoriteten i Angola.

Jag har all förståelse för vad som sägs i interpellationssvaren – att det är svårt att nu planera något långsiktigt samarbete med Angola, eftersom vi vet så litet om utvecklingen. Det är helt klart att de möjligheter som nu står till buds framför allt gäller insatser för katastrofbistånd. Men jag tror att det är viktigt att vi gör klart för oss att situationen i Angola i allt mindre utsträckning kan betecknas som en direkt inbördes strid mellan två inhemska parter. Den tenderar mer och mer att bli en konflikt mellan en inhemsk befrielseströrelse, som visserligen får en del stöd utifrån, och en part som i huvudsak förlitar sig på ett mera massivt stöd – också med personal – från utomstående makter.

Situationen i Angola börjar alltså mer och mer påminna om den som man hade tidigare i Sydvietnam. Detta faktum måste också påverka vår inställning till svenska biståndsinsatser i Angola. Vi bör alltså vara beredda att gå in med humanitära insatser på samma sätt som vi tidigare gjorde insatser för PRR-regeringen i Sydvietnam.

Det finns också anledning för oss att hålla en hög beredskap för insatser så snart läget kommer att stabilisera sig i Angola – vilket vi naturligtvis måste hoppas att det gör. Vi bör erkänna Angola diplomatiskt så snart det över huvud taget visar sig möjligt, så snart som MPLA-regeringen i någon mening kan anses kontrollera huvuddelen av Angolas territorium. Med så kort varsel som möjligt kan vi då göra insatser för i första hand ett ekonomiskt återuppbyggnadsarbete i det alltmer krigshärjade Angola – och också få i gång ett mer långsiktigt ekonomiskt samarbete.

Vi vet att Sverige är en mycket attraktiv samarbetspartner för Angola. Det samarbete som det kan vara fråga om är biståndsinsatser från svensk sida, men det kan också mycket väl bli aktuellt med samarbete mellan företag i Angola och svenskt näringsliv. Vi vet genom uttalanden från MPLA att man mycket gärna vill samarbeta också med det svenska näringslivet och att man är mycket intresserad av de fackkunskaper som finns inom svenskt näringsliv när det gäller t. ex. skogsindustri, kraftindustri och gruvindustri.

Mot denna bakgrund är det som sagt angeläget att vi, förutom de katastrofbiståndsinsatser som vi redan nu kan göra, också har en hög

Tisdagen den
2 december 1975

*Om svenska initiativ
till förmån för
Angola*

beredskap och en framåtsyftande planering för att kunna gå in så snart som möjligt och så kraftfullt som möjligt med ett mer långsiktigt samarbete med Angola då läget hunnit bli så pass stabilt att det är praktiskt möjligt att över huvud taget göra några långsiktiga insatser i landet.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern och biståndsministern för svaren på min interpellation.

Jag är i långa stycken helt överens med herr Granstedt som just talat, inte minst när det gäller bedömningen att situationen i Angola mycket liknar den situation vi hade i Sydvietnam.

I väsentliga delar sammanfaller utrikesministerns uppgifter med dem som jag anförde i interpellationstexten den 5 november, sex dagar innan Angola blev en självständig stat. nämligen att landet invaderas både från Zaire i norr och Sydafrika i söder. Jag noterar vidare i båda svaren att svenska regeringen anser att – jag citerar här lydelsen i utrikesministerns svar – "MPLA är den folkligt förankrade politiska rörelse som förenat kampen för självständighet med strävanden efter social och ekonomisk rättvisa i Angola".

Jag konstaterar alltså att regeringens uppfattning är identisk med min egen när det gäller bedömningen av det faktiska läget. Folkrepubliken Angola, vars självständighet utropades i huvudstaden Luanda den 11 november, är resultatet av MPLA:s mångåriga befrielsekamp. MPLA har sina rötter i och motsvarar det angolesiska folkets intressen och drömmar. Folkrepubliken Angola försvarar sig nu mot en samordnad aggression norrifrån och söderifrån. Så långt är vi eniga. Logiken kräver att vi också borde vara eniga om att oreserverat stödja den angripna nationen, dess politiska och statliga ledning, och fördöma angriparna och deras marionetter.

Men av något skäl, som inte deklarerats, föredrar utrikesministern att inta en hållning som i realiteten innebär ett jämställande av de angolesiska patrioternas organisation MPLA med imperialisternas marionettjuntor FNLA och UNITA. Även om svaret är dunkelt på vissa punkter får man ett intryck av att inte bara angriparnas aggression utan också Sovjetunionens, Cubas och andra socialistiska staters bistånd till Angolas regering betecknas som "inblandning utifrån". Det är möjligt att jag har missuppfattat detta i svaret. Att det dessutom – även efter de senaste veckornas händelser – uttrycks förhoppningar om "en försoning mellan parterna" är minst sagt överraskande. En försoning mellan de angolesiska patrioterna och den sydafrikanska apartheidregimens redskap! En försoning mellan befrielse-rörelsen och den störtade kolonialmaktens smutsigaste agenter! En försoning mellan det exploaterade folket och de multinationella bolagens rövarhövdingar! En försoning mellan dem som vill befria sitt land från förtrycket och imperialisterna, som vill permanenta förtrycket!

Ett sådant synsätt, en sådan hållning – om jag nu har fattat den korrekt

– är kanske bekväm för ögonblicket. Det är en hållning som kan väntas vinna förståelse i regeringskretsar i Washington, London, Paris, Bonn, Bryssel, Kinshasa, Pretoria, Salisbury och även i Peking.

Det är en hållning som blir uppskattad av de multinationella bolagsherrarna som plundrat Angola på dess rikedomar och hållit dess folk i djupaste misär. Men en sådan hållning kommer länge att dröja i bittert minne hos ett folk som levat under det ruttna, blodiga portugisiska kolonialväldet sedan före Columbus s. k. upptäckt av Amerika, ett folk som nu med fruktansvärda offer försvarar sin nyvunna frihet.

Jag förutsätter att den svenska regeringen mycket snabbt omprövar sin inställning till kriget i Angola och med alla de medel som är möjliga stöder det angolesiska folket i dess kamp mot angriparna och deras marionetter.

I dag på morgonen har det kommit nya allvarliga rapporter. I en korrespondens från Johannesburg i International Herald Tribune den 1 december, alltså det nummer som kommit till Stockholm i dag, skriver David Ottaway att "det är tilltagande tecken på att Sydafrika står i begrepp att göra en stor upptrappning av sitt engagemang i inbördeskriget i Angola, men att det fortfarande söker öppet stöd från USA och andra västmakter för en sådan aktion".

Ottaway fortsätter:

"Uppgifter som dagligen läcks ut till pressen av talesmän för regeringen om vidden och omfattningen av Sydafrikas engagemang i inbördeskriget i Angola tycks vara avsedda att förbereda allmänheten på ett ännu större engagemang. ---

Antalet reguljära sydafrikanska infanteritropper i Angola förblir en officiell hemlighet. Men källor i Zambias huvudstad Lusaka uppskattar att mellan 2 500 och 6 000 officerare och meniga är engagerade i hela den sydafrikanska operationen, som syftar både till att stödja de två angolesiska grupper" – alltså FNLA och UNITA – "som bekämpar MPLA och att utradera de sydvästafricanska nationalistiska gerillaförband som opererar från södra Angola.

Vidare anser källorna att ytterligare 3 000 till 4 000 soldater görs beredda att intervensera i Angola, om Sydafrikas regering beslutar att trappa upp sitt engagemang."

Ett klart tecken på det tilltagande sydafrikanska engagemanget i Angola gavs den 29 november i en förstasidesartikel i tidningen Die Burger, som är officiellt organ för regeringspartiet i Sydafrika. Tidningen skrev att sydafrikanska trupper startat en stor offensiv mot gerillaförband, som tillhör befrielse rörelsen SWAPO i Namibia – Sydvästafriska – och som påstås operera i sydöstra regionen av Angola. Regeringsorganet skildrade vidare striderna i Angola som "ett slags rörligt konventionellt krig", i vilket Sydafrika står till tjänst med "intelligens, råd och förnödenheter" åt FNLA och UNITA.

"Sydafrika" skriver David Ottaway i sin korrespondens i International Herald Tribune, "har tillhandahållit ett betydande antal pansarvagnar

Tisdagen den
2 december 1975

*Om svenska initiativ
till förmån för
Angola*

och sannolikt förare och underhållspersonal och har stadigt transporterat förråd med USA-tillverkade flygplan av typ C-130 från Sydvästafrika djupt in i södra Angola. Men Sydafrikas roll är nästan säkert långt mer omfattande än så. Die Burger förklarade att 'det håller på att bli ett slags konventionellt krig', som 'kräver kunskaper, ledarskap och planering på en nivå som inte finns till buds inom Angolas svarta befolkning'."

Om det tidigare fanns något tvivel om FNLA:s och UNITA:s roll i Angola bör det nu ha skingrats. Sydafrikas regering har verkligen inte gjort sig känd för att stödja autentiska befrielseörelser.

Det är MPLA, och endast MPLA, som fört den väpnade kampen mot det portugisiska kolonialväldet sedan 1961 och samtidigt byggt upp en civil organisation i betydande delar av det stora landet. FNLA har haft sina baser och sitt högkvarter i Zaire och därifrån kunnat operera i Angola sedan militärrevolten i Portugal den 25 april 1974 förändrade situationen i kolonierna.

I och med att Folkrepubliken Angola utropades den 11 november i år blev läget ett annat, inte minst från folkrättslig synpunkt. Det skildrades åskådligt i en Luandakorrespondens i Financial Times den 10 november:

"Från midnatt natten till tisdag", skriver korrespondenten, "kommer den symboliska portugisiska närvaron att försvinna och med den det sista hindret för MPLA att föra in stora vapensändningar genom Luandas internationella flygplats och hamn. Ingenting av de två andra rörelserna, den Zaire-baserade FNLA eller Jonas Savimbis UNITA, har besvärats av sådana hinder under de senaste månaderna. FNLA har haft fria händer att öka sina vapenförråd över gränsen mot Zaire sedan slutet av 1974, under det att UNITA har fört in en ansevärd mängd vapen från Zaire och Zambia under perioden från juli och till nu. ---

MPLA väntas börja att ta in mer vapen sjövägen och luftvägen från midnatt natten till tisdag, under det att FNLA-UNITA-styrkorna sedan den gemensamma offensiven inleddes den 23 oktober har visat vad de har av pansrade legoknektkolonner, som använder ultramoderna pansarvagnar av märket Panhard och försörjs med förråd från luften, vilket gör det möjligt för dem att förflytta sig med en aldrig tidigare uppnådd hastighet av 120 km om dagen inne i Angola, då de stöter fram söderifrån mot Luanda."

Detta var alltså ett citat ur Financial Times. I och med att MPLA fick rikligt med moderna vapen att försvara sig med förändrades mycket riktigt situationen. I åtskilliga korrespondenser från Sydafrika, Zaire och de städer i Angola som de invaderande trupperna ockuperat har rapporterats om svåra förluster bland legoknektar och reguljära sydafrikanska trupper. Och därmed började också det gamla vanliga talet - som vi hört och läst så många gånger från krigen i Indokina - att hjälpen från Sovjetunionen, Cuba och andra socialistiska länder är en inblandning i den angripna statens inre angelägenheter.

Sydafrikas krigsminister Piet Botha sade den 27 november, enligt en Pretoriakorrespondens i International Herald Tribune den 28 november, att det sovjetiska engagemanget utgjorde "ett arrogant försök av Ryssland att etablera sig i södra Afrika genom rå styrka och därmed äventyra handelsvägarna och oljetransportvägarna mellan Persiska bukten och det mesta av den fria världen." Herr Botha sade, enligt samma korrespondens, att han önskade att "den fria världen ägnade mera direkt intresse åt att få Ryssland ut ur södra Afrika".

Det är alltså en sydafrikansk krigsminister som använder uttrycket "den fria världen", och de stater han främst syftade på var enligt korrespondenten Frankrike, Storbritannien, USA och troligen Belgien. Han kunde ha lagt till ytterligare några, däribland Västtyskland. De är alla med i den samordnade imperialistiska offensiven mot Folkrepubliken Angola.

Det räcker inte med 491 år av portugisiskt kolonialvälde. Det räcker inte med att detta primitiva välde lämnade ett folk i djupaste misär. I en bok, som kom för några år sedan, läste jag att bara 1 procent av den svarta befolkningen och endast 23 procent av de vita i Angola var läs- och skrivkunniga – ett fruktansvärt arv som kolonialismen har lämnat efter sig. Nu skall exploateringen, misären och okunnigheten ges ytterligare en tidsfrist av vad Sydafrikas krigsminister kallar den "fria världen" och dess militära engagemang.

Det är, herr talman, en politik byggd på illusioner. Det går inte längre att underkua Angolas folk. Men det är nu som det avgörs vilka som är vänner och vilka som är motståndare till de svarta folkens frigörelse. Jag hoppas livligt att den svenska regeringen snabbt omprövar sin hållning till Folkrepubliken Angola, upprättar diplomatiska förbindelser med president Agostinho Netos regering, kraftfullt fördömer Natostaternas och Sydafrikas gemensamma aggression och ger ett betydande materiellt stöd till den nya regeringen och dess framstegsvänliga politik.

Jag tycker att utrikesministerns svar innehåller en mycket viktig sats, som det gäller att dra de riktiga slutsatserna av: "Utgången av kampen i Angola kommer att direkt påverka utsikterna att uppnå självständighet och majoritetsstyre även i Namibia, Sydrhodesia och Sydafrika." Just det!

Fru DAHL (s):

Herr talman! Sverige har under en lång följd av år konsekvent stött självständighetskampen i de forna portugisiska kolonierna. Det har skett politiskt genom omfattande aktioner både här hemma, i FN och i andra internationella sammanhang. Den enda anmärkning man hittills har haft att rikta mot regeringen har gällt dröjsmålet med att erkänna Guinea-Bissaus regering. Sverige har också stött kampen materiellt med ett omfattande bistånd som självklart lämnades långt innan den formella självständigheten var vunnen. I detta arbete har vi samarbetat med PAIGC i Guinea-Bissau, med Frelimo i Moçambique och med MPLA i Angola.

Tisdagen den
2 december 1975

*Om svenska initiativ
till förmån för
Angola*

Det har varit självklart för oss att inte samarbeta med några av de andra s. k. befrielseörelserna i Angola som framträtt som representanter för de utländska politiska och ekonomiska intressen som har exploaterat och nu försöker exploatera det angolanska folket och som har samarbetat med den tidigare kolonialmakten liksom med dem som nu väntar på att komma in som förtryckare.

Detta har varit självklart för oss, och jag utgår från att så kommer att vara fallet också i framtiden. Jag noterar i svaret att regeringen sluter upp bakom MPLA som den enda folkligt förankrade befrielseörelsen, den enda som framträder med rätt att representera det angolanska folket. Jag noterar också den kraftiga fördömsen av inblandningen utifrån av politiska och ekonomiska intressen. Likväl finner jag också skäl till att uppmana regeringen att inte förtröttnas i försöken att på olika sätt ge allt det politiska stöd som MPLA och det angolanska folket behöver i denna utomordentligt svåra situation, avgörande för både Angolas och hela södra Afrikas framtid.

Jag tror att jag vet varför det finns anledning att ta mycket stor hänsyn till OAU:s ställningstaganden och agerande i denna som i andra situationer. Det är naturligtvis det som mer än något annat verkat som en broms på regeringens handlande – eller rättare sagt som ett extra skäl till försiktighet i vissa avseenden. Men jag kan inte underlåta att här påminna om att det naturligtvis finns olika politiska krafter även bland de stater som är representerade i OAU och understryka att Sverige självfallet nu liksom tidigare har skäl att framför allt samarbeta med de krafter som där verkar för självständighet i södra Afrika, som har stött kampen mot kolonialism, nykolonialism och apartheidpolitiken och som naturligtvis nu inom OAU arbetar för att de krafterna skall överväga inom den organisationen.

Jag tycker inte att vi kan nöja oss med någon av diplomatiska skäl påtvingad passivitet i dessa frågor. När man har varit med om arbetet för frigörelse av de portugisiska kolonierna, kampen mot det fruktansvärda Vietnamkriget och nu ser samma historia spelas upp igen, grips man av förtvivlan och vrede vid tanken på att omvärlden ånyo passivt skulle tillåta att en ny sådan krigssituation får utvecklas med allt det lidande den innebär, med all den skada den gör på det internationella rättssystemet. Sverige måste därför uppträda aktivt till försvar för det angolanska folkets självständighet, för dess rätt att fritt forma sin framtid.

Den andra fråga som jag vill ta upp gäller biståndet, och jag vill understryka att det just nu är oerhört viktigt att biståndet till MPLA fortsätter också efter det att leveranserna för de medel som anslagits för innevarande budgetår har slutförts. Det finns inget skäl att undvika att ge bistånd till MPLA i nuvarande läge, lika litet som det fanns skäl att medan kriget pågick låta bli att ge bistånd till PRR i Sydvietnam eller till befrielseörelserna i Laos och Cambodja. Det förhållandet att det pågår en utländsk intervention med stöd av inhemska quislingar skall inte förhindra bistånd utifrån, ett sådant behövs nu mer än någonsin.

Till herr Granstedt vill jag säga att jag naturligtvis är väldigt glad över att han som centerpartistisk ledamot här i riksdagen har tagit upp denna fråga. Men jag vill samtidigt påpeka att den allra största insatsen när det gäller att öka biståndet till MPLA skulle herr Granstedt kanske göra genom att övertyga sina egna ledande partivänner om att biståndsgivningen skall få fortsätta, så att vi inte behöver uppleva att hans partiledare tillsammans med andra borgerliga partier eller hans partivänner i utrikesnämnd och utrikesutskott arbetar för att förhindra ett fortsatt bistånd i detta avseende.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Såväl herr Granstedt som herr Takman och nu fru Dahl är ju eniga med mig och regeringen om att MPLA – som vi har givit humanitärt bistånd under flera år – är den politiska rörelse med en folklig förankring som på samma sätt som PAIGC i Guinea-Bissau och Frelimo i Moçambique strider för ett fritt samt från kolonialvälde oavhängigt och befriat Angola. Vi är helt eniga på den punkten. Vad som däremot kan skilja oss åt är frågan om vilka förutsättningar vi har att stödja ett självständigt Angola, så att vi kan främja de politiska idéer och ideal och det samhällssystem som vi vet att MPLA företräder.

När det gäller frågan om ett erkännande av MPLA stöter vi på samma hinder som vi haft vid tidigare erkännandedebatter, nämligen att vi nu vill stå fast vid vår princip att den regering vi erkänner skall ha effektiv kontroll åtminstone över huvuddelen av det område det gäller. MPLA behärskar i dag en tredjedel eller en fjärdedel av landet – man vet inte riktigt hur mycket, men ungefär så mycket borde det vara – och mindre än hälften av befolkningen. Därför har jag sagt i svaret att frågan om hur vi skall ordna våra diplomatiska förbindelser med ett självständigt Angola måste få vänta tills vi får större klarhet i dessa frågor och tills sådana förändringar sker att det blir möjligt för oss att i enlighet med våra principer erkänna en regering i ett fritt Angola.

Herr Takman förvånade sig över att jag uttalar förhoppningar om att man skall kunna avblåsa striderna och att de tre rörelserna, som i början av det här året satt tillsammans i en regering, på nytt skulle kunna komma samman och försöka att enas. Ja, att man uttalar sådana förhoppningar beror naturligtvis på att det trots allt pågår försök från de övriga afrikanska staternas sida att åter få till stånd närmanden och eventuellt en ny försöningsregering. De försöken har inte upphört, och just nu pågår ansträngningar för att eventuellt få till stånd ett statschefsmöte mellan den afrikanska enhetsorganisationens statschefer för att diskutera Angolafrågan. Det krävs i enlighet med OAU:s stadgar att två tredjedelar av regeringarna ställer sig bakom ett sådant beslut. Det innebär 31 stater, och det är bara 24 så långt vi vet ännu, som har accepterat tanken.

Tisdagen den
2 december 1975

*Om svenska initiativ
till förmån för
Angola*

Men att det fortfarande pågår sådana dagliga ansträngningar känner vi till. Det skulle vara alldeles orimligt om inte vi, som avskyr krig och blodutgjutelse och som kanske ser ett långt inbördeskrig framför oss, inte skulle försöka satsa på det som i varje fall f. n. ser ut att vara den enda vägen att gå för att minska lidandet för befolkningen i Angola.

Eftersom det för varje dag som går, nästan varje timma som går, inkommer allt säkrare uppgifter, vilket herr Takman också riktigt påpekade, om den sydafrikanska inblandningen – man kanske snart kan använda uttrycket invasionen – i Angola, så föreställer jag mig att de afrikanska staterna kommer att påverkas av detta faktum. De kommer inte, så långt jag förstår, att kunna acceptera att apartheidpolitikens Sydafrika med reguljära förband får tillfälle skaffa sig inflytande i Angola. Därmed kommer, såvitt jag kan se, de afrikanska staterna att anstränga sig ytterligare för att försöka förhindra att kriget fortsätter. Eller också kommer de att ta initiativ – tillsammans med oss som är villiga att fullfölja sådana initiativ – att föra upp frågan i Förenta nationerna. Hittills har varken MPLA, FNLA, UNITA eller den afrikanska enhetsorganisationen velat föra frågan till säkerhetsrådet eller FN. Inte heller stormakterna har önskat föra upp frågan i FN. Men det är klart att med ökad intervention, bl. a. från Sydafrika, kanske från Zaire, mognar frågan, och därför följer vi mycket noga just de fakta man kan få fram om framför allt de styrkor som kommer från Sydafrika och Zaire.

Herr talman! Jag tror inte jag behöver gå i polemik i övrigt med de tre talarna.

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! När det gäller erkännandefrågan förstår också jag – det nämnde jag i mitt tidigare anförande – att förutsättningarna just nu för ett erkännande av MPLA-regeringen i Luanda inte är särskilt goda med de utgångspunkter den svenska regeringen har. Vad som är viktigt är att vi redan nu skaffar oss så att säga en planeringsberedskap för att så snabbt som över huvud taget är möjligt kunna diplomatiskt erkänna MPLA-regeringen och gå in med ett ekonomiskt samarbete av det slag som jag efterlyste. Samtidigt inser jag naturligtvis att vad som är möjligt att göra för stunden är just humanitära biståndsinsatser. Men man kan samtidigt försöka planera och bestämma vilken typ av åtgärder man skall bidra med i Angola när situationen i landet möjliggör mera långtgående och långsyftande åtgärder.

Sedan vill jag säga till Birgitta Dahl att såvitt jag har mig bekant är det ingen i mitt parti som har någonting att invända mot humanitära insatser i Angola. Däremot är det kanske naturligt att det strider som blossade upp på våren 1975 kommer att ändra förutsättningarna för hur biståndsinsatserna skall kunna bedrivas i Angola.

Jag tror att det är viktigt att man, när man bedömer situationen, har klart för sig att verkligheten kanske inte är så enkel som herr Takman beskrev den, när han sade att det enbart var MPLA som hade någon

förankring i Angola. Såvitt jag har mig bekant har även FNLA en viss förankring i Bakongostammen i norra Angola. Det finns även vissa folkgrupper som åtminstone tidigare stött UNITA. Ett visst begränsat folkligt stöd finns alltså också för de andra, även om det är blygsamt jämfört med stödet för MPLA.

I ett tidigare skede, i synnerhet i våras, hade striderna mer karaktären av reguljära inbördesstrider än vad de sedan kommit att få. Vårt synsätt måste ju påverkas av den fortgående utvecklingen i Angola, där den utländska interventionen från i första hand Sydafrika och Zaire och i bakgrunden en lång rad stormakter blivit mer och mer markant. Man har fått något av en vietnamisering av striderna i Angola. Det gör att – såvitt jag kan bedöma – förutsättningarna för den svenska attityden till MPLA och till Angolas situation har förändrats successivt vartefter de utländska interventionerna blivit mer och mer uppenbara.

Det fanns visserligen ganska starka indicier för t. ex. samarbete mellan Sydafrika och UNITA redan under den tid då man stred mot den portugisiska kolonialmakten, men det är trots allt fråga om indicier. Däremot är det uppenbart att ett samarbete fanns mellan FNLA och Zaire redan under den tid då man stred mot den portugisiska kolonialmakten. Den klara karaktären av utländsk intervention via de här organisationerna har kommit i dagen framför allt nu under hösten. Det finns anledning att ta det förhållandet ad notam när man bedömer vilka insatser vi skall göra i Angola.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag är självfallet ense med utrikesministern om att alla rimliga åtgärder bör vidtas här för att få till stånd ett slut på kriget i Angola. Men då måste man i första hand rikta sig mot de huvudagerande, dvs. emot dem som står bakom invasionen, för att få dem att upphöra med sin intervention. Det är inget tvivel om vilka de huvudagerande är. De är USA, Frankrike och andra NATO-stater plus apartheidregimen i Sydafrika.

Även om man skulle önska att ett s. k. försoningsmöte mellan FNLA, UNITA och MPLA kom till stånd, är detta i nuvarande läge en illusion. FNLA och UNITA är bara quislingorganisationer som utgör en fasad för den intervention som andra makter utför i Angola.

Beträffande OAU vet man att det finns olika meningar. Vi har stater som aktivt är med i interventionen, framför allt Zaire men också Zambia, Uganda och andra stater. Det intressanta är att så många afrikanska stater har erkänt Agostinho Netos regering. Till dem hör inte bara Kongo Brazzaville, Guinea Bissau, Moçambique, Somalia m. fl. Jag kan inte räkna upp dem alla. Men hit hör också den största av alla afrikanska stater, den som inte brukar räknas till den progressiva sidan, nämligen Nigeria. Bland de stater som erkänt Netos regering är också sådana stater som Nordkorea och Demokratiska republiken i Vietnam.

Beträffande det område som MPLA i dag behärskar kan man kanske

ha en diskussion om det gäller en tredjedel eller en fjärdedel eller mycket mera. Det beror på vad man menar.. De intervenerande styrkorna har gått fram på de stora vägarna, och man har alla skäl att tro att den landsbygd dessa vägar går igenom fortfarande är under MPLA:s kontroll, nämligen överallt där de tidigare hade kontrollen. Tidigare hade vi många gånger diskussioner här i kammaren om erkännandet av republiken Syd-vietnam. Ett argument som då användes var att PRR inte behärskade huvudstaden. I fallet Angola bortfaller detta argument, eftersom MPLA hela tiden sedan självständigheten har behärskat huvudstaden och området däromkring.

Jag skall inte debattera mycket längre. Jag vill bara säga att jag instämmer helhjärtat i vad Birgitta Dahl sade om det svenska biståndet till befrielseörelserna i de portugisiska kolonierna. Jag kände, liksom Birgitta Dahl och flera här i kammaren, den legendariske ledaren Amilcar Cabral i Guinea Bissau och har hört honom i internationella sammanhang prisa den svenska biståndsinsatsen.

Sverige har sedan budgetåret 1971/72 givit ett visserligen inte stort men dock betydelsefullt bistånd till MPLA. Under budgetåret 1974/75 uppgick det bistånd som utfästes till sammanlagt 6,2 milj. kr. I ett uttalande som statsrådet Gertrud Sigurdsen gjorde den 30 oktober i år förklarades att det då återstod 4,8 milj. kr., alltså av föregående budgetårs utfästa bistånd. Sedan sades det: "Svårigheter att få kontakt med MPLA i Luanda och andra praktiska omständigheter har gjort att leveranserna inte har kunnat ske i planerad takt."

Under innevarande budgetår skall det tydligen bara bli ett katastrof-bistånd på sammanlagt 800 000 kr. Men nu när behovet är större än någonsin borde det vara möjligt att få fram ett humanitärt materiellt bistånd av åtminstone samma storlek som föregående budgetår.

Till sist en kommentar till herr Granstedt: Ingenstans mer än i de områden där MPLA har haft makten före självständigheten och där de har makten nu har det funnits en social organisation med skolväsen, hälsovårdssystem etc. UNITA och FNLA har över huvud taget inte sysslat med sådana sociala angelägenheter.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Det var med verklig besvikelse som jag lyssnade till Pär Granstedts inlägg. Jag trodde faktiskt, att han besjälades av vilja att stödja det angolanska folkets självständighetskamp och också hade klart för sig vilka krafter som verkar där. Herr Granstedt använde typiskt nog, men till synes omedvetet, beteckningen "vietnamisering" som beskrivning av den utveckling som skett. Som herr Granstedt kanske inte vet, men nu skall få veta, innebar "vietnamisering" för den amerikanska krigsledningen helt enkelt att man skulle byta ut amerikanska soldater mot vietnamesiska för att de skulle få föra strid i USA:s ställe. Att göra en jämförelse härvidlag och ta det till intäkt för att ge bistånd till FNLA eller UNITA, som uppträder som hjälpreda åt allchanda utländska in-

tressen, tycker jag är häpnadsväckande. Det vore som att tala för att Saigonregimen i Vietnam skulle ha fått bistånd från svensk sida.

Jag tycker att man verkligen skall göra skillnad mellan att erkänna att en organisation kan ha anhängare och att påstå att den har folklig förankring. Det är som att påstå att quislingarna i Norge skulle ha haft folklig förankring bara därför att det fanns anhängare till nazisterna i Norge under kriget.

Till slut vill jag påminna om ett faktum som många stora afrikanska ledare mycket ofta har framhållit, nämligen att det är ett av förtryckarnas mest kännetecknande trick att försöka utnyttja påstådda stammotsättningar, splittring, i sina syften. Det är precis vad man gör framför allt när det gäller FNLA:s verksamhet i Angola.

Herr talman! Befrielsekampen har på många sätt redan tidigare varit svårare i Angola än i någon annan av de portugisiska kolonierna – inte minst därför att många olika utländska intressen där har varit engagerade – och är det i dag. Just av det skälet är det viktigare än någonsin att vårt stöd är entydigt och kraftfullt.

Fru statsrådet SIGURDSEN:

Herr talman! När herr Takman uttalar sig för ett bistånd till Angola säger han att det verkar som om det skall bli ett katastrofbistånd på 800 000 kr. Jag vill be herr Takman att läsa mitt interpellationssvar, där det står: "Under innevarande budgetår har katastrofbistånd för sammanlagt 800 000 kr. hittills beslutats." Det står också: "Regeringen prövar aktivt möjligheterna att ge humanitärt bistånd till den krisdrabbade befolkningen." Vi förutsätter att det skall behövas ökade humanitära insatser.

Jag vill, när jag ändå har ordet, säga både till herr Granstedt och till fru Dahl att regeringen givetvis har en hög beredskap för att kunna hjälpa det angolanska folket. Men det är, som vi också säger, omöjligt att i dagens situation gå in och planera något långsiktigt utvecklingssamarbete. Det får vi ställa på framtiden – och vår förhoppning är naturligtvis att det blir en snar framtid.

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Jag vill begagna tillfället att uttrycka i varje fall min anslutning till den operativa delen av utrikesministerns och statsrådet Sigurdssens deklARATIONER här i dag, nämligen att det i nuvarande läge gäller att i första hand se vad som kommer att hända och att inte ta ställning. Det är inte nu, som Birgitta Dahl sade, "viktigare än någonsin att vårt stöd är entydigt". Det är ju en mycket svår situation, och det är då något övermaga att vi här i Sveriges riksdag, med de mycket knapphändiga informationer vi har, skulle kraftigt stödja den ena parten – eller rättare fortsätta stödja den ena parten. Det måste vara en klok politik att vi avvaktar vad som kan hända i området och vad den afrikanska organisationen kan göra för att lösa problemen.

*Om svenska
initiativ till förmån
för Angola*

Det är självfallet att vi alla här i Sveriges riksdag ser med ytterst kritiska blickar på den intervention som nu från olika håll äger rum. Det är märkligt att bara sydafrikanska trupper har nämnts. Det finns ju lika klara bevis för att kubanska trupper och massvis med sovjetiska stridsvagnar f. n. håller på att föras in i Angolas huvudstad – allt lika förkastligt och beklagansvärt. Men det gäller naturligtvis ett rikt område, vilket har vissa konsekvenser, och det spelar också en politisk roll.

Vi har här fått en deklARATION från kommunistiskt håll som klart ger vid handen att ur kommunistisk synpunkt, ur Sovjets synpunkt, är MPLA den enda riktiga folkliga rörelsen att stödja. Det tycker jag inte på något sätt utgör ett skäl för att andra partier i riksdagen skulle ha samma uppfattning. Jag vågar inte alls ta ställning i denna fråga. Jag kan personligen ställa mig något tveksam inför det stöd som så okritiskt under tidigare år har lämnats från svenskt håll till en av grupperna.

Beteckningen "quislingar" gör vidare ett patetiskt intryck i dessa sammanhang. Vi tror att vi kan sitta här i den svenska riksdagen, långt från skådeplatsen och långt från konkreta goda informationer, och uttala oss om vilka sociala och politiska krafter som är verksamma inom det angolanska folket. Jag har tjänstgjort en del år i Afrika, och en av mina grundläggande erfarenheter är att i dessa länder, även om vi försöker använda moderna svenska termer som kommunister, socialister osv. ändå en väsentlig faktor ännu är de olika etniska grupper och konstellationer som existerar.

Det nämndes också helt riktigt av herr Granstedt att det finns olika folkgrupper i detta område som har olika meningar. Vi kan i dag inte mer än önska att de skall finna en gemensam nämnare. Det kan säkerligen hinna inträffa ytterligare blodiga strider innan man kanske så småningom når fram till denna. Först då är tiden kommen att öka det bistånd som vi i dag bara i mera allmänna termer kan planera.

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! Fru Dahl uttalade sig för ett kraftfullt och entydigt stöd för det angolanska folket, och det gjorde hon i ett anförande där hon ansträngde sig allt vad hon kunde för att ge sken av motsättningar i uppfattningarna mellan henne och mig, som inte existerar, dvs. ge intryck av att det stöd som finns är betydligt mindre kraftfullt och entydigt än det kanske i själva verket är.

Fru Dahl ägnade sig åt ordrytteri och hakade bl. a. upp sig på ordet "vietnamisering", som hon gav en annan innebörd än vad det hade i mitt anförande. Hon försökte vidare antyda att jag var anhängare av biståndsinsatser för UNITA-FNLA, som jag inte alls gjort mig till talesman för. Jag vet inte vilket slags bidrag fru Dahl menar att hon ger till debatten med den typen av inlägg. Jag tror att jag har redövisat min inställning till MPLA ganska tydligt, men det kan jag göra utan att för den skull behöva skriva under på en fullt så förenklad bild av verkligheten som den herr Takman gav. Det är trots allt en verklighet

att även FNLA och UNITA har åtnjutit stöd från vissa folkgrupper inom Angola; sedan kan man diskutera om man vill använda termen "folklig förankring" eller inte, men ett sådant stöd från vissa stamgrupper har förekommit.

Att utländska krafter utnyttjar de motsättningar som kan finnas mellan olika stamgrupper i Angola är, precis som Birgitta Dahl säger, ett vanligt mönster, och vi har sett det i många andra sammanhang. Att utländska krafter försöker utnyttja de tendenser till splittring mellan olika stammar som kan finnas i Angola hindrar ju inte att splittringstendenserna existerar och att de är ett faktum som man måste räkna med. Men jag instämmer helt i herr Takmans analys av verkligheten när han säger att det enbart är MPLA som har ansträngt sig för att bygga upp en fungerande social organisation i de områden som organisationen har behärskat. Så långt mina informationer sträcker sig har jag funnit att det är precis på det sättet. Det är enligt min bedömning också helt uppenbart att den enda organisation som har en mer omfattande folklig förankring i Angola är MPLA. Utgångspunkten för hela mitt resonemang är också att det då måste vara MPLA som kommer att spela den dominerande politiska rollen i ett självständigt Angola.

Jag vet inte om jag delar herr Siegbahns uppfattning om att vi har så liten information om utvecklingen i Angola att vi inte kan ha någon uppfattning alls. Jag tycker att när man står inför en av allt att döma tämligen omfattande sydafrikansk intervention – för att inte ta utrikesministerns uttryck "invasion" – och ser den utvecklingen framför sig, är det svårt att inta den vänta-och-se-attityd som herr Siegbahn gör sig till tolk för. Då tycker jag att man har tillräcklig information för ett ställningstagande.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Herr Granstedt har redan bemött herr Siegbahns yttrande om att vi inte har tillräckligt med information. Jag tycker det är sällan som man har hamnat i ett sådant informationsflöde som just från Angola, med rapporter från Sydafrika, från Zaire, från det inre av Angolas olika områden däribland rapporter från korrespondenter som torde stå herr Siegbahn ganska nära i politiskt hänseende. Jag tycker det har varit en ovanligt entydig rapportering den här gången om den roll som Sydafrika, FNLA och UNITA spelar.

Sedan bör man väl kalla en katt för en katt och en quisling för en quisling när man har att behandla sådana. Jonas Savimbi, UNITA:s ledare, och Holden Roberto, FNLA:s ledare, har haft sin motsvarighet på andra håll i Afrika tidigare. Vi behöver bara erinra om Tchombe och Katanga för att sammanhanget skall stå fullt klart.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Ingen är gladare än jag om det visar sig att jag har miss-
tolkat herr Granstedts tidigare inlägg. Det var kanske emellertid inte

Tisdagen den
2 december 1975

*Om svenska
initiativ till förmån
för Angola*

så konstigt om jag gjorde det, eftersom det inte var helt klart vart han ville komma med det. Det skulle kunna tydas som en anslutning till eller åtminstone en reverens för ledande partivänners krav tidigare i våras i riksdagen på att vi skall ge bistånd till FNLA och UNITA, och det får kanske då förlåtas mig, om jag blev litet upprörd över det.

Det kan inte vara lätt att vara progressiv i den här frågan i centerpartiet! Jag vill än en gång önska herr Granstedt lycka till i det missionsarbete han har framför sig.

Sedan tycker jag, herr Siegbahn, inte att det är riktigt klädsamt – allra minst för en f. d. diplomat – att stå upp här i kammaren, där vi sitter som ansvariga representanter för det svenska folket för att besluta i sådana här frågor, och säga att man har så dålig kunskap att man inte kan ta ställning i en fråga, där det för den som vill söka kunskap finns kunskap att hämta. Det är inte bara det att svensk och internationell press överflödar av informationer om den nu pågående interventionen, utan många kunniga afrikakännare har gjort studier på platsen och rapporterat om vad de olika befrielseströrelserna representerar. Bland de mycket respekterade afrikakännare som så sent som för mindre än ett år sedan återvände till Sverige efter sådana studier finns Per Wästberg. De som har lyssnat till hans beskrivningar av de illgärningar som såväl UNITA som FNLA har gjort sig skyldiga till tvekar inte att ta ställning i den här frågan.

För den som vill söka kunskapen som ett underlag för de beslut som vi har ansvaret för att fatta här finns den alltså.

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Jag tror att det delvis har uppstått ett missförstånd. Jag har inte förnekat att det finns en hel del kunskaper om interventioner utifrån. Jag bestrider inte ett ögonblick att det har kommit trupper eller annan hjälp från såväl norr som söder. Men herr Takmans kunskaper är tydligen mycket begränsade, för han har ännu inte sagt ett ord om att det har kommit några kubanska soldater eller några ryska stridsvagnar.

Vad jag talade om var uppfattningen inne i landet. När herr Takman och kanske också fru Birgitta Dahl – jag kommer inte riktigt ihåg det – kallar då två andra grupperna, FNLA och UNITA, quislingar, är det enligt min mening ett ovanligt naivt sätt att behandla det här problemet.

Som det har framgått redan av tidigare uttalanden här finns det olika befolkningsgrupper som bor både söder och norr om Angolas sydgräns. Var de kommer att hamna så småningom kan vi inte säga, och därför finns det all anledning att vara försiktig.

Det kan också komma att visa sig att det inte blir den organisation, MPLA, som intensivt stöds och har stötts av Sovjetunionen och delvis av Sverige som i längden får det folkliga stödet och därmed regeringsmakten, utan att det blir FNLA eller UNITA eller kanske alla tre tillsammans, som lyckas komma överens. Var står vi då, om vi entydigt har givit allt vårt stöd till MPLA?

Att det sedan kommer in rapporter om illgärningar är ingenting märk-

ligt. Illgärningar begås i alla krig, i all synnerhet i alla inbördeskrig, och de begås från alla håll. Och om jag hade rest på den ena sidan och konstaterat en hel del illgärningar hade därmed inte mycket varit sagt om vilken grupp som representerar majoriteten eller vilka möjligheter det finns att komma överens. Det är ett ohyggligt mänskligt förhållande att illgärningar begås, men det säger inte ett ord om lösningen på konflikten.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Antingen var herr Siegbahn frånvarande i rent fysisk mening när jag talade eller också var han frånvarande i psykiskt hänseende. I mitt inledningsanförande nämnde jag åtminstone två eller tre gånger det vapenbistånd som Folkrepubliken Angola får från Sovjetunionen och Cuba.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Om åtgärder mot narkotikamissbruket

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara fru *Kristenssons* (m) den 28 oktober anmälda interpellation, 1975/76:39, och anförde:

Herr talman! Fru Kristensson har frågat mig dels vilka åtgärder jag avser att vidta för att möjliggöra en effektiv satsning från polisens sida mot narkotikamissbruket, dels om jag avser att vidta några åtgärder för att komma till rätta med narkotikamissbruket på fångvårdsanstalterna.

Jag har tidigare här i kammaren upplyst fru Kristensson om vilka åtgärder som vidtas för att bekämpa narkotikabrottsligheten i vårt land. Jag är självfallet beredd att upprepa min redogörelse. Sverige deltar aktivt i arbetet i internationella organisationer, och vi utnyttjar naturligtvis det samarbete som sker inom Interpol. Det är ingen överdrift att påstå att bekämpandet av den illegala narkotikahandlingen numera har blivit en av de absolut viktigaste uppgifterna för Interpol. Den svenska polisen har vidare etablerat ett direkt samarbete med polisen i olika länder. Sådant gemensamt spanings- och utredningsarbete har i åtskilliga fall visat sig mycket framgångsrikt när det gäller att bekämpa internationella ligor. Slutligen arbetar naturligtvis polisen och tullen inom landets gränser för att bekämpa narkotikahandlingen.

Jag tror att jag, utan att riskera att bli motsagd, kan påstå att den svenska polisens insatser är berömvärda. De avslöjanden som gjorts under de senaste månaderna tyder på att polisen kunnat ingripa mot brottslingar som befinner sig högt uppe i distributionskedjan.

Fru Kristensson uppehåller sig i sin interpellation särskilt vid opiaterna. Enligt de uppgifter jag har fått är opium numera sällsynt på den svenska marknaden. Åren 1973 och 1974 ingrep svensk polis mot ligor som hade etablerat insmuggling av heroin. Därvid gjordes flera beslag av små kvan-

titeter heroin. I dessa fall ledde polissamarbetet över gränserna till ingripanden även mot utländska grenar i smugglingskedjorna. Därefter har några nya smugglingsfall inte uppdagats. På senare tid har emellertid rapporterats förekomst av heroin bland svenska missbrukare. Både tullen och polisen är numera ständigt uppmärksamma på heroinsituationen, och rapporterna följs nu noggrant upp av rikskriminalen. Det är ännu för tidigt att bedöma eventuella konsekvenser av den i Turkiet återupptagna odlingen av opiumvallmo. Uppgifter från Sydtyskland att turkiskt heroin skulle ha beslagtagits där är obekräftade.

Fru Kristensson efterlyser större resurser till narkotikapolisen. Narkotikabrotten hör till de brott som – i enlighet med brottskommissionens förslag – prioriteras. Polisen har satt in ökade resurser för att reda ut denna typ av brottslighet. Bl. a. har rikspolisstyrelsen med hjälp av personal från rikskriminalen i en del län bildat tillfälliga narkotikaenheter, sammansatta av poliser från olika distrikt i ett län. Metoden har uppgetts vara effektiv.

Enligt min mening är det lika viktigt att insatser även görs av andra samhällsorgan. Socialministern har närmare behandlat denna sida av narkotikaproblemet i svar på en interpellation den 18 november.

Som har framgått av vad jag nu har sagt anser jag – tydligen i motsats till fru Kristensson – att polisen gör en effektiv insats mot narkotikabrotten. Jag anser därför inte att det för dagen behövs några ytterligare åtgärder.

Jag övergår härefter till fru Kristenssons andra fråga.

Narkotika har blivit ett allvarligt problem på kriminalvårdsanstalterna. Insmuggling och bruk av narkotika och andra berusningsmedel förekommer vid vissa anstalter i en utsträckning som inte kan anses acceptabel. För att komma till rätta med detta uppmanas personalen att iaktta speciell vaksamhet. Därutöver utförs visitation av de intagna, deras bostadsrum och övriga allmänna utrymmen på anstalterna. Vid visitation och övrig kontroll tvingas personalen även att tillgripa kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

Vid kriminalvårdsanstalterna Kumla, Malmö och Österåker finns särskild personal avdelad för visitationsverksamhet, s. k. visitationspatruller. Dessa har verksamt bidragit till att bl. a. insmugglingsvägar och innehav av narkotika kunnat uppdagas. Även vid andra kriminalvårdsanstalter har särskilda visitationer företagits med hjälp av dessa visitationspatruller. Vid några tillfällen har även narkotikahund använts.

Differentieringen av intagna är också av betydelse för bekämpningen av narkotikamissbruket på anstalterna. I vissa fall har kriminalvårdsstyrelsen av vård- och säkerhetsskäl funnit det nödvändigt att överflytta intagna till annan anstalt. Även om detta endast varit en mera kortsiktig lösning av problemet har dock i en del fall erhållits en positiv effekt på den anstalt där missbruk har förekommit. I en del fall har styrelsen även genom särskilt bemyndigande tillfälligt förstärkt vård- och tillsynspersonalen för att trygga kravet på ordning och säkerhet vid anstalten.

Jag vill i detta sammanhang erinra om det arbete som utförs av de s. k. narkomanvårdsteamen. Varje team består av bl. a. läkare, psykolog, kurator och sjuksköterska. Stockholmsteamet började sin verksamhet hösten 1974. Malmöteamet kommer troligen att ha samtliga tjänster besatta och kunna fungera från början av 1976. Göteborgsteamet har ännu inte kommit i gång.

Stockholmsteamet har sin verksamhet förlagd huvudsakligen till allmänna häktet i Stockholm men har även kontakter med intagna på andra anstalter och i frivård. Teamet tar på häktet kontakt med såväl anhållna som häktade med narkotikaproblem. Kontakten etableras ofta i det akuta abstinensskedet, och man söker därefter motivera den häktade för fortsatt behandling. En omfattande kontaktverksamhet med olika behandlingshem och liknande institutioner i Stockholmstrakten bedrivs. Teamet söker aktualisera kontakter som den häktade tidigare haft med behandlare, och nya kontakter etableras även. I fall där det finns anledning att tro att den häktade kommer att dömas till skyddstillsyn söker man t. ex. i samråd med den häktade och lämplig behandlingsinstitution att lägga upp en behandlingsplan som kan påbörjas omgående efter domen. Teamet håller även kontakt med intagna som ådöms fängelsestraff. Teamets psykolog leder samtalsgrupper på häktet och på kriminalvårdsanstalten Svartsjö. Individuella kontakter hålls även med olika intagna som passerar häktet. Även beträffande dem som dömts till fängelse söker man etablera kontakter med olika behandlingsinstitutioner, och placeringar enligt 34 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt förbereds i många fall av narkomanvårdsteamet. Narkomanvårdsteamet söker således genom olika åtgärder att engagera de intagna att bearbeta sina narkotikaproblem.

Som framgår av vad jag nu har sagt följer kriminalvårdsstyrelsen utvecklingen med stor vaksamhet och vidtar åtgärder både för att begränsa och försvåra införseln av narkotika till kriminalvårdsanstalterna och för att mera varaktigt komma till rätta med missbruket därav. Några åtgärder från min sida är därför inte aktuella för dagen.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för det utförliga svaret på mina två frågor.

Det är riktigt att justitieministern har upplyst mig inte bara en utan flera gånger om de åtgärder som vidtas för att bekämpa narkotikabrottsligheten. Jag är därför mycket tacksam för att svaret i den delen är synnerligen koncentrerat. Det är för mig inga nyheter, jag är ganska väl insatt i verksamheten.

Men min interpellation avser naturligtvis om de insatser som görs är tillräckliga, och det är på den punkten som jag inte tycker att jag har fått något svar – eller rättare sagt har jag kanske fått ett svar genom att justitieministern säger att för dagen behövs det inte några ytterligare åtgärder. Jag tror annars att justitieministern är väl medveten om den orhörda arbetsbelastning som polisen i dag har – det gäller väl generellt

Tisdagen den
2 december 1975

*Om åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket*

men i synnerhet den del av polisen som just ägnar sig åt narkotikaspaning – och de våldsamt obekväma arbetstider som man får arbeta under.

Det är ju inte heller så konstigt att polisen känner vanmakt. Inte bara en utan flera gånger befinner sig polisen i den situationen att man efter att ha spanat efter en narkotikaliga i kanske ett par års tid äntligen får fast gärningsmännen, som lagförs och döms för brottet – men så visar det sig att de kan fortsätta med sin narkotikahandel inne på anstalten, att de utnyttjar den öppenhet som finns på många anstalter och att de ofta snart är ute igen i produktionen och polisen får börja om från början.

Jag trodde att justitieministern insåg att detta var ett problem och att ni skulle kunna tala om vilka åtgärder som vidtas för att om möjligt just effektivisera polisens spaningsverksamhet och åstadkomma att inte polisens insatser många gånger blir ganska meningslösa.

När det gäller antalet narkotikamissbrukare, så tar inte justitieministern upp den saken. Ni uppehåller er i huvudsak vid opiatmissbruket, och det kan ha sin förklaring i att jag i min interpellation har ägnat den frågan ett visst intresse. Man räknar med att i Stockholm finns det i dag 6 000–7 000 missbrukare av centralstimulantia – nu talar jag alltså om dem som missbrukar tunga narkotika. Man räknar vidare med att det finns 500–1 000 opiatmissbrukare i Stockholm. När det gäller LSD kan konstateras att det är praktiskt taget borta, men däremot är det stora mängder människor som missbrukar hasch.

Jag vill också säga att narkotikamissbruket inte i huvudsak är ett storstadsproblem – det har justitieministern inte heller sagt i sitt svar – jag säger det i någon mån i polemik mot ett här icke närvarande statsråd, nämligen socialminister Aspling. I den av justitieministern refererade debatten sade statsrådet Aspling att narkotikamissbruket huvudsakligen är ett storstadsproblem, men det utesluter inte att det också i en landsortsstad kan finnas enstaka missbrukare eller grupper av missbrukare av tung narkotika. Det är emellertid myndigheternas bedömning, sade statsrådet Aspling, att sådana fall är av mer tillfällig karaktär. Det kan också röra sig om ett mindre antal personer. Detta var alltså socialministerns redovisning av sin inställning till problemets omfattning. Jag vill nu fråga om justitieministern delar statsrådets Asplings uppfattning att narkotikamissbruket huvudsakligen är ett storstadsproblem, eller om det inte snarare är så att allt talar för att vi har ett narkotikamissbruk som i dag är utspritt över hela landet. Vi skall komma ihåg att langarna är bilburna och kan förflytta sig mycket snabbt från den ena platsen till den andra.

Vad opiatmissbruket angår kan jag inte heller påstå att man i Syd-tyskland har funnit turkiskt heroin. Men jag tycker att priset på opiater i München är talande. Som jag säger i min interpellation har priset där plötsligt sjunkit från 180 till 80 D-mark, och priset brukar ju sjunka när tillgången på narkotika ökar. Men om den narkotikan kommer från Turkiet eller från något annat land vågar jag inte uttala mig om. Här i Stockholm betingar emellertid ett gram heroin ett pris på 2 000 kr.

---

*Om åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket*

Missbrukarna betalar med andra ord 2 milj. kr. per kg heroin. Man kan ju jämföra det med priset på socker, som kostar två kronor per kg. Det är sålunda enorma summor som är i omlopp här och som gör att trycket blir fantastiskt hårt. Självfallet är justitieministern också medveten här-om.

Sedan vill jag upplysningsvis, för den händelse herr statsrådet inte har kunskap om det, meddela att i Danmark har polisen under flera år undersökt hur många dödsfall som inträffat på grund av opiatmissbruk. Av den undersökningen framgår att 1973 inträffade ett dödsfall var tolfte dag på grund av överdosering av opiater bland pojkar eller flickor under 18 år. Opiatmissbrukare kännetecknas ju av att de ständigt måste ha ökade kvantiteter varför risken för överdosering blir mycket stor. Här i Sverige har polisen enligt uppgift registrerat 38 000 fall av narkotikabrott, och det är faktiskt ganska mycket. Problemet med narkotikabrottsligheten i vårt land är sådeles oerhört stort.

Sedan är det alldeles riktigt som justitieministern säger, att i brottskommissionens förslag och även därefter har man angivit att narkotikaspaningen och narkotikabrotten hör till det som man skall prioritera. Men om vi då ser på vad som i realiteten har hänt, herr statsråd, så finner vi att bara det hänt att rikskriminalens narkotikasektion har fått ett tillskott på summa fem personer. Det fick man efter brottskommissionens förslag. Därefter har det inte hänt någonting. Och av de 65 polismännen på rikskriminalen är enligt uppgift endast 20 disponibla för fältarbete i denna otroligt personalkrävande spaning. Man säger själv på rikskriminalen att man i och för sig skulle kunna ta fast åtminstone tre nya ligor, om man hade personella resurser. Men det har man inte, och därför måste man vänta till dess att man kan friställa personal, så att man kan gå in för att gripa de här ligorna.

Tidigare var det på det sättet att man i huvudsak arbetade med Karl Pauksch och hans liga, och då fanns det inte så många andra ligor, i varje fall inte när det gäller centralstimulantia. Men i dag får vi räkna med att tio, femton ligor opererar på den svenska marknaden, fortfarande enligt polisens bedömning. Metoderna som narkotikalangarna arbetar med förfinas ständigt. De har nu lärt sig polisens metoder och kan alltså möta dem med motåtgärder.

Det är också, som jag tidigare sade, tyvärr ofta samma personer som kommer tillbaka i ruljangsen. Omhändertagandena är inte tillräckligt effektiva; de omhändertagna är som sagt snart tillbaka i ruljangsen igen. Arbetet ter sig därför ganska hopplöst.

Nu säger statsrådet att man i vissa län bildat tillfälliga narkotikaenheter. Det är riktigt. Såvitt jag vet har man sådana enheter i dag i Stockholm, Göteborg, Malmö, Helsingborg och jag tror även Skövde. Men tidigare fanns det sådana tillfälliga narkotikaenheter på ett stort antal platser i landet. Jag har några exempel, men min lista är inte fullständig: Kalmar, Falun – där bedrev man under lång tid en utomordentligt fin verksamhet –, Gävle, Lund, Luleå och Uddevalla. Det är väl i och för sig ett bevis

Tisdagen den
2 december 1975

*Om åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket*

så gott som något för att narkotikabrotten icke enbart är ett storstadsproblem utan gäller praktiskt taget hela landet.

Men det sorgliga med detta är, herr statsråd – och det framgår inte av ert svar – att dessa tillfälliga narkotikaenheter har varit tvungna att packa ihop. Man har alltså inte haft resurser för att förlöpande ägna sig åt denna spaning, någonting som polisen själv och jag tror kanske också herr statsrådet, och i varje fall jag anser vara av utomordentligt stor vikt. Detta är alltså en resursfråga. Situationen har blivit utomordentligt akut genom den nyligen genomförda arbetstidsförkortningen, som gör att polisen känner sig pressad också i det normala arbetet. Därför skulle jag vilja fråga herr statsrådet om ni ändå inte har någon känsla av att det behövs en omprioritering, en förstärkning eller kanske bådadera, för att möjliggöra effektiva satsningar på de narkotikaproblem som håller på att växa oss över huvudet.

Narkotikahandlingen är, herr talman, inte enbart en handel med narkotika utan det är faktiskt en handel med människor. Jag fäste mig vid vad jag läste om den pojke som försvann från Österåker. Han skulle på sjukbesök, och han hade då genom underhandskontakter ordnat med att där fanns en pistol, och på det sättet kunde han ta sig fri. Han betraktas nu som en av Sveriges farligaste män. Vad har han haft för förhistoria? Jo, han kommer såvitt man kan förstå från ett hyfsat hem, han hade ett jobb och det verkade inte vara några problem. Men han kom i kontakt med centralstimulantia, kom in i knarkeländet, och nu efter bara några få år betraktas han som en av de desperados, om vilka herr justitieministern häromdagen hade anledning uttala att han givit upp allt hopp.

Jag tycker med förlov sagt att det är ett utomordentligt cyniskt uttalande. Personer som hamnat på brottets bana på grund av att de missbrukar narkotika borde man inte ha rätt att ge upp hoppet om. Det är personer som man på ett tidigt stadium skulle ha vidtagit åtgärder för att vårda så att de kommit ur narkotikaeländet och kunnat fungera som vanliga människor i samhället.

Jag vill verkligen understryka något som jag har sagt i många sammanhang, nämligen att narkotikaproblemet icke enbart är ett polisiärt problem, icke enbart är ett spaningsproblem. Jämsides med spaningsverksamheten måste man också vidta åtgärder på vårdsidan. Jag är ledsen att besvära herr justitieministern med detta – ni kan med fog säga: Vårdsidan är inte mitt bord. Men det är också ett problem att vi i dag icke längre har ett statsråd som så att säga svarar för hela området. Därför tvingas jag ändå att här klargöra att jag anser att frågan om vården av narkomaner i varje fall måste tacklas parallellt med frågan om de polisiära insatserna.

När det gäller vårdsidan är det flera frågor man måste uppmärksamma. För det första finns det i dag en lucka i behandlingskedjan. Det går inte att bara ta in missbrukare för akut avgiftning; man måste också se till att det finns behandlingshem som de kan slussas ut till. Där finns det betydande luckor. För det andra struntar man i dag i de svåraste

fallen, därför att de inte kommer frivilligt. Dem låter man därför vara, och det är kanske de som så småningom blir sådana här desperados.

En tredje fråga är naturligtvis de förebyggande insatserna. Jag skall inte uppehålla mig vid dem. Justitieministern brukar själv tala om dem, och jag delar uppfattningen att det är oerhört viktigt med fritidsaktiviteter för ungdomar så att man tidigt kan länka in dem på andra sysselsättningar och förhindra att de hamnar i narkotikagång.

Jag är ledsen, herr talman, om jag gått litet utanför ämnet, men jag tycker att det är viktigt att klargöra att jag inte anser att detta är en angelägenhet enbart för polisen utan att det spänner över stora områden.

Jag är alltså inte nöjd med herr justitieministerns svar när det gäller konstaterandet att för dagen behövs inga ytterligare åtgärder. Jag tror det skulle finnas anledning att nu göra en satsning i stil med den vi gjorde 1969. Funnes det inte anledning att rekommendera länspolischeferna att försöka få ett samråd inom länen med kommunernas socialvårdsinrättningar, med skolan, med polisen, med kriminalvården, med föräldraföreningarna för att se om man inte på en gemensam front kunde vidta åtgärder mot narkotikamissbruket? Vore inte det någonting som herr statsrådet kunde instämna i? Och vore inte en förstärkning, eventuellt kombinerad med en omprioritering av polisens resurser, också någonting som ni kunde finna anledning att överväga?

När det gäller det andra allvarliga problemet, narkotikasituationen på kriminalvårdsanstalterna, konstaterar statsrådet att narkotikamissbruk förekommer i en utsträckning som inte kan anses acceptabel. Jag skulle kanske kunna fråga vilken nivå som är acceptabel. Jag föreställer mig att herr statsrådet delar min uppfattning att målsättningen bör vara narkotikafria anstalter. Men i dag är läget det att narkotikamissbruket utgör ett massivt problem på praktiskt taget alla kriminalvårdsanstalter. Nu säger statsrådet att man har visitationsverksamhet och särskilda visitationspatruller. Det är riktigt att det förekommer, men man utför visitationerna väldigt olika på olika anstalter. Det förekommer också ofta att besök är helt oövakade och helt okontrollerade. Vi skall också ha klart för oss att personalen på kriminalvårdsanstalterna ofta är utsatta för hårda påtryckningar från massmedia och från andra håll, och det kan vara naturligt att man tänker: "Vi vill inte gå in och rota här, för det blir bara bekymmer." Jag tycker det vore angeläget att departementschefen och kriminalvårdsstyrelsen verkligen gav personalen på kriminalvårdsanstalterna det stöd den behöver för att kunna fullgöra sina skyldigheter på ett riktigt sätt.

En sak som jag faktiskt hade väntat mig att justitieministern skulle ha uppmärksammat i sitt interpellationssvar var justitieombudsmannens uttalande att kroppsvisitation endast får ske när misstanke föreligger om narkotikabrott. Och inte ens om vederbörande är dömd för narkotikabrott presumerar man en sådan misstanke utan det skall dessutom ha hänt någonting som gör att man verkligen konkret kan misstänka att smuggling förekommer. När JO dragit upp sådana riktlinjer kan man inte kom-

Tisdagen den
2 december 1975

*Om åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket*

ma förbi dem. Det leder, som jag ser det, i praktiken till att man på en anstalt inte tillräckligt effektivt kan kontrollera förekomsten av narkotika, eftersom man först måste ha en verklig misstanke om att smuggling förekommer, och det har man inte alltid.

Vad jag nu har sagt gäller också i fråga om brevgranskning. Man får inte heller granska brev såvida man inte skäligen kan misstänka att det förekommer smuggling av narkotika. Jag skulle direkt vilja fråga justitieministern: Överväger ni inte att försöka få till stånd en ändring av bestämmelserna, ett förtydligande så att man verkligen kan försäkra sig om en sådan kontroll och därmed få en rimlig chans att stoppa narkotika på anstalterna?

Jag har tidigare föreslagit att det också skulle införas en kemisk urinkontroll på de intagna – det tycker jag inte skulle vara en särskilt kränkande metod – för att därmed enkelt kunna kontrollera om de intagna på anstalterna var narkotikamissbrukare eller inte. Jag kanske inte skall fördjupa mig i den frågan, men jag tycker själv att det är ett bra förslag, och det har på sina håll i Amerika tillämpats med utomordentligt stor framgång. Jag vet inte om justitieministern har övervägt den frågan och i så fall vilken inställning ni har till den.

Det finns ju en hel del exempel på missförhållanden på våra anstalter. Jag vet inte hur informationen är, men jag har samlat ihop några små stickprov för att visa att situationen kanske inte alltid är så bra som justitieministerns svar skulle kunna ge vid handen.

I en cell i en av våra anstalter hade man t. ex. blå och röda lampor, man hade litet soft music, man lät rökelse strömma genom rummet och man satt på golvet och rökte sina haschpipor. Detta skedde alltså utan att någon åtgärd vidtogs. En person hade lyckats rymma från anstalten, och när hans cell undersöktes fann man att en massa tegelstenar var bortplockade och instaplade i garderoben. Internen hade kunnat rymma genom hålet, eftersom personalen inte tyckte att det fanns anledning att gå in i cellen och titta, ännu mindre i garderoben.

I en annan cell hittade man under en säng 50 liter hembränt. Det gällde här inte knark, men jag vill nämna det som ett exempel på vilka missförhållanden som kan finnas. En komplett inbrottsutrustning med kofot och rörtång hittades i en annan cell. En person som var dömd för grovt narkotikabrott fick permission för att sitta i rätten och lyssna när hans kumpaner ställdes inför rätta, och han kunde på så sätt kontrollera att de inte tjallade. Jag undrar om detta kan anses vara riktigt.

Det stod i tidningen häromdagen att polisen i Hagfors måste lyfta ut en intagen från Kumlaanstalten för utredning därför att han var misstänkt för att driva en omfattande handel med hasch inom anstalten.

Jag vill också säga till justitieministern att jag liksom han ibland får besök av olika grupper av människor, och för en tid sedan besöktes jag av en stor grupp från olika kriminalvårdsanstalter. De sade att läget var ganska förtvivlat för närvarande. Misskötsamhet av olika slag, såsom misskötta permissioner när internerna kom tillbaka nerknarkade eller

nersupna, anmäls som sig bör till styresmannen, men det händer ingenting. Ärendena läggs på hög, och det blir ingen åtgärd. Dessutom vet de intagna att det inte spelar någon roll vad de gör, eftersom inga åtgärder vidtas.

Jag vet inte i vilken utsträckning mina exempel kan anses vara allmängiltiga. Vissa av dem är kanske speciella, men jag tror att det är allmängiltigt att kontrollen på våra anstalter inte fungerar såsom riksdagsbeslutet avsett. Speciellt besvärligt är det naturligtvis på våra lokalanstalter, där man nu har placerat många grovt belastade personer som sprider narkotikamissbruket till de andra intagna. Detta gör att situationen blir ohållbar, och jag tycker att det är att beklaga att herr justitieministern i sitt svar inte har något annat besked att ge mig än att inga åtgärder för dagen är aktuella.

Herr BENGTTSSON i Göteborg (c):

Herr talman! Narkotikaproblematiken är mycket allvarlig. För någon vecka sedan diskuterade vi dessa problem med socialministern i en interpellationsdebatt. Då som nu förvånades jag något över de uttalanden som gjordes i interpellationssvaren. I dessa uttalanden ger man uttryck för åsikten att problemet inte ser ut att vara särskilt allvarligt eller – som det står på något ställe i det svar som justitieministern avgav i dag – att läget är normalt.

Läget är inte normalt när det gäller denna fråga. Det är, herr justitieminister, i dag liksom för 14 dagar sedan faktiskt mycket allvarligt. Jag vill gärna framhålla detta uttryck därför att jag än en gång via kontakter har fått alldeles färska uppgifter om situationen, och jag delar i mycket stor utsträckning fru Kristenssons uppfattning angående bl. a. spridningen av narkotikan inte bara till städerna utan även till andra större och mindre tätorter. Det är uppenbart att narkotikan också där i dag är ett mycket stort problem. Om detta inte är något stort problem, varför tillsätter då polisen sektioner som har till uppgift att försöka komma till rätta med problematiken på dessa orter? Här nämndes ett stort antal platser. De platserna stämmer, det är säkert många fler. Jag skall inte räkna upp dem igen, det finns ingen anledning till det. Låt mig bara ta Skövde som exempel. Jag vet att där är utomordentligt besvärligt när det gäller narkotika. Polisen gör utomordentligt stora insatser och det har, som justitieministern kanske känner till, också bildats en s. k. narkotikasektion.

Jag delar justitieministerns uppfattning att polisen gör verkligt berömvärda insatser. Dessa människor som jobbar så oerhört mycket för att komma till rätta med de här problemen är värda allt beröm, den saken är klar. Deras uppgifter är framför allt att ta langarna och gripa de ligor som hänsynslöst opererar, samtidigt skall de hjälpa till att klara missbrukarnas oerhört svåra problem. Jag är självklart också tacksam över att, efter de påtryckningar som fru Kristensson och jag gjort vid flera tillfällen om det internationella polissamarbetet så har det blivit avsevärt

Tisdagen den
2 december 1975

*Om åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket*

mycket bättre. De polisiära insatserna är, vill jag gärna understryka, rätt hyggliga i dag, men de räcker inte till. I dag är läget än en gång av den arten att det måste till ytterligare kraftfulla insatser från polisens sida för att komma någorlunda till rätta med den svåra problematiken beträffande narkotikan.

Jag vet och jag tror säkert justitieministern också är informerad om att polisresurserna inte räcker till. Jag talade med ett polisdistrikt i dag där de sade sig ha stora problem därför att personalen inte klarar de stora ansträngningar som krävs för att komma till rätta bara med vissa kvarter i en stad där det finns narkotikaproblem. Till detta kommer det vi tidigare nämnde om tätortsproblematiken.

En annan fråga som jag tycker man måste skärpa uppmärksamheten på – det är också en uppgift jag fått i dag från, det vill jag gärna säga, från välunderrättat håll – är heroinfrågan. Det påstås att den börjar bli mycket kritisk, bl. a. i Stockholm, och att man räknar med att heroinbruket skall spridas även till andra platser i landet. Om heroinfrågan kommer in igen och skapar ytterligare stora problem – vi hade en liten tendens för något år sedan – måste vi försöka att i förebyggande syfte ge polisen och de socialvårdande myndigheterna m. fl. de resurser de nödvändigtvis måste ha för att möta den allvarliga situation som ser ut att vara på väg att uppstå.

Någon som också sysslar med det här jobbet dagligen sade till mig i dag – jag vill gärna säga det här – att tendensen går åt fel håll. Det tycker jag är en bedömning som vi skall lyssna till så att vi kan stoppa det förloppet. Om det nu är så att heroinet är på väg hit så krävs det kraftiga samhällsåtgärder från polis och sociala myndigheter. Information till skolor, föräldrar, ja till alla folkrörelser i vårt land. Nu måste det komma fram information så att vi kan hejda antalet narkotikafall i samhället – på väg att förstöra våra ungdomar och barn. Det är hög tid, herr justitieminister, att polisen får resurser som den behöver för att medverka till att lösa problemet.

Jag vill också gärna ta upp det som fru Kristensson nämnde, nämligen att man på anstalterna har en acceptabel gräns: Jag skulle gärna vilja fråga justitieministern direkt: Vad är acceptabel gräns när det gäller narkotika på våra anstalter? Jag trodde att de intagna befann sig där för att få vård och inte för att få tillgång till narkotika.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Fru Kristensson började med några reflexioner kring personer som dömts för narkotikabrott och de ansträngningar som polisen då lagt ner. Fru Kristensson gjorde det påståendet att "de var snart ute igen" – jag antecknade just det uttrycket. Jag hade för mig att vi skärpt straffsätserna för narkotikabrott mycket kraftigt. Jag ser ju många ärenden passera revy i departementet och kan konstatera att tre, fyra, fem, sex års fängelse numera är ganska vanligt. Om fru Kristensson menar att man snart är ute igen när man döms till tre, fyra, fem, sex års fängelse,

Tisdagen den
2 december 1975*Om åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket*

måste jag fråga om fru Kristensson med detta anförande vill plädera för att vi skall ytterligare förlänga strafftiderna för narkotikabrott.

Fru Kristensson ställde en fråga till mig som sammanhängde med interpellationsdebatten med socialministern för ett par veckor sedan, där debatten gällde om narkotikamissbruket här i Sverige i huvudsak var ett storstadsproblem eller ej. Jag kan svara fru Kristensson att jag delar socialministerns bedömning, kanske beroende på att vi har samma källor. Vi får ju lita till de uppgifter som vi kan få från polisen och sociala myndigheter och på grundval av det materialet dra våra slutsatser.

Sedan kom fru Kristensson in på personalfördelningen. Fru Kristensson menar att den polispersonal vi har inte är rätt fördelad, och att man när det är fråga om att prioritera i högre grad borde prioritera till narkotikapolisen. Jag skulle vilja fråga fru Kristensson om fru Kristensson har tagit upp den saken i rikspolisstyrelsen, där vi numera har nöjet att se fru Kristensson som ledamot. I första hand är det ändå rikspolisstyrelsen som får bedöma hur vi skall fördela de polisresurser som finns. Vi är i departementet mycket lyhörda på den punkten när det gäller att fördela polisens resurser så vettigt som möjligt.

Vidare säger fru Kristensson att arbetstidsförkortningen har inverkat. Ja, det har den givetvis gjort på hela polisområdet. Jag kan tala om för fru Kristensson att på kriminalpolissidan innebär arbetstidsförkortningen inte mer än 36 personer, om jag får uttrycka det på det viset. Det är naturligtvis en beklaglig minskning i och för sig men relativt sett är den inte särskilt betydande. Över huvud taget är det ju så, fru Kristensson, att vi har här en gång om året, på våren, att bestämma hur många nya polistjänster vi skall ha och sedan hur vi skall fördela dem på bästa möjliga sätt. Där har fru Kristensson både som justitieutskottets ordförande och som ledamot i rikspolisstyrelsen att medverka till att vi får en så rättvis fördelning som möjligt. Det finns även andra områden som polisen sysslar med där det är synnerligen angeläget att sätta in resurser. Detta är ingen lätt sak. Jag skulle kunna föreställa mig att fru Kristensson har kommit underfund med det i sin verksamhet i rikspolisstyrelsen.

Fru Kristensson gick sedan över till frågan om narkotikamissbruket i fängelserna och började då med någonting som jag tycker inte hörde dit, nämligen att hänvisa till ett uttalande jag har gjort om dem som vistas på den speciella avdelningen på Kumla som brukar kallas för Kumlabunkern. Jag grundade mitt uttalande på det som redan är sagt i propositionen till nya kriminalvårdslagen. När vi i den nya lagen om kriminalvård i anstalt införde vidsträckt liberalisering beträffande besök, permission, möjlighet till frigångsarbete osv. för den allra största delen av dem som är intagna i våra fängelser, uteslöt vi, som fru Kristensson väl erinrar sig, dem som var dömda till två år och mera. Vi föreskrev att det beträffande den kategorin skulle ske en stor restriktivitet och en helt annan prövning av möjligheterna till de lättnader som de övriga i fängelserna har fått. Varför gjorde vi det, fru Kristensson? Detta var

Tisdagen den
2 december 1975

*Om åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket*

ju riksdagen och regeringen överens om. Jo, naturligtvis därför att vi beträffande den här kategorin menade att riskerna var så stora för missbruk av permissioner osv. att vi inte kunde våga oss på att ge dem dessa lättnader. Något annat har jag inte sagt.

Vill fru Kristensson säga att detta är cyniskt, skall jag gärna erkänna att jag egentligen inte har någonting emot det. Det är ett konstaterande att vi beträffande den här kategorin kriminella personer inte vet någonting annat än att vi måste förvara dem. Fängelset blir i detta fall i stort sett bara en förvaring, och vi kan inte som för den stora majoriteten sätta in åtskilliga omfattande åtgärder för att underlätta anpassningen i samhället när fångarna kommer ut.

För att fortsätta med frågan om narkotikamissbruk på fängelserna så säger fru Kristensson litet maliciöst att jag har anfört att det är ett missbruk som inte är acceptabelt eller att tillståndet inte är acceptabelt. Fru Kristensson säger att man skulle uppställa det kravet att det skulle vara narkotikafritt eller åtminstone uppställa ett önskemål om att det skulle vara narkotikafritt på fängelserna. Det är vi naturligtvis överens om. Men jag undrar om inte fru Kristensson också måste dela den uppfattningen att om vi skulle göra fängelserna narkotikafria, skulle det kräva sådana rigorösa bevakningsbestämmelser och sådan restriktivitet i övrigt under vistelsen i fängelserna, att jag inte tror att ens fru Kristensson skulle kunna gå med på så restriktiva regler.

Det är alltid i sådana här sammanhang så att en åtgärd inte kan genomföras hundra procentigt, utan olika intressen står alltid emot varandra. Det måste ske en avvägning. Eftersom vi inte kan genomföra så rigorösa bestämmelser att det kan bli narkotikafritt, får vi försöka att med tillgängliga medel bekämpa missbruket och de kanaler som kan finnas för att ta in narkotika i fängelserna.

Herr Bengtsson i Göteborg frågade vad jag menade med acceptabelt. I och för sig är inte någon narkotika vid fängelserna acceptabel. Men så enkel är inte verkligheten. Vad jag kan förstå går det inte att tänka sig sådana åtgärder. De skulle medföra rent omänskliga förhållanden för fångarna. Vi vet ändå hur pressade de kan vara. Utbrytningen från Kumla visade att just de som är utsatta för denna större restriktivitet också blir mycket hårt pressade.

Till slut riktade fru Kristensson mycket allvarliga anmärkningar mot vårdpersonalen vid våra fängelser. Det var mycket beklagligt att höra vad fru Kristensson sade om missförhållanden, som innebar att vårdpersonalen inte skulle ha iakttagit sina skyldigheter när det gäller tillsyn. Någon hade t. ex. staplat tegelsten i en garderob, i andra fall hade man rökt hasch osv. Det är mycket tråkigt om det verkligen är på det viset, och jag hoppas att fru Kristensson är beredd att lämna ut uppgifterna, så att det hela kan undersökas. Har det begåtts tjänstefel av vårdpersonalen skall det naturligtvis beivras.

Jag skall inte uppehålla mig särskilt mycket vid herr Bengtssons anförande. Jag vill bara kommentera en enda punkt. Han sade sig från

välunderrättat håll ha fått uppgifter om att heroin skulle ha kommit in i större utsträckning än tidigare. Vi har våra uppgifter från polisen, och om herr Bengtsson har uppgifter bör de omedelbart delges polisen så att den kan sätta in sina ansträngningar på att komma till rätta med problemet.

I övrigt förstod jag inte riktigt herr Bengtssons anförande. Det var mycket för djupsinnigt för mig. Han sade någonting om att tendensen går åt fel håll. Vi kanske kunde få en litet bättre förklaring till vad det avsåg.

Vad sedan gäller frågan som både fru Kristensson och herr Bengtsson var inne på, nämligen behovet av ökade resurser, är det klart att vi alla vill ha större resurser. Men det är det som vi har att här i riksdagen ta ställning till: vilka resurser vi kan ge polisen. Det är också avvägningsfrågor, som vi mycket väl vet. Vi kan inte ta upp dem förrän när vi fram på vårsidan skall behandla polisbudgeten för det kommande budgetåret.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Nej, herr justitieminister, jag tycker inte att man skall skärpa straffen för grova narkotikabrott. Jag tror inte att det är där problemet ligger. Vad jag menar när jag säger att de snart är ute igen är att de som lyckats rymma från anstalterna – och det är inte så få – återfinns ute i rulljangsen. Mitt uttalande gäller alltså kontrollen på anstalterna, att den här typen av brottslingar verkligen kan förhindras att rymma. På den punkten har, som justitieministern sade, både regering och riksdag varit överens om att man skulle differentiera kriminalvårds-klientelet och att man beträffande det här grövre klientelet måste vidta mer restriktiva åtgärder. I praktiken har det tydligen ändå inte fungerat helt invändningsfritt.

Jag är kanske inte så förvånad över att justitieministern delar socialministerens bedömningar, för det är klart att man kollegialt bör ha samma uppfattning i regeringen, men jag menar att verkligheten talar ett annat språk än justitieministern gör. Det jag nämnde som exempel på alla de olika narkotikagrupper som finns överallt i landet på olika mindre ställen tyder väl ändå på att det måste föreligga ett narkotikamissbruk. Herr justitieministern tror väl inte att polisen bildar narkotikasektioner, innan läget blir sådant att man verkligen tycker att det är motiverat. Det är klart att vi har narkotikaproblem över hela landet.

Sedan har vi frågan om en omprioritering. Jag har själv inte lagt fram något förslag till hur en sådan skall ske. Men den första tanke man har – för att spara pengar i mesta möjliga mån – är att en omprioritering kan göras. Jag vill erinra herr justitieministern om att vi från moderata samlingspartiet under de tre år som har gått sedan brottskommissionen lade fram sitt förslag regelmässigt har lagt fram motioner i riksdagen som har följt upp min reservation i kommissionen. Motiveringen för ett ökat antal polismän har hela tiden bl. a. varit att vi måste ha en

Tisdagen den
2 december 1975

*Om åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket*

ökad satsning på narkotikasidan. Herr justitieministern kan väl ändå inte mena att en ökning med fem personer på rikskriminalens narkotikasektion skulle vara tillräcklig! Att förstärka den något tycker jag faktiskt skulle vara ganska naturligt, även om jag inte nu kan ange med vilket antal det skulle ske.

Med detta har vi också kommit över på ökningen av antalet polismän. Justitieministern säger nu mycket vänligt att jag som ordförande i utskottet och som ledamot av rikspolisstyrelsen har alla möjligheter att verkligen göra min stämma hörd, och det kan så vara. Men jag påstår trots allt att herr justitieministern själv har ännu bättre möjligheter att få gehör för sina synpunkter och kan få dem framförda i en proposition till riksdagen. Vad jag ville höra var just justitieministerns preliminära bedömning på den punkten. Jag menar självfallet inte att ni skall föregripa budgetarbetet, men det skulle vara av värde att veta om det döljer sig något mera bakom det litet lapidariska uttalandet om att några ytterligare åtgärder inte behövs – något som kan ge en liten förhoppning inför framtiden.

Vad sedan gäller det som jag tidigare sade i polemik med herr Geijer, då denne menade att han hade givit upp hoppet om internerna i Kumlabunkern, undrar jag om inte justitieministern missförstod mig. Jag pekade på det förhållandet att vissa av dessa personer har haft en bakgrund av bra familjer och goda jobb men av tillfälligheternas spel eller på annat sätt dragits in i narkotikaproblemen. De har då börjat bli småtjuvar, sedan utvecklats till grova brottslingar och så småningom blivit sådana desperados om vilka justitieministern nu säger att han givit upp hoppet.

Min slutsats var att man måste sätta in åtgärderna i ett tidigt skede och inte försöka när det i princip är för sent. Jag undrar om vi ändå inte är överens på den punkten. Jag vill inte uppmåla motsättningar där de inte finns. Vi har kanske ändå tillräckligt med motsättningar för att hålla diskussionerna vid liv.

Jag vill inte påstå, herr talman, att vårdpersonalen gör sig skyldig till tjänstefel, men jag vill hävda att det är en anda på våra fångvårdsanstalter som gör att man inte riktigt vet vad man har rätt att göra och inte får göra. Man känner kanske inte att man har stöd från kriminalvårdsstyrelsen eller från justitiedepartementet. Det vore utomordentligt angeläget om justitieministern själv vid något tillfälle ville klargöra att man när det gäller exempelvis narkotikabrottslingar eller personer som missbrukar narkotika måste tänka sig strikta regler. Det måste ges rekommendationer till anstalterna om hur man skall förfara. På den punkten har vi tidigare haft en debatt, där vi tyvärr stannade i olika uppfattningar, men jag hävdar fortfarande att sådana rekommendationer beträffande behandlingen av narkotikamissbrukare på olika anstalter, inte enbart på Kumla och i Norrköpingsfängelset utan generellt, borde vara angelägna.

Vidare saknar jag faktiskt en reaktion från justitieministern på min mycket seriösa fråga om justitieombudsmannens tolkning av bestämmelserna om rätt att göra kroppsvisitering och utöva brevcensur. Detta

är utomordentligt allvarliga frågor, och jag hade hoppats att justitieministern skulle säga att vi kan undersöka om vi kan undanröja de nuvarande möjligheterna och införa den kontroll som behövs för att om möjligt förhindra att narkotikan kommer in på anstalterna.

Till slut vill jag, herr talman, fästa uppmärksamheten på vad justitieministern sade i samband med domstolsverkets öppnande. Ni sade då att rättvisan inte längre får kosta vad den kostar utan att man måste göra prioriteringar. Jag vill vända på steken och fråga: Får brottsligheten kosta de enskilda och samhället vad den kostar? När det gäller kostnaderna för brottsligheten vet både justitieministern och jag att narkotika- och alkoholproblematiken är en dominerande orsak till den brottslighet som vi i dag upplever. Den kostar oändligt mycket pengar och ställer till mycket elände i samhället. Därför tycker jag att en satsning på det området verkligen borde vara motiverad i det långa loppet. Det har samhället och den enskilde nytta av både mänskligt och ekonomiskt.

Herr BENGTTSSON i Göteborg (c):

Herr talman! Jag riktade, herr justitieminister, i mitt samtal med socialministern anmärkningar och kritik mot socialstyrelsen. Jag riktar exakt samma anmärkningar och kritik mot rikspolisstyrelsen. Jag är också tveksam till statsrådets bedömningar, var ifrån ni än får era uppgifter. Verkligheten är nämligen enligt mina informationer, som jag får från källor som dagligen sysslar med fältarbetet, helt annorlunda än den som ni beskrivit i ert interpellationssvar. Om bedömningarna kommer från socialministern eller justitieministern är i det fallet likgiltigt.

Justitieministern påstod att jag sagt att tendensen går åt fel håll. Ja, det gör den väl. När narkotikafallen ökar och när polisresurserna inte räcker till, när de socialvårdande myndigheterna ser problemen bli större och större – då tycker jag att tendensen går åt fel håll, det är väl alldeles klart.

Justitieministern sade att om jag visste mera om heroinsituationen, skulle jag meddela polisen. Ja, självfallet! Får jag då bara säga att det finns anledning för justitieministern och andra ansvariga att ta kontakt med narkotikasektionerna i bl. a. Stockholm och Göteborg, så att ni kan få höra vad de i dag säger om heroinsituationen.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag har noterat att jag kan instämma med fru Kristensson på flera punkter i hennes senaste anförande. Först och främst behöver vi väl inte tvista om huruvida narkotikaproblemet i huvudsak är ett storstadsproblem eller inte. Givetvis ligger såvitt jag förstår i socialministerns bedömning att han är fullt på det klara med att det finns narkotikaproblem över hela landet, och att det ibland blossar upp sådana problem på sina håll är ett faktum som bara är att konstatera. Men vi har nog båda genom de upplysningar vi får på ömse håll i våra departement bibringats uppfattningen att de – i varje fall i dag – i huvudsak är stor-

Tisdagen den
2 december 1975

*Om åtgärder mot
narkotikamissbru-
ket*

stadsproblem. – Sedan kan vi naturligtvis tvista hur mycket som helst om vad som kan menas med uttrycket "huvudsak".

Jag vill också gärna ge fru Kristensson det erkännandet att både hon och övriga moderater alltid har begärt flera poliser än vi övriga partier. Nu förstår jag litet bättre vad fru Kristensson menade när hon sade att jag inte hade något konkret förslag att framlägga i dag. Om fru Kristensson menade att vi skulle vara främmande för att i budgetpropositionen framlägga förslag om flera poliser, vill jag svara att vi just håller på att diskutera hur stort behovet kan bedömas vara mot bakgrund av, å andra sidan, de ekonomiska resurser vi har. Fru Kristensson begär givetvis inte att jag skall tala om här vad som kommer att stå i budgetpropositionen om någon månad, men jag kan försäkra att vi i våra överväganden om polisresurserna bl. a. har haft narkotikaproblemet med i bilden. Som bekant finns det dock inom polisen även andra områden där det anses ytterst angeläget att kunna öka resurserna.

I övrigt tycktes vi i stort sett vara överens, även om fru Kristensson ville påstå att det var ett cyniskt uttalande av mig. Jag har i många sammanhang framhållit att jag tror att en del av dem som går ut och in i våra fängelser är vad jag brukar kalla "söndervårdade". De har ända sedan de kom in i ungdomsvårdsskolorna blivit så vårdade att det för många av dem tycks vara oerhört svårt att klara sig i samhället. Jag säger inte att det är på det sättet hundra procentigt, men det finns många fall där men kanske kan våga sig på den något generella beteckningen "söndervårdade". Men jag har i samma andetag också sagt att det därför är skäl att sätta in större insatser för att förebygga att människor kommer in i den karusellen och blir söndervårdade. Vi är ju överens om att vi skall rikta uppmärksamheten på ungdomsgenerationen – det är bättre att stämma i bäcken än i ån, för att nu uttrycka det mycket kortfattat. Jag är säker på att vi är ense i den synen.

Här kommer jag in på frågan, om åtgärderna mot brottsligheten får kosta vad de kostar. Det är just förstärkta och ökade insatser när det gäller ungdomarna som jag tror på sikt – inte i dag, för det tar tid – måste kunna ge en stor utdelning, när vi nu har börjat mera allmänt uppmärksamma att det är där vi verkligen skall sätta in resurser.

Till slut: Jag är mycket ledsen, fru Kristensson, över att behöva säga att jag inte har läst det JO-utlåtandet som fru Kristensson talar om. Jag får väl forska efter det och se var det kan finnas någonstans.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag är tacksam för vad justitieministern har sagt över huvud taget i detta inlägg och i synnerhet för det senaste beskedet. Om min skildring är riktig – vilket jag tror – hoppas jag att justitieministern nu skall finna anledning att överväga åtgärder, så att man kan få effektiv kontroll på kriminalvårdsanstalterna när det gäller narkotikaklientelet.

§ 14 Om regeringens åtgärder med anledning av vissa riksdagens uttalanden

Nr 32

Tisdagen den
2 december 1975

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara fru *Kristenssons* (m) den 7 november anmälda interpellation, 1975/76:54, och anförde:

Herr talman! Fru Kristensson har frågat mig om jag vill redogöra för vilka åtgärder regeringen har vidtagit med anledning av riksdagens uttalanden i vissa särskilda fall som anges i interpellationen, utöver vad som kan utläsas ur regeringens skrivelser till riksdagen med redogörelse för behandlingen av riksdagens skrivelser.

Jag skall gärna lämna den begärda redogörelsen och behandlar därvid de olika frågorna i den ordning de har tagits upp i interpellationen.

I betänkandet 1972:12 med anledning av propositionen med förslag till rättshjälpslag m. m. behandlade justitiekommittén en motion där det föreslogs att bestämmelser skulle utfärdas angående rätten att driva verksamhet under beteckningen "juridisk byrå". Utskottet uttalade att det självklart är angeläget att den rättssökande allmänheten inte genom illoljala förfaranden förleds att i rättsaker anlita biträde utan erforderliga kunskaper. Utskottet pekade på olika möjligheter till ingripande genom straffrättsliga och liknande medel. Utskottet uttalade vidare att genomförandet av rättshjälpsreformen torde få till följd att utrymmet för sådana juridiska byråer som avsågs i motionen blev mindre samtidigt som allmänhetens insikter om möjligheterna till kvalificerad rättshjälp skulle bli större. Trots de möjligheter till ingripande som sålunda stod till buds antog utskottet att det kunde förekomma åtskilliga fall där mer verkningfulla åtgärder behövdes. Denna fråga borde enligt utskottet utredas närmare inom regeringens kansli och förslag i ämnet föreläggas riksdagen i lämpligt sammanhang.

Enligt min mening får man inte underskatta betydelsen av rättshjälpsreformen som remedium mot "kvacksalveri" i juridiska angelägenheter. Flertalet medborgare har numera möjlighet att få rättshjälp i de flesta slag av rättsliga angelägenheter. I varje ärende om rättshjälp prövas det föreslagna juridiska biträdets kvalifikationer. Om rättshjälpsnämnden inte anser att viss person – jurist eller inte – håller måttet uppmanas den sökande att vända sig till annat biträde som kan godtas. Till följd av denna individuella lämplighetsbedömning har utrymmet för ovederhäftiga juridiska byråer blivit högst begränsat, i synnerhet som allmänheten numera torde ha getts god information om de möjligheter till kvalificerat bistånd som står till buds genom rättshjälpsystemet. Denna bedömning bekräftas av att det inte vid någon av de undersökningar som har företagits rörande rättshjälpsreformen har framkommit något som tyder på att behov skulle föreligga av särskilt skydd för beteckningen juridisk byrå.

Vad jag nu har sagt rör visserligen direkt endast dem som kan vara berättigade till rättshjälp enligt rättshjälpsystemet. Enligt min uppfatt-

*Om regeringens
åtgärder med
anledning av vissa
riksdagens uttalan-
den*

Tisdagen den
2 december 1975

*Om regeringens
åtgärder med
anledning av vissa
riksdagens uttalan-
den*

ning saknas dock all anledning till antagande att företagare eller personer med sådana inkomster att de inte kan komma i åtnjutande av rättshjälp skulle vara benägna att söka juridisk hjälp hos de byråer det här är fråga om.

Mot den nu angivna bakgrunden har jag hittills inte funnit anledning att lägga fram förslag om särskilda åtgärder rörande rätten att driva verksamhet under beteckningen juridisk byrå.

I motion till 1972 års riksdag framfördes önskemål om att det i brottsbalken skulle införas en allmän bestämmelse om skyldighet att bistå annan i nödsituation. Justitieutskottet fann i betänkandet 1972:18 att det inte förelåg tillräckliga skäl för en begäran om lagstiftning i enlighet med motionärernas vittsyftande förslag. Utskottet ville emellertid inte motsätta sig att en begränsad översyn av hithörande spörsmål kom till stånd i lämpligt sammanhang. En sådan översyn borde enligt utskottets mening i huvudsak ha avseende på trafiklagstiftningen. Den borde i främsta rummet inriktas på frågan om att utsträcka straffansvaret för smitning till att avse inte endast den som obehörigen avlägsnar sig från en trafikolycksplats utan även den som stannar kvar men undandrar sig att efter förmåga hjälpa skadad eller nödställd.

Som framgår av vad justitieutskottet närmare anförde i sitt betänkande bör vid övervägande av hithörande spörsmål noga beaktas de för- och nackdelar som är förenade med införandet av ett straffrättsligt ansvar för underlåtenhet att bistå annan i nödsituation. Även om en översyn begränsas till trafiklagstiftningen, berör den frågor av principiell och delvis komplicerad natur. Det har hittills inte förelegat något lämpligt sammanhang i vilket en översyn av den aktuella frågan skulle kunna passas in. Så snart det lämpligen kan ske avser jag emellertid att ta ställning till formerna för en översyn.

I betänkandet 1973:3 har justitieutskottet framställt önskemål angående avfattningen av villkorlig dom och dom på skyddstillsyn när fråga om avräkning av häktningstid m. m. kan uppkomma. Vad utskottet anför har beaktats genom kungörelsen (1973:55) om ändring i 1971 års cirkulär till hovrätterna och tingsrätterna om avfattning av dom och slutligt beslut i brottmål, m. m. Jag kan tillägga att jag nyligen som ett led i den normalt återkommande översynen av bestämmelserna om avfattning av dom m. m. har velat ytterligare fästa domstolarnas uppmärksamhet på hithörande frågor. Vissa tillägg till bestämmelserna har därför gjorts.

I justitieutskottets betänkande 1973:28 berörs frågan om häktning vid förvisning av utlännings. Denna fråga kommer att behandlas av den utredning som enligt regeringens bemyndigande skall tillsättas av statsrådet Leijon med uppgift att göra en översyn av utlänningslagstiftningen.

Justitieutskottet uttalade i betänkandet 1973:38 med anledning av förslag till vapenlag m. m. att man borde skärpa den i förordningen om explosiva varor upptagna straffbestämmelsen beträffande bristfällig förvaring av ammunition hos vapenhandlare. Önskemålet har tillgodosetts genom lagen (1975:69) om explosiva och brandfarliga varor, som har

antagits av riksdagen i år på grundval av regeringens proposition 1975:8. I lagens 3 § finns sålunda en straffbestämmelse enligt vilken vapenhandlare som uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter vad som är föreskrivet om förvaring av ammunition döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Efter förslag av justitieutskottet i betänkandet 1974:1 hemställde riksdagen om utredning och förslag angående vidgad ersättning till brottsoffer. Med anledning härav tillsattes förra året den s. k. brottskadetutredningen, som fick utll uppgift att lägga fram förslag till ett ersättningsystem som bättre än f. n. tillgodoser önskemålet att ge ekonomiskt skydd åt personer som drabbas av skada genom brott. Enligt direktiven skall utredningsarbetet i första hand ta sikte på att bygga ut de nuvarande möjligheterna till ersättning för personskador. Utredningen skall emellertid också pröva, om ersättningsystemet bör vidgas till att avse ersättning för saksador. I utredningens uppdrag ingår vidare att pröva vilket eller vilka organ som bör ha hand om ersättningsprövningen.

I februari 1975 utvidgades utredningens uppdrag till att avse även frågan om statlig ersättning för skada som drabbar omyndig genom förskingring eller liknande brott av förmyndare eller god man. Även denna del av utredningsuppdraget tillkom på begäran av riksdagen.

Enligt direktiven bör utredningen arbeta skyndsamt. Utredningen räknar också med att kunna lämna sitt betänkande under våren 1976.

Justitieutskottets betänkande 1974:2 föranledde riksdagen att bl. a. göra ett tillkännagivande om utredning av möjligheterna att ersätta isolering med andra åtgärder m. m. Jag kan på den punkten meddela att vissa förberedande undersökningar pågår. Sedan dessa undersökningar har avslutats kommer regeringen att ta ställning till frågan om utredningsarbetets bedrivande.

I det nyssnämnda utskottsbetänkandet behandlades också frågan om ökad insyn i anstaltsverksamheten m. m. Denna fråga togs upp av övervakningsnämndsutredningen, som redovisade resultatet av sina överväganden i betänkandet Kriminalvårdens nämnder. Utredningen fann att om det ansågs föreligga behov av ökad insyn i anstalterna, så borde detta tillgodoses på annat sätt än genom medverkan av övervakningsnämnderna. Remissbehandlingen av betänkandet har just avslutats.

Frågan om insyn i anstaltsarbetet övervägs också av utredningen om personalens arbetsuppgifter vid kriminalvårdens anstalter. Denna utredning beräknas ha avslutat sitt arbete under första halvåret 1976. Regeringen får då ta ställning till hur den av riksdagen väckta frågan skall behandlas i fortsättningen.

Med anledning av vissa motioner tog justitieutskottet i betänkandet 1974:5 upp frågorna om inrättande av dels frigångshem för kvinnliga intagna, dels ett inackorderingshem i Jönköping. Regeringen har den 26 april 1974 överlämnat utskottsbetänkandet till kriminalvårdsstyrelsen för beaktande i styrelsens planeringsarbete.

I betänkandet 1974:22 har justitieutskottet tagit upp frågan om för-

Nr 32

Tisdagen den
2 december 1975

---

*Om regeringens
åtgärder med
anledning av vissa
riksdagens uttalan-
den*

*Om regeringens
åtgärder med
anledning av vissa
riksdagens uttalan-
den*

fattningsreglering av s. k. sökregister vid allmän domstol. Ett förslag till lösning av denna fråga har nyligen avgetts av domstolsverket. Förslaget remissbehandlas f. n.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag vill tacka herr justitieministern för det utomordentligt långa och fylliga svaret på min interpellation.

Jag kanske ändå skall börja med att säga att interpellationen inte får uppfattas som något försök att pricka herr justitieministern för underlåtenhetssynder. Någon kunde måhända ha hittat andra offer i så fall, där underlåtenhetssynderna hade varit mera graverande än vad de här är. Men jag tror att herr justitieministern förstår mig om jag säger, att när man har ägnat intresse åt olika frågor i utskottet och när riksdagen har följt utskottets intentioner, så är det naturligt att man har intresse av att följa upp hur besluten har verkställts.

Det är alltså i första hand inte ett intresse att påvisa att någonting inte har gjorts utan snarare ett intresse från min sida att få veta om det har gjorts någonting och vad som i så fall har gjorts. Det föreligger, som jag påstår, onekligen ett kommunikationsproblem mellan departement och resp. utskott. I det sammanhanget kanske jag får säga herr justitieministern att vi i justitieutskottet ser fram emot det besök som vi kommer att få göra på departementet någon gång på vårkanten, för jag tror att vi då får tillfälle att diskutera just sådana här kommunikationsproblem på ett mera personligt och informellt sätt.

I den här listan som jag har gjort upp kunde jag väl i och för sig ha tagit med några fler saker. Jag har ansträngt mig att sovra för att den inte skulle bli så lång, men jag kunde möjligen ha nämnt att riksdagen redan 1966 ansåg att en utredning om de häktades situation borde kopplats samman med en utredning om behandlingslagstiftningen. Så blev nu inte fallet, och egentligen är det att beklaga att man inte kunde lösa de frågorna på en gång.

Vi ansåg vidare i våras att ersättningen till övervakare var i behov av en översyn vad beträffar dels beloppens storlek, dels behovet av att få till stånd ett smidigare ersättningssystem. Nu var det alltså i våras vi fattade det beslutet, och rimlig tid måste departementet naturligtvis få på sig för övervägande. Men detta är också en fråga som vi har hängande i luften.

Möjligheten att få medborgarvittnen har ju varit aktuell i riksdagen under många år. Det började under 1967, tror jag, och sedan har den varit aktuell 1970 och 1971. År 1972 fick vi upplysning från departementet att frågan skulle klaras inom kort. Nu har den hänskjutits till den utredning som görs om polisens arbete. Vi vet inte hur länge det kommer att dröja innan behandlingen av frågan är färdig, men det är i varje fall exempel på ett ärende som har fått ta väldigt lång tid.

Jag vill också gärna säga till herr statsrådet att i samtliga dessa fall står ett enigt utskott bakom förslagen, med undantag för betänkandet

1974:2 som avser utredning av möjligheterna att ersätta isolering med andra åtgärder; där var det en reservant som ansåg att man över huvud taget skulle slopa isoleringen. Men i övrigt var utskottet alltså helt enigt. I tre av de angivna fallen grundar sig förslagen på moderatmotioner, i två fall på motioner från socialdemokratiskt håll, i ett fall på en motion från centerpartistiskt håll, i ett fall på en fyrpartimotion väckt av socialdemokrater, centerpartister, folkpartister och moderater, i tre fall på en moderat- och folkpartimotion och i ett fall på ett utskottsinitiativ. Jag nämner detta bara för att klargöra att jag inte är ute i några partipolitiska ärenden, utan jag vill bara få klarhet i hur riksdagens beslut har verkställts.

Om jag sedan får kommentera de olika punkterna något, så tar jag först frågan om bestämmelser angående rätten att driva verksamhet under beteckningen juridisk byrå. Där har riksdagen uttalat att den frågan borde utredas närmare inom regeringens kansli och att riksdagen förväntar ett förslag från regeringen i lämpligt sammanhang. Nu säger herr statsrådet att det enligt hans mening inte finns någon anledning att göra en sådan utredning och att det alltså f. n. inte är aktuellt med något förslag. Jag konstaterar då bara att riksdagen här har uttalat att man finner det angeläget med ett förslag, och då kan jag inte förstå att herr statsrådet utan vidare kan säga att han tycker inte det, och därför blir det ingenting av med det hela.

En tanke vore väl att herr statsrådet i samband med propositionen om rättshjälpslagen, som vi nu behandlar, kunde ha bakat in denna mycket begränsade fråga. Av regeringens skrivelse nr 3 framgår dessutom att denna fråga är avskrivet, och när herr statsrådet här säger att regeringen hittills inte har funnit anledning att lägga fram förslag, så får jag väl tolka det så att ärendet egentligen är avskrivet. Men även om frågan inte är stor tycker jag ändå att statsrådet har visat någon nonchalans mot riksdagens begäran att företa en utredning och framlägga förslag.

Sedan har vi frågan om att bistå annan i nödsituation. Där säger herr statsrådet att det hittills inte har funnits något lämpligt sammanhang i vilket en sådan översyn kunde göras. Ja, det är möjligt. Men tre år har ändå gått sedan riksdagen gjorde detta uttalande. Skall sedan en översyn göras, så tar det sin tid, och innan ett förslag kan läggas fram tar det ännu längre tid. Därför är det naturligt att man kan känna någon otålighet över förseningen. I regeringens skrivelse sägs att dröjsmålet beror på regeringens prövning, och det gör det *uppenbarligen*. Men det finns kanske då anledning hoppas att man någon gång skall kunna finna något lämpligt sammanhang att ta upp frågan i och att det inte skall dröja alltför länge innan vi kan få denna fråga ur världen.

Vad sedan beträffar frågan om avräkning av häktningstid, så är det en speciell historia. När vi behandlade det ärendet i justitiekommittén trodde vi oss förstå att det kunde komma att skapa problem, om man inte i administrativ ordning utfärdade tydliga bestämmelser om hur dom och beslut i brottmål skulle avfattas. Där borde det skapas större klarhet,

Tisdagen den
2 december 1975

*Om regeringens
åtgärder med
anledning av vissa
riksdagens uttalan-
den*

ansåg vi. Nu vet jag inte om det har utfärdats några sådana föreskrifter, men jag vet ändå att JO vid sina inspektioner på landets tingsrätter har funnit att man vid samtliga tingsrätter som han inspekterat har haft vissa problem i detta sammanhang. Man har inte haft några klara regler att gå efter, och därför har det begåtts misstag vid samtliga dessa tingsrätter. Vanligen har felet då varit av den beskaffenheten att de verkat till nackdel för de dömda. Jag tycker därför att det är beklagligt att man inte mera har uppmärksammat utskottets tydliga anvisningar om att här finns det ett praktiskt problem som snarast borde lösas, så att vi sluppit dessa negativa konsekvenser.

Vad sedan angår häktning vid förvisning av utlänning är den frågan kanske ett typfall. Där har utskottet och riksdagen 1973 begärt en utredning, och vi sade då att ärendet brådskade. Men det dröjde över två år innan en utredning tillsattes. Där hade det väl varit lämpligt att låta häkningsutredningen se på frågan – eller också kunde man väl ha tagit med denna mycket begränsade problematik i den utlänningslagstiftning som nu behandlas. Det är visserligen inte herr statsrådets bord – som justitieministern också hänvisade till är det statsrådet Leijon som har till uppgift att göra en översyn av utlänningslagstiftningen – men jag tycker att den frågan är dels så brådskande, dels så pass enkel att lösa att det är beklagligt att regeringen inte har funnit anledning att baka in den i häkningsutredningen eller att på annat sätt skaffa fram förslag tidigare. Nu skall den hänskjutas till utlänningslagstiftningen, en utredning som just har tillsatts och för vilken direktiven kanske ännu inte är klara. Då vet man ju inte hur lång tid detta bagatellartade ärende kan ta, innan vi kan förvänta en lösning.

När det sedan gäller frågan om bristfällig förvaring av ammunition hos vapenhandlare skall jag uppriktigt säga att den inte borde ha varit med. Som justitieministern säger har justitieutskottets önskemål på denna punkt tillgodosetts genom lagen om explosiva och brandfarliga varor. Jag hade förbisett att den saken fanns med i det lagförslaget, som riksdagen dessutom har antagit. Det var dock inte justitieutskottet som behandlade det; jag tror t. o. m. att det av någon anledning var konstitutionsutskottet. På den punkten har jag bara att säga att vårt önskemål är tillgodosett.

När det gäller frågan om utredning och förslag om vidgad ersättning till brottsoffer har jag i och för sig ingen invändning att göra mot justitieministerns handläggning av frågan. Man har följt de direktiv som utskottet preciserade i sitt betänkande och som riksdagen godtog. Direktiven säger att utredningen skall arbeta skyndsamt. Men utskott och riksdag ansåg att det borde innebära att man om möjligt fick en proposition år 1975. Nu uppstår en försening av dessa ärenden genom att departementet icke tillräckligt tydligt för utredningen har understrukt att ärendet brådskar. Justitieministern säger att betänkandet kommer våren 1976, och det betyder att proposition är att vänta tidigast hösten 1976. Det blir alltså en försening med ett år.

Detta är ändå en gammal fråga. Den aktualiserades första gången i riksdagen så tidigt som på 1940-talet. Den har sedan varit aktuell med jämna mellanrum. Jag hoppas att justitieministern delar vår uppfattning, att frågan om ersättning till brottsoffer är angelägen och att den därför också är brådskande.

Jag beklagar alltså att herr justitieministern inte i direktiven eller på annat sätt gjort klart för utredningen att detta verkligen är ett brådskande ärende. Det är inte okänt – det har visat sig i andra frågor – att regeringen har alla möjligheter att påverka utredningar i detta avseende. När det gäller frågor som man verkligen vill ha fram inom viss tid brukar man också kunna få sin vilja igenom.

Sedan har vi frågan om möjligheterna att ersätta isolering med andra åtgärder. Låt mig uppriktigt säga att jag är något förvånad över justitieministerns handläggning av det ärendet. Jag trodde faktiskt att justitieministern delade vår uppfattning att man bör försöka undvika isolering och ersätta isolering med andra åtgärder. När vi i våras hade en hearing med kriminalvårdsstyrelsen fick vi veta att man hade börjat göra vissa förberedande undersökningar för att få klart för sig frekvensen av isoleringsåtgärder. Nu säger justitieministern att sådana förberedande undersökningar fortfarande pågår. Herr statsråd, hur länge skall de pågå, när kan man vänta sig att en utredning tillsätts? Kommer det någon utredning? Jag trodde faktiskt inte att den saken skulle möta något motstånd i justitiedepartementet utan tvärtom att den skulle stimulera departementet att också här försöka påskynda aktiviteterna.

När det sedan gäller frågan om en ökad insyn i anstaltsverksamheten vill jag bara konstatera att övervakningsnämndsutredningen, som nu har redovisat sitt förslag i betänkandet Kriminalvårdens nämnder, har tagit upp denna fråga. Men utredningen har inte tagit upp den på direktiv av justitieministern utan på eget initiativ. Man har faktiskt råkat läsa justitiekammarens betänkande och konstaterat riksdagens beslut. Trots att man inte hade direktiv att göra det tog man upp saken till prövning men fann inte anledning att framlägga något förslag.

Nu säger justitieministern att frågan också övervägs av utredningen om personalens arbetsuppgifter vid kriminalvårdens anstalter. Men såvitt jag vet har inte heller den utredningen direktiv från justitieministern att överväga denna fråga. Jag tillåter mig att tvivla på att en utredning om personalens arbetsuppgifter verkligen naturligen tar upp frågan om en ökad insyn i anstaltsverksamheten. Min fråga till justitieministern är här: Är statsrådet beredd att ta ett initiativ i denna fråga i enlighet med riksdagens beslut för att verkligen få till stånd en utredning och ett förslag om en ökad insyn i anstaltsverksamheten? Jag tror – och riksdagen har trott – att detta skulle gagna kriminalvården och att det vore mycket angeläget.

Så till frågorna om frigångshem för kvinnliga intagna resp. ett inackorderingshem i Jönköping. I regeringens skrivelse av år 1975 sägs det att detta ärende är slutbehandlat. Men av den skrivelsen framgår

Tisdagen den
2 december 1975

*Om regeringens
åtgärder med
anledning av vissa
riksdagens uttalan-
den*

inte vad justitieministern nu redovisat i sitt interpellationssvar, nämligen att ni har överlämnat utskottsbetänkandet till kriminalvårdsstyrelsen för beaktande i styrelsens planeringsarbete. Jag har bara att tacka för informationen men konstaterar att vi alltså inte på annat sätt kunde få en sådan här information.

Beträffande frågan om författningsreglering av sökregister vid allmän domstol har det i regeringsskrivelsen 1975 sagts att den är beroende av regeringens prövning. Men först nu får vi veta att ett förslag till lösning av frågan har avgivits av domstolsverket och är föremål för remissbehandling.

Sammanfattningsvis vill jag säga att jag tycker att den här redovisningen ger besked om att informationerna mellan departement och utskott inte fungerar tillfredsställande. För det är väl inte meningen att det skall behövas ett forskningsarbete för att få fram vilka åtgärder regeringen har vidtagit med anledning av riksdagens beslut? Jag vill också framhålla för herr justitieministern att en del motioner kanske skulle kunna undvikas eftersom de väcks just därför att motionärerna inte har vetskap om de åtgärder som är vidtagna. Jag tror därför att riksdagsarbetet skulle kunna förenklas om vi fick information om konkreta åtgärder som har vidtagits. Dessutom borde väl departementet ha ambitionen att utan onödig tidsutdräkt vidta nödvändiga åtgärder när riksdagen har uttalat sig i olika frågor. Jag vill inte påstå att de frågor som jag har tagit upp är särskilt graverande, men jag påstår alltså att det i vissa fall har dröjt onödigt länge medan det i andra fall har varit kommunikationsproblem.

En fråga som jag kanske kan ställa till herr talmannen, som inte kan svara på frågan, är: Hur vore det om man i anledning av grundlagsreformen, enligt vilken riksdagen nu är ensam lagstiftande och enligt vilken all makt skall utgå från folket, tänkte sig att vi fick ett riksdagens utredningsorgan? Riksdagen kunde där bedriva sin egen utredningsverksamhet i vissa frågor. Skulle inte det kunna förenkla problemen? Är inte det en tanke, värd att överväga? Jag kan som sagt inte begära att herr talmannen skall svara på frågan; jag vill bara föra fram den som ett förslag.

Jag tackar återigen herr justitieministern för svaret.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Fru Kristensson började med att beklaga sig över att kommunikationerna mellan justitieutskottet och justitiedepartementet var så dåliga. Men är de verkligen det, fru Kristensson? Såvitt jag vet finns det ett sekretariat i justitieutskottet, och med det stora intresse som fru Kristensson har för bl. a. dessa frågor föreställer jag mig att det skulle ligga inom det möjligas ram att fru Kristensson bad sitt sekretariat att skaffa upplysningar om vilken fråga fru Kristensson vill som gäller justitiedepartementets verksamhetsområde. Skulle sekretariatet vara så ansträngt att jag felbedömer dess möjlighet att ringa till jus-

titidepartementet och fråga, vill jag försäkra fru Kristensson att det går alldeles utmärkt att få hjälp i departementet. Om tjänstemännen i departementet bara får en fråga per telefon skall de med största nöje lämna alla upplysningar om hur det kan ligga till i departementet med olika frågor som riksdagen har beslutat om. Det kan jag lova fru Kristensson. Någon avoghet från departementets sida kan det alltså inte vara som ligger till grund för fru Kristenssons påstående att kommunikationerna skulle vara dåliga.

Jag skall gärna gå ytterligare in på olika frågor som fru Kristensson har tagit upp. Beträffande frågan om uttrycket "juridisk byrå" betecknar fru Kristensson det som nonchalans från min sida att jag ingenting har gjort. Men så är det ju inte, fru Kristensson. Vi har försökt göra en bedömning av den frågan, och vi har kommit till den slutsatsen att det f. n. icke behövs några åtgärder. Detta framgår också av svaret.

Beträffande den andra frågan, om skyldighet att bistå annan i nödsituation, får man väl ändå säga att denna inte kan betecknas som en prioriteringsfråga, och jag har också sagt, att så snart så lämpligen kan ske skall jag ta ställning till formerna för en översyn.

När det gäller den tredje frågan, som avser avfattningen av villkorlig dom och dom om skyddstillsyn, kan jag inte förstå att fru Kristensson kan ha någon anledning att gå med pekpinnen. Vad riksdagen och utskottet här har begärt har ju beaktats.

Fru Kristensson berörde därefter ett par frågor där t. o. m. hon måste konstatera att vad som skulle göras redan hade gjorts.

Beträffande frågan om ersättning till brottsoffer är det f. n. så att den nuvarande ersättningen utgår genom ett initiativ från regeringen. Fru Kristensson var när det gäller denna fråga ledsn över att det dragit ut på tiden innan utredningen kunnat komma med förslag om vidgade regler. Det är jag också, fru Kristensson. Förklaringen till detta finns att läsa i svaret, nämligen att riksdagen hade begärt att även frågan om statlig ersättning genom förmyndare eller god man för skada som drabbar omyndig genom förskingring eller liknande brott skulle tagas upp. Det är väl emellertid angeläget att även denna fråga utreds, och därför skall vi inte klandra dem som utreder frågan för att de genom riksdagens tilläggsbegäran har fått tilläggsdirektiv.

I fråga om isolering på anstalterna – en fråga som ju ivrigt diskuteras i KRUM och andra sådana föreningar, där ju också fru Kristensson är starkt engagerad – vill jag gärna deklarerera att vi skall försöka att ersätta isolering med andra åtgärder i så stor utsträckning som möjligt, och den 1974 antagna lagen om kriminalvård i anstalt inskränker ju väsentligt möjligheterna till isolering. Men vi behöver nu ha litet större erfarenhet av hur denna lag fungerar innan vi kan komma till något resultat om vilka åtgärder som kan vidtas för att ytterligare begränsa isoleringsmöjligheten i fängelserna.

Till slut berörde fru Kristensson två fall där hon konstaterade att vissa utredningar sysslar med frågor som riksdagen har önskat få utredda, men

Tisdagen den
2 december 1975

*Om regeringens
åtgärder med
anledning av vissa
riksdagens uttalan-
den*

att hon inte kunde finna någonting om direktiven för dessa utredningar. Här vill jag svara fru Kristensson att det ju finns möjligheter att också tala med dem som utreder ett ärende. man behöver inte alltid skriva.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag vill försäkra herr justitieministern att vi i utskottet har ett utomordentligt sekretariat, och jag tror säkert att herr statsrådet är medveten om att det går en het linje mellan utskottssekretariatet och justitiedepartementet och att man där får många upplysningar i aktuella frågor, inte minst när utskottet skall behandla olika motioner. Från sekretariatet kan vi få besked om ifall någonting har hänt, och ofta får vi just beskedet att departementet har tillsatt en arbetsgrupp i en fråga som en aktuell motion behandlar, eller att man planerar en utredning eller något liknande.

Vad jag ville säga var att kommunikationerna är något ensidiga, eftersom det är aktivitet endast från utskottets sida, inte från departementens. Det är detta som gör att många onödiga motioner väcks. Detta skulle inte behöva ske om riksdagen genom initiativ från departementen får veta när en åtgärd har vidtagits. Jag menar inte att departementet skall ge utskottet upplysning i alla möjliga olika detaljfrågor, det är självklart inte meningen. Men jag menar att det, i synnerhet när riksdagen har fattat beslut som skall bli föremål för åtgärder från departementets sida och när departementet vidtar åtgärder i sådana frågor, är ni som skall informera utskottet. Bollen ligger hos er. Riksdagen har begärt att regeringen skall vidta åtgärder, och då tycker jag faktiskt inte att utskottskanslierna skall behöva ringa och fråga när det hänt någonting. Då skulle de få hålla på och ringa i flera år innan det händer något i vissa av de här frågorna och de kan få besked.

Jag skall avstå, herr talman, från att kommentera de olika punkterna. Jag har gjort det förut och herr justitieministern har egentligen inte sagt någonting som gör att jag har anledning att ändra mitt första inlägg. Det skulle möjligen vara när det gäller frågan om brottskadeersättning. Där vill jag påstå att om man hade varit angelägen om en lösning kunde man ha slutfört det första utredningsuppdraget fristående från de tilläggsdirektiv som kom. De frågorna behöver nödvändigtvis inte höra samman.

När det gäller frågan om isoleringsstraff är det en ny variant som justitieministern kommer med, nämligen att man måste ha erfarenhet av hur behandlingslagen verkar innan man kan göra någonting. Riksdagen ansåg att det borde göras en utredning för att undersöka möjligheterna att ytterligare ersätta användningen av isoleringsstraff, men nu säger justitieministern att först måste man avvakta verkningarna av den behandlingslag som riksdagen antog 1974. Det var en ny upplysning.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Bara en liten replik beträffande fru Kristenssons sista påstående. Det var ingen ny upplysning, fru Kristensson. Det är vår bedömning att man måste ha ett underlag innan man kan sätta i gång med en utredning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 15 Herr andre vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle civilutskottets betänkanden nr 1 och 2 samt kulturutskottets betänkanden nr 13, 18 och 19 i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 16 Anmäldes och bordlades
Skatteutskottets betänkanden

1975/76:15 med anledning av propositionen 1975/76:29 om skattefullmakt för riksdagens finans- och skatteutskott enligt 8 kap. 6 § regeringsformen, m. m. jämte motion

1975/76:17 med anledning av propositionen 1975/76:83 om ändring i taxeringslagen (1956:623)

Utrikesutskottets betänkande .

1975/76:3 med anledning av dels regeringens skrivelse med redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1974, dels berättelse från den svenska delegationen vid Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling rörande församlingmötena under tiden maj 1974–januari 1975 (12:e sessionen)

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1975/76:15 med anledning av propositionen 1975/76:44 med förslag till vissa bestämmelser om den allmänna tandvårdsförsäkringen jämte motioner

1975/76:17 med anledning av propositionen 1975/76:46 om enhetliga regler för beräkning av socialförsäkringsavgifter på uppdragsinkomster m. m. jämte motioner

Socialutskottets betänkanden

1975/76:17 med anledning av motion om underrättelse till anhöriga om intagning av patienter på sjukhus i vissa fall, m. m.

1975/76:18 med anledning av motion om inrättande av medicinsk specialitet inom området alkoholistvård, m. m.

1975/76:21 med anledning av motion om åtgärder för att minska antalet självmord

§ 17 Anmäldes och bordlades

Motioner

1975/76:144 av herr *Clarkson*

1975/76:145 av herr *Hermansson m. fl.*

1975/76:146 av herrar *Josefson och Olsson* i Sundsvall

1975/76:147 av herrar *Josefson och Olsson* i Sundsvall

1975/76:148 av fru *Troedsson*

med anledning av propositionen 1975/76:61 om särskilt investeringsavdrag och statligt investeringsbidrag för inventarieanskaffning

§ 18 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarskansliet

den 2 december

1975/76:72 av fru *Tillander (c)* till herr justitieministern om vidgad interpellationsrätt i kommunfullmäktige:

Sedan mitten på 1950-talet är polisväsendet i sin helhet statligt. Inom varje polisdistrikt finns likväl en kommunalt utsedd polisstyrelse, som enligt lagen om polismyndighet från 1972 har till uppgift att planlägga och leda polisens arbete. Om polisstyrelsens uppgifter sägs i denna lag bl. a.: "Polisstyrelsen skall noga följa förhållandena inom polisdistriktet och verka för ett förtroendefullt förhållande mellan polisen och allmänheten. Det åligger polisstyrelsen särskilt att vaka över att lagar och andra författningar rörande allmän ordning och säkerhet efterlevs, ---, planlägga och leda polisens arbete samt sörja för att åtgärder vidtages för att förebygga brott, verka för god rekrytering av tjänstemän till polisväsendet."

Polisens arbete ute i kommunerna sker därtill mycket ofta i intim samverkan med de kommunala myndigheterna. Social centralnämnd och skolstyrelse kan här nämnas som exempel på kommunala styrelser och förvaltningar som har regelbunden kontakt med polisväsendet.

Det måste mot denna bakgrund te sig naturligt att regler skapas för att kommunens medborgare och förtroendevalda så långt sig göra låter ges möjlighet att följa polisens arbete och göra sig underrättade om polisens arbetsförhållanden, särskilda problem inom kommunen, svårigheter vid ordningens upprätthållande etc.

Det torde vara av stort värde för kommunfullmäktige att genom interpellationsinstitutet få ta del av polisens syn på frågor som berör den polisiära verksamheten inom kommunen och samtidigt få en uppfattning om medel och metoder som polisen har till sitt förfogande för att bemästra olika situationer och möta uppkommande problem.

Med anledning av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr justitieministern få ställa följande interpellation:

Är statsrådet beredd att föreslå sådan ändring i gällande regler för in-

terpellationsrätt i kommunfullmäktigeförsamlingar att denna rätt också kan omfatta de delar av det statliga polisväsendet som är underställda lokal polisstyrelse?

Nr 32

Tisdagen den
2 december 1975

---

*Meddelande om
fråga*

§ 19 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 2 december

1975/76:139 av herr *Nilsson* i Agnäs (m) till herr utrikesministern om följandena av nedläggning av sjömanskyrka:

I utlandet har våra konsulat och de nordiska kyrkorna i viss mening kompletterat varandra. Det händer sålunda att konsulaten hänvisar sjuka personer och andra nordbor som behöver hjälp och service till kyrkan. På grund av att de flesta konsulat har öppet kort tid har de nordiska sjömanskyrkorna i rätt stor utsträckning lämnat hjälp åt praktikanter, turister och andra, som direkt blivit hänvisade dit av vaktpersonal på ett för dagen stängt konsulat.

På senare år har flera gamla sjömanskyrkor lagts ner och andra väntas upphöra, varför frågan är aktuell hos den allmänhet som berörs, om konsulaten kan väntas utvidga sin service och ge något av det bistånd som kyrkan tidigare lämnat.

Med anledning härav vill jag fråga utrikesministern om regeringen avser att vidtaga åtgärder för att mildra verkningarna av att en nordisk sjömanskyrka upphör med sin verksamhet eller flyttar sitt arbete.

§ 20 Kammaran åtskildes kl. 18.13.

In fidein

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Tisdagen den 2 december

Herr Alsén (s) 3

" Andersson, utrikesminister 37, 47

" Bengtsson i Göteborg (c) 63, 69

" Brännström (s) 7, 9, 10

" Carlsson i Vikmanshyttan (c) 12, 17, 19, 23

Fru Dahl (s) 45, 50, 53

Herr Geijer, justitieminister 55, 64, 69, 71, 78, 81

" Granstedt (c) 40, 48, 52

" Gustavsson i Ängelholm (s) 36

" Hyltander (fp) 15

Fru Håvik (s) 21, 23

Herr Karlsson i Huskvarna (s) 30, 33, 34

" Karlsson i Ronneby (s) 16, 19, 20

Fru Kristensson (m) 57, 67, 70, 74, 80

" Lantz (vpk) 25, 31, 34, 35

Herr Måbrink (vpk) 5, 8, 9

" Pettersson i Helsingborg (s) 37

" Ringaby (m) 14, 18, 20, 21, 22

" Siegbahn (m) 51, 54

Fru Sigurdsen, statsråd 40, 51

" Swartz (fp) 28

Herr Takman (vpk) 42, 49, 53, 55

Fru Theorin (s) 32, 33